

חברת עבודה בתנ"ז

מלואה תהליך למידה

שבט ט' – שמי :

מהדורה פנימית בלבד, שנה"ל תשפ"ב, 2021-2022

מהדורה ראשונה, פנימית, לא להפצה מחוץ לביה"ס, 06.2020

עריכה, כתיבה וסיכום : חיים אריה כהנא ©

יעוץ פדגוגי : ד"ר ענת שחר ברבי

תוכן העניינים :

דבר מנהלת חט"ב	3
מבוא	5
תכנית ודרישות הלימודים	6
תכנית ההערכה	8
הקדמה למקרא	9
עליותו ונפילתו של שלמה המלך	17
סיפוריו אליהו	35
אליהו ואליšeע	44
הערכה חלופית (תהליך העבודה, הגשה)	53
מגילת אסתר	60
מגילת רות	68
מילון מושגים	94

תלמידים יקרים,

לפניכם חוברת תנ"ך שפותחה ע"י צוות התנ"ך בחת"ב, החוברת תלואה אתכם לאורך כל שנת הלימודים, כחלק מהלמידה.

אני מאמינה שלימודי התנ"ך מהווים את הבסיס התרבותי והערכי של עם ישראל בכלל ושל האנושות בכלל. לימודים אלה יעשירו אתכם בתחוםים רבים בחיים.

חשוב לי לשתף אתכם בדבריו של פרופ' אליקים רובינשטיין במחתו למורים התנ"ך בקריות החינוך (ימים 19.12.2.1) :

"**מדוע ללימוד תנ"ך?**

התנ"ך הוא "שטר היסוד" של עמו לארצנו; הוא יסוד ריבונותו בה. בהכרזת העצמאות מתש"ח נכתב "בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינה, בה חי חי קוממיות מלכנית והוריש לעולם כולל את ספר הספרים הנצחי". ועוד נאמר בהכרזה, כי מדינת ישראל "תהא מושתת על יסודות החירות, הצדקה והשלום לאור חזונם של נביאי ישראל". דוד בן-גוריון, ראש וראשו לאבות המיסדים של המדינה, עיגן את חשיבותו הרוחנית והרעיוןית בתנ"ך.

בשובנו אל המעיינות החיים והמפעלים של ספרי התנ"ך, אנו נחשפים לתקנים שהם ערש מורשתנו הלאומית, וגם הונחו לדתות ותרבותות אחרות, שבין בניהם גם אזרחי ישראל.

לכן חשוב כל כך לימוד התנ"ך, והאתגר הוא כיצד להאהיב אותו על דור צעיר, כהמשך ישיר לרוח התנ"כית שפיעמה בדור התקומה. "

בכבוד רב,

אליאתא כהן, מנהלת חט"ב

מבוא

תלמידים יקרים,

חברת זו שלפניכם, עובדה במיחד עבורהם, כדי ללוות את תהליך הלמידה, לא רק לאורך שיעורי התנ"ך אלא גם לקרהת תהליכי ההערכה השונים, מבוחן, מבחן ועד מבחן והעבודה בהערכתה חלופית.

עליכם לעקוב אחר הוראות המורה, ולבצע את המטלות בעיון רב, כדי להבין ולהשכיל בפרקיו התנ"כ הנלמדים. שנה זו היא שנה חשובה ביותר שכן היא שנת מעבר בין חט"ב לתיכון ולימודי התנ"ך מעניקים לכם כלים להתמודדות בהמשך גם עם שאלות הבגרות ברמה הגבוהה ביותר.

פיתוח החשיבה העצמאית והביקורתית היא אבן יסוד בפדגוגיה החדשנית הקוראת לגמישות מחשבתיות ויצירתיות בונה.

ביצוע המטלות **באופן אישי** יענה על הדרך בה אתם הולכים.

אנו צוות התנ"ך בחט"ב, עומדים לרשותכם בכל עזרה נדרשת בהבנה ובלמידה.

בהצלחה מאיתנו,

צוות התנ"ך – שכבת ט'

תכנית ודרישות הלימודים

תכנית הלימודים (חלוקת לשלישים)

תכnuו שלישים	מושגים עיקריים	מטרות/ נושא ייחידת ההוראה
שלישי	שמות התנ"ך, התמצאות בתנ"ך, הקנון, תקופות במקרא, ספרים חיצוניים, מחברי המקרא, חשיבות למד התנ"ך בימיינו	מבוא ומילוי ניווט למידה
	ביקורה של מלכת שבא א' – י"ג מלכת שבא במדרשים ובאנגדות עם	מלכים א', פרק י'
	חטאי שלמה וקריעת הממלכה מעליו א' – י"ג הנבוואה על פיזול הממלכה כ"ו – מ"ג	מלכים א', פרק י"א
	המלך והדילמה של רחבעם א' – י"ד מרד שבטי ישראל ופילוג הממלכה ט"ו – כ"ז המחפכה הדתית של ירבעם כ"ה – ל"ג	מלכים א', פרק י"ב
	מלחמות עמרי ואחאב בישראל חטאי אחאב מלחמות אליו באחאב ובעובדיה האלילים ניסי אליו	אחאב ואליהו מלכים א', פרקים : ט"ז(כ"ג-ל"ז), י"ז
	הדמות בסיפור : עובדיחו, איזבל, הנביאים,نبيי הבעל והאשרה המעמד בהר הכרמל	מלכים א', פרק י"ח
שלישי ב'	סיפור כרם נבות, "הרצתות וגם ירשת"	מלכים א', פרק כ"א
	הפרידה מאליו והמעבר לאלישע אלישע ובני הנביאים	מלכים ב', פרק ב' מלכים ב', פרק ד'
	מלכים ב', פרק כ"ה ירמיהו ל"א, א' – י"א (הchorben והגלות) (נבואת הנחמה) עזרא א', א' – ט' (הצחרת כורש - בית לאומי)	הערכת חולופית מחורבן לאולה, шибת ציון
	מבוא למגילה, הקשר לפורים נפילת ושתי ועלית אסתר, מרדי כיוסטר, פרקים א' – ב'	מגילות מגילת אסתר
שלישי ג'	הקדמה למגילת רות – הקשר לחג השבועות, ערכי המגילה, תקציר הפרקים הנלמדים	מנילת רות מבוא
	התרגدية במשפחה אלימלך א' – ט' תהליך הפרידה והחיבור בין נעמי לכלותיה י' – י"ז (חוק הייבום) ה חוזרת לבית לחם (גיור וקבלת הזר) י"ח – כ"ב	מנילת רות, פרק א'

	דמויות של בועז, הקוצרים ורות בועז ורות (חוק הלקט) יחס רות ונעמי י"ח – כ"ג	מגילת רות, פרק ב'
	הכנות למפגש עם בועז בלילה המפגש בחצי הלילה (תמר ויוהודה) הציפייה לגואל י"ד – י"ח	מגילת רות, פרק ג'
	הגואלה (מצות החליצה) חתונת בועז ורות מגילת היוחסין של דוד י"ד – כ"ב	מגילת רות, פרק ד'

דרישות הלימודים

א. ספר תנ"ך מלא, ללא פירושים בהוצאה קורן – המועלות (בלבד), בגודל בינוני ומעלה.

כל תלמיד מהויב שיהיה לו ספר תנ"ך בכל שיעור. ספר התנ"ך ילווה אתכם עד הבגרות בתיכון

↖ יש לרשום שם מלא וכיתה על התנ"ך !

ב. מחברת או קלסר למקצוע התנ"ך

ג. חברת מלאה תהליך למידה (עם שם מלא)

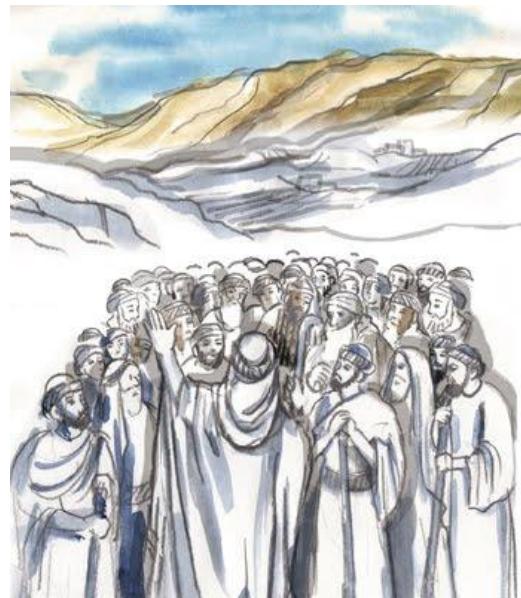
ד. שמודפים לשימרת המבחןים והבחנים

ה. נוכחות מלאה בשיעורים וביצוע המטלות בחברת לפי הוראת המורה המלמד

ו. חזרה על הנלמד לפני כל אירוע הערקה

ז. הגשת הערקה החלופית בתיקייה נפרצת בזמן

בהצלחה !

תכנית הערבה

כללי

שנת הלימודים מחולקת לשלישים. לכל שליש קיימת תכנית הערבה משלו המחייבת. תלמיד שלא נכח בעט אירוע הערבה (מבחן) חובה עליו לגשת למועד ב'.
השלמה או תיקון הערבה / בוחן יעשה בתיאום עם המורה המלמד.
במידה ויינטן יותר מבוחן אחד בשלייש, יחס האחיזות לא ישנה, אלא יחולק בשווה או לפי החלטת המורה הצעונים יוקלמו במשו"ב עד שלושה שבועות מיום ביצוע/ הגשת ההערגה.

טבלת הערבה

השליש	aireu' ha'urba	משקל	הארות
א'	מבחן מילומנויות ומבוא	15%	
	מבחן	70%	הודעה מרأس על החומר
	בוחן	10%	
ב'	תלמידיות	5%	הבאת ציוד, יחס למקצוע
	מבחן	25%	
	בוחן	70%	הודעה מרأس על החומר
ג'	תלמידיות	5%	הבאת ציוד, יחס למקצוע
	הערכת חלופית	30%	בחוברת המצ"ב
	מבחן	65%	הודעה מרأس על החומר
שתי	תלמידיות	5%	הבאת ציוד, יחס למקצוע
	סקולול של כל השלישים	100%	

ערעור על ציון

אם מצא ה תלמיד ת לדעתו.ו.ה טעות בציון על אירוע ההערגה או שיש לדעתו.ו.ה. שיקול דעת נוסף, י.ת.פנה למורה המלמד.ת. הערעור צריך להיות מוגש בכתב בלבד (או במשו"ב) עם פירוט הנימוקים לערעור, תוך שבוע בלבד ממועד קבלת הציון.

אם תשובה המורה המלמד.ת לא תניח את דעתו, יוכל לפנות לרכזת המקצוע, החלטות רכזת המקצוע תהיה סופית.

הקדמה למקרא

א. מהו התנ"ך ?

ראשי התיבות של השם "תנ"ך": **תורה נביאים כתובים**.
התנ"ך הוא "ספר הספרים" המקודש של עם ישראל, הוא המקור לתולדותינו, דתו, מצוותינו ותרבותנו. ספר זה הוא הבסיס לקיוםו של העם היהודי והבסיס לזכותו על ארץ ישראל.

ב. כיצד מכונה התנ"ך ?

התנ"ך : שמותיו וכיינויו

1. **תנ"ך** – השם מבוסס על צירופם של ראשית התיבות של חלקו הספר: **תורה, נביאים, כתובים**.
2. **מקרא** - על שם שקוראים בו בשבות, חגים ומועדים שונים.
3. **כתב הקדש** - שם זה בא להבדיל כתבים (ספרים) אלו מבין כתבי החול שבhem ניתן לקרוא בכל זמן ומקום.
4. **תורה** - על שמו של החלק הראשון, המפורסם והידוע מבין שלושת חלקיו של הספר (תורה, נביאים, כתובים).
5. **ספר הספרים** - השם מציין את ההערכה הרבה שרוכשים בספר. משומש שהוא נחשב בספר החשוב והנעלם שבספרים.
6. **כ"ז הספרים** - השם מבליט את העובדה שהספר אינו ספר אחד אלא קבוצה של כ"ז ספרים נפרדים.

ג. מהם קבוצי התנ"ך ?

התנ"ך כולל בתוכו קבוצ של יצירות שנתחברו בידי אנשים רבים, בעיקר בתקופת בית ראשון. היצירות כונסו יחד וקודשו במאה הראשונה לספרה. פועלות כינוס הספרים וקידושם נקראת "קנוןיזציה".
לאחר תהליך קידוש הספרים לא ניתן להוסיף עליהם ואין לגרוע מהם.
הסיפור המקראי הוא בעיקר סיפורת היסטורי מוקודמת מבט דתית מפני שההשגה האלוהית מכונת את האירועים. לא כל החיבורים שנכתבו באותה תקופה נמצאים בספר התנ"ך משיקולים שונים של העורכים. הספרים שלא נמצא להם מקום בתנ"ך נכללים בספרים הנקראים "**ספרים חיצוניים**", לדוגמה: משליכ"ן סיירה", ספר "חסמוניים – מקבים".

ד. שם של 24 כתבי הקודש :

- **חמשת חומשי התורה** : בראשית, שמוט, ויקרא, במדבר, דברים .
- **ספרי הנביאים** : ראשונים : יהושע, שופטים, שמואל, מלכים .
אחרונים : ישעיהו וירמיהו, חזקאל ותירי עשר (הכול בתוכו שניים עשר ספרים קצרים).
- **ספרי הכתובים** : תהילים, משלים, איוב, דניאל עזרא ונחמיה, דברי הימים. מגילות רות, אסתר, אייכה, קהלה ושיר השירים.

ה. כיצד מחולק התנ"ך ?

כל ספרי התנ"ך מחולקים לפרקים ולפסוקים. ספרי התורה מחולקים גם לפרשות. החלוקה של ספרי התורה לפסוקים ולפרשות היא חלוקה יהודית מקורית. לא כן החלוקה לפרקים. זהה חלוקה נוצרית שנעשתה תחילתה בידי המעתיקים הנוצרים של תרגום התורה ליוונית ולلاتינית.

חלוקת הסופית לפרקים נעשתה בידי כומר קתולי מאנגליה. הואקבע בשנת 1205 את חלוקה לפרקים המקובלות עד היום.

בשנת 1516 יצא לאור בונציה שבאיטליה התנ"ך העברי הראשון עם חלוקה לפרקים, ממנו התפשה השיטה לכל דפוסי התנ"ך. לא תמיד מתאימה החלוקת לפרקים לתוכן, לעיתים היא אף מנוגדת לנוסח המסורה (הנוסח המסורבל ביותר היום).

למרות זאת נאלצו היהודים לקבל את חלוקת הפרקים הנוצרית, וזאת מכיוון שבתקופות שונות כפו השליטונות על היהודים ויכוחים עם אנשי דת נוצרים, שציטטו מובאות מן התנ"ך על-פי אותה החלוקה לפרקים.

mdi שbat קוראים בבית הכנסת פרשה אחת מהتورה הנקראת "פרשת השבוע", ולאחריה קוראים פרק מביאים הנקרא "הפטרה".

פעילותות 1:

פעילותות 2:

אנו סופרים כייד (24) ספרים בתנ"ך מכיוון שיש מספר ספרים בתוכו הנחשבים ספר אחד!

השלט - הספרים הנחשבים בספר אחד:

1. ספר בקובץ נביאים ראשוניים.
 2. ספר בקובץ נביאים ראשוניים.
 3. ספר בקובץ נביאים אחרונים.
 4. ספר בקובץ כתובים.
 5. ספר בקובץ כתובים.

בעלות 3 :

מלא את רשימה הספרים עפ"י הסדר בתנ"ך :

קובץ נביאים (ראשונים ואחרונים) :

- _____ .6
_____ .7
_____ .8
_____ .9
_____ .10
_____ .11
_____ .12
_____ .13

קובץ תורה :

- _____ .1
_____ .2
_____ .3
_____ .4
_____ .5

קובץ כתובים :

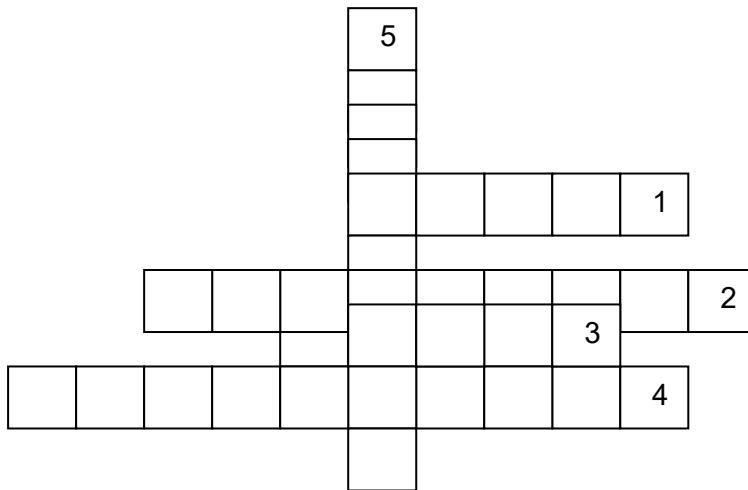
- _____ .20 מגילת
_____ .21 מגילת
_____ .22 _____
_____ .23 _____
_____ .24 _____

{
אמ"ת

- _____ .14
_____ .15
_____ .16
_____ .17 מגילת
_____ .18 מגילת
_____ .19 מגילת

בעלות 4 :

תשbez שמותיו של התנ"ך

מאנז: 1. כינוי שניתן לתנ"ך על שם הקוביץ הראשון שבו.

2. שם המציין את מספר הספרים שבתנ"ך כולו.

3. שם המציין את השימוש בתנ"ך בשבתו, חגים ומועדים.

4. שם המבדיל את התנ"ך משאר ספרי החול.

מאונך: 5. כינוי המציין את חשיבותו הרבה של התנ"ך.

ג. קיצורי שמות בספר התנ"ך

1. הקיצור של ספרים ששמותם בן מילה אחת - מרכיב משתי אותיות הראשונות וגרש ('').

לדוגמא : בראשית ← ב'

2. הקיצור של ספרים ששמותם בן יותר מ Millsaha אחת – מרכיב שלוש אותיות וגרשיים ('').

לדוגמא : שמואל א' ← שמ"א

שיר השירים ← ש"ש

דברי הימים א' ← דה"א

ד. קבץ התנ"ך

בספר התנ"ך שלושת קבצים,بعث נבחן כל אחד מהם :

קובץ תורה

קובץ תורה מכיל בתוכו חמישה ספרים הנקראים גם "חמשה חומשי תורה". שמו של כל אחד מספריו התורה נקבע על פי המילה הראשונה או אחת המילים בפסקוק הראשון של אותו חומש.

קובץ תורה כולל בתוכו סיורים המתארים את:

בריאת העולם, תולדות אבותינו : אברהם יצחק ויעקב, שעבוד מצרים והנידיה במדבר.

בנוספ' משובצים גם כתבי שירה (לדוגמא : שירת הים) ואוספי חוקים (לדוגמא : חוקי פסח).

ספר ויקרא יוצא דופן בין שאר החומשים : כמעט כל הפרקים בו כוללים חוקים. קובץ תורה הוא קובץ הספרים הראשונים שנחתם והתקדש ועבר **קונונייזציה**.

קובץ נביאים

בקובץ נביאים מופיעים דבריהם וקורותיהם של הנביאים שליחי ה' .

קובץ נביאים מחולק לשני חלקים : נביאים ראשונים ונביאים אחרונים.

נביאים ראשונים:

בחולק זה כוללים ארבעה ספרים המתארים את :

airyou'i cibosh ha'aretz .

התנהלות ותקופת השופטים .

מלכות שאול דוד ושלמה, ימי מملכת ישראל המאוחדת .

פילוג הממלכה לממלכות יהודה וישראל .

חורבן ישראל ויהודה .

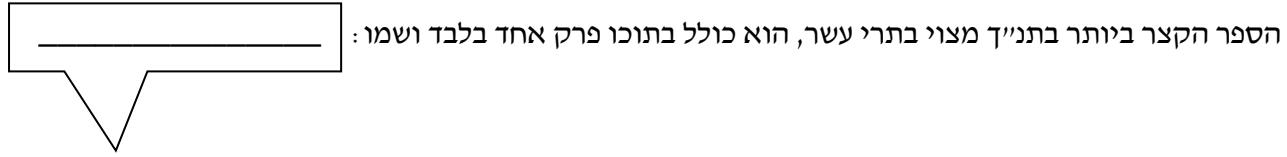
גלוות אשור וגלוות בבל .

בסיפורים משלבות גם נבואות של נביאי התקופה (שמואל, נתן, אליהו ועוד), נבואות אלו לא קובצו בספר נפרד והן "מפוזרות" בין הספרים.

נביאים אחרונים:

בחולק זה כוללים ארבעה ספרים. כל ספר נקרא על שם הנביא המניבא בספר. ספרים אלו כוללים את דבריהם של הנביאים .

הספר האחרון בקובץ הוא ספר תרי עשר, ספר הבניי משנים ים עשר ספרים קצרים. ספר זה הכלל בתוכו את דבריהם של שניים עשר נביאים.

הספר הקצר ביותר בתנ"ך מצוי בתרי עשר, הוא כולל בתוכו פרק אחד בלבד ושמו:

קובץ כתובים

קובץ כתובים הוא חלקו השלישי והאחרון של התנ"ך. שמו הוא קיצורו של השם "כתובים אחרים".

קובץ כתובים כולל בתוכו שלוש קבוצות ספרים:

ספרי אמרת: תהילים, משלים, איוב.

חמש מגילות: שיר השירים, רות, איכה, קהלה, אסתר. (המגילות מסודרות בתנ"ך עפ"י סדר קראתן בחגיגות).

מועד :	חג בו קוראים את המגילה	חודש עברי	שם המגילה
	פסח	ניסן	שיר השירים
שבועות		סיוון	רות
טי' באב		אב	איכה
סוכות		תשורי	קהלה
פורים		אדר	אסתר

מדוע פותחים בחג הפסח דוקא?

חשו:

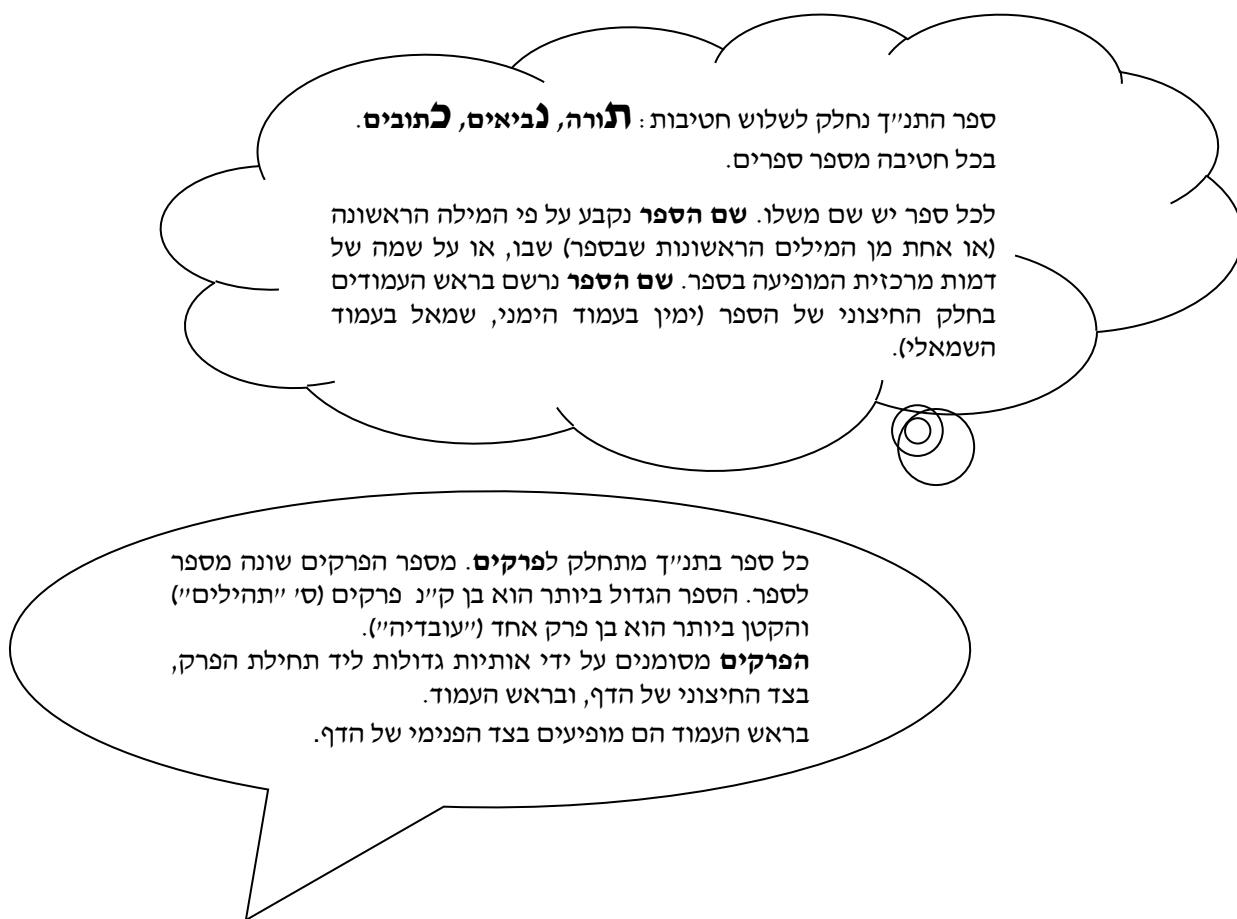
חג הפסח נחגג בתנ"ך לחג הראשון בשנה העברית. חודש ניסן, בו נחגג חג הפסח, הוא חודש הייחודה מmonths, נקרא גם "ראש החודשים".

עוד שלושה ספרים שלא נחשבים כקבוצת מיעבדת: דניאל, עזרא ונחמיה, ודברי הימים.

קובץ כתובים כולל בתוכו **סוגים ספרותיים שונים** (ז'אנרים שונים) כמו סיפורים, מזמורים, דברי חכמה, קינה ועוד.

שם הספר	סוג ספרותי
תהילים	מזמורים
משלי	דברי חכמה
איוב	דברי חכמה
שה"ש	מחזה שירי
רות	סיפור
איכה	קינה (שיר אבל)
קהלה	דברי חכמה
אסטר	סיפור
דניאל	נבואה
עזרא ונחמיה	היסטוריה
דברי הימים	היסטוריה

ח. 'מראת מקום' בתנ"ך

פעילות 5 :

- **דף בספר התנ"ך** ומצא את שמות חמישת הספרים הראשונים.
- **בכל ספר כתוב את המילה הראשונה בפרק ג'**.
 - 1. ספר _____. פרק ג'
 - 2. ספר _____. פרק ג'
 - 3. ספר _____. פרק ג'
 - 4. ספר _____. פרק ג'
 - 5. ספר _____. פרק ג'

הפרקדים מתחולקים לפסוקים.
הפסוקים מסומנים לרוב באותיות קטנות לצד הדף.
בחלק מספרי התנ"ך הפסוקים מסומנים במספרים, אבל בד"כ הם מסומנים באותיות המקבילות במספרים (גימטריה).
סיומו של פסוק מסומן בנקודותתיים -
מספר הפסוק מצין את הפסוק שהחל לאחר הנקודותתיים (:) בשורה בה מופיע�数字.

- פתח את 'בראשית' פרק א' וציין את המילה הראשונה והאחרונה בחמשת הפסוקים הראשונים:

1. פסוק א' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
2. פסוק ב' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
3. פסוק ג' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
4. פסוק ד' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____
5. פסוק ה' – מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

- מצא את המיקומות הבאים:

1. 'בראשית' פרק י"א, פסוק כ"ו:

מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

2. 'שמות' פרק ג', פסוק ח':

מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

3. 'ויקרא' פרק כ"א, פסוק י"ג:

(שים לב: במקום זה יש שני פסוקים באותה שורה. פירוש הדבר שיש פסוק המתחיל
ומסתויים באותה שורה. הפסוק השני מתייחס אליו)

מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

4. 'במדבר' פרק כ"ח, פסוק י"ז:

מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

5. 'דברים' פרק ב', פסוק ל"ג:

מילה ראשונה _____ מילה אחרונה _____

פעילות 6:

התמצאות בתנ"ך

א. היעזר בספר התנ"ך וזהה את שמות הספרים:

1. אני הספר הראשון במקרא _____
2. אני הספר השלישי בנבאים ראשונים _____
3. אני הספר האחרון במקרא _____
4. אני הספר השלישי בתاري עשר _____
5. אני הספר השני בספרי אמרית _____
6. אני המגילה האחרון _____
7. אני נמצא בין ישעה ליוחזקאל _____
8. אני ספר החוקים היחיד המ מצוי בקובץ תורה _____
9. אני החומש האחרון _____
10. אני הספר הראשון בנבאים אחרונים _____

ב. מצאו את הספרים הבאים – ורשמו את מספר הפרקים:

1. כמה פרקים בספר שופטים? _____
2. כמה פרקים בספר מלכים ב'? _____

3. כמה פרקים בספר ירמיה? _____
 4. כמה פרקים בספר בראשית? _____
 5. כמה פרקים ב מגילת אסתר ? _____
 6. כמה פרקים בספר תהילים? _____

ג. מצאו את הפרקים ורשמו את מספר הפסוקים :

- א. מספר הפסוקים בבראשית כ"ח - _____
 ב. מספר הפסוקים בירמיהו כ"ו - _____
 ג. מספר הפסוקים בשמואל אי, ח' - _____
 ד. מספר הפסוקים בעמוס ג' - _____
 ה. מספר הפסוקים בספר תהילים ק"ו - _____

ג. מצאו את המילים הבאות בפסוקים הבאים :

הפרידו בין האות הראשונה שלכל מילה לשאר האותיות, השלימו את הטבלה ורשמו למטה את המילה שהתקבלה :

המילה	האות הראשונה של המילה	המילה בפסוק	הפסוק
			1. שמואל אי, פרק א, פס' כ"ד מילה 21
			2. ישעיהו, פרק ז', פס' כ"ג, מילה 3
			3. יחזקאל, פרק ל"ג, פס' י"ב, מילה 8
			4. בדבר, פרק ט"ו, פס' ט"ו, מילה 4
			5. ירמיה, פרק מ"ט, פס' ג', מילה 2
			6. שופטים, פרק ט', פס' י"א, מילה 3

המילה שהתקבלה מצירוף האותיות :

--	--	--	--	--	--

עליותו ונפילתו של שלמה המלך

<p>מלך א' פרק י' – נושא: ביקור המלכה האקווטית, מלכת שבא בירושלים – (פסוקים א' – י"ג)</p> <p>מטרת הסיפור:</p> <ul style="list-style-type: none"> ☒ להראות את חוכמת שלמה, עשוו ולבודו. פרק זה אנו למדים שהבטחת ה' לשולמה בפרק ג', י"ב – י"ג התגשמה: שלמה חי חי פאר ועושר, וכן חוכמותו התperfסמה בקרב בני העמים השונים. ☒ כמו כן להראות את הסחר הבינלאומי בתקופת שלמה. ☒ להראות את רצון העמים השונים לקשור עם שלמה קשרי ידידות וקשרי חוץ שיוובילו לקשרי מסחר כלכליים מועילים. <p>מלך שבא, על פי המסורת האתנופית הגיעו משבא, ארץ שהיא בדרום מערב חצי הארץ, איזור תימן של היום.</p> <p>לביקורה של מלכת שבא שתי סיבות:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. הסיבה הראשונה, ברובד הגלויה, לבחון האם השמועות על חוכמת שלמה נכונות. היא שמעה על שלמה חוכמו ופועלו, היא באה לבקר ו"לנשתן בחדות" (פסוק א'). את החידות עבר שלמה בהצלחה כי "לא חיה ذָבָר גָּעֵלָם מִן הַפְּלֶךְ" (פסוק ג'). כל מה שראתה מלכת שבא, מבית המלך ועד ארוחת המלך – על כל הציפיות שלה. כמו שהיא עצמה אמרה: "וַיֹּחֶנה לֹא חֲגֵד לִי הַחֲצִי. הַזְּפַת חֲכָמָה נָטוֹב אֶל הַשְׁמֹועָה אֲשֶׁר שְׁמַעְתִּי" (פסוק ז'). נוסף על המילים החמות, הביאה עמה מלכת שבא לשולמה הרבה מתנות בעלות ערך גבוה. שלמה מצדיו, לא נשאר חייב ומעניק לה "את כל חפצחה אשר שאלה" (פסוק י"ג). 2. הסיבה השנייה לביקור מלכת שבא- השילוחות הדיפלומטיות של מלכת שבא דיפלומטיה – אמונה ניהול משא ומתן בין נציגים מוסמכים של קבוצות או אומות שונות, לרוב בנושאי מסחר וביטחון לאומי. <p>הסיבה השנייה לביקור מלכת שבא, הרובד הסמוני לביקורה של מלכת שבא, שלמדים עליו מסיפור חירם מלך צור ותיאור מתנותיו לשולמה, שנכנס באמצעות תיאור ביקור מלכת שבא, שהיא התעניינה בקשרי חוץ מדיניים שיוובילו לקשרי חוץ מסחריים בינלאומיים עם שלמה. מלכת שבא, היא מלכה מהמלכה הדרומית, היא הגיעו והביאה לשולמה מתנות רבות ויקרות. מתוך אינטרס.</p>	<p>מלך א', פרק י'</p> <p>מלך א', פרק י"א</p> <p>מלך א', פרק י"ב</p>
--	---

הסיבות להגעתה של מלכת שבא לירושלים (פס' א'-ח'):

א. מלכת שבא הגיעה להתרשם מחווכמתו ולחוד לו חידות כדי לראות אם ישאמת בדבר השמועות על וחוכמתו הרבה. שלמה נודע בחוכמתו הרבה, והמקרה מייחס לו את כתיבת חלק מספר משלוי, ואת כתיבת שיר השירים וקוהלה. מלכים מהמזורח ומהמערב הגיעו להתרשם ממולכו.

ב. **חיזוק קשרי חוץ ביןלאומיים וכתוצאה לכך יצירת קשרי מסחר כלכליים**- אינטראסים הכלכליים והמסחריים של מלכת שבא עם שלמה מלכת שבא עסקה בסחר זהב ובעשייה בשמיים. היא שכנה באזורי עשיר בשמיים, בזהב ובאבנים יקרים- מאגרים חשובים למסחר.

מלכת שבאה האדריכלית פיקה על דרכי המסחר הראשית דרך הים ודרך המלך (בעבר הירדן). **מלך שבא יש אינטראס כלכלי- מסחרי**. היא חפצה במעבר חופשי בדרכים המרכזיות. אינטראס זה עלה בקנה אחד עם צרכיו ורצונותיו של שלמה המלך שחשק בחופצי מותרות, וכן היה בעד הידוק הקשרים בין הממלכות.

שלמה ומלך צור ניסו להקים קוו אווניות לארכוזה המזרח הרחוק, ובזה פגעו בכלכלתם של שבטי ערב שהובילו סחרות בשירות גמלים. מלכת שבא באהה לקדם את פני הרעה ולשכנע את שלמה ולהפסיק את המסחר בדרך הים, כדי שלא לפגוע בפרנסת שבטי ערב. הענף הכלכלי הייחודי של שבטי ערב היה הובלות סחר על - גבי גמלים, אולם פתיחת הדרכן הימית להובלות הסחרות מהודו ומדרום ערבות פגעה קשה בבני המדבר ועלולה הייתה ליטול מהם את פרנסתם העיקרית. זהו הטיעון המרכזי שהאיץ את מלכת שבא לבקר אצל שלמה, ולפעול כדי למנוע סכנה כלכלית שנשכפה לבני עמה.

על האינטראס השני של מלכת שבא למדים מהדמיון במתנות שניתנו לשלים מלך צור ומלך שבא:

מלך שבא	מלך מלך צור
מאה ועשרים ככר זהב (פרק ט' פסוק י"ד)	מאה ועשרים ככר זהב (פרק י' פסוק י')
ובשים הרמה מאד... לא בא כבושים והוא עוד לרבות (פרק י' פסוק י"ב)	עצי אלמגאים... לא בא עצי אלמגאים (פרק י' פסוקים י"א-י"ב)
אבן יקרה (פרק י' פסוק י"א)	אבן יקרה (פרק י' פסוק י"א)

שימוש לביקורי הדמיון הרבים והמשותפים בביטויי תיאורי המתנות שהביאו המלכים לשלים.

המתנות שניתנה המלכה לשלים:

א. **מאה ועשרים ככר זהב**- על-פי שיטת המידות והמשקלות שהייתה רווחת במצרים ובערי סוריה ערך הכיכר הוא 32.82 ק"ג . 120 ככרות הזהב שקיבל המלך היה 43938,4 ק"ג זהב.

ב. **"ובשים הרמה מאד; לא בא כבושים והוא עוד לרובה"** - אין הכתוב מציין את כמות הבשימים, נאמר רק "גמלים נשאים במים..." בימי קדם שמשו הבשימים גם כתרופות וכittelינים ובמסחר הבינלאומי נחקרו סחרורה יקרה מאד, כדי להציג את חשיבותה של מתנה זו מוסיף הכתוב: **"ולא בא כבושים זהה לרובה"**.

ג. **"אבן יקרה"** - אין כל פרטים שלפיהם ניתן להעריך את ערכה של מתנה זו. יש להניח שאף היא הייתה בסדר גודל כמו של השתיים הקודמות לה.

התוצאות הסמויה בין שני המלכים על שיתוף הפעולה הכלכלי עם שלמה (פס' י"א, כ"ב)

מי יזכה בלבבו וכתוצאה לכך בעשו?

מסופר כאן על דוגמה של מלך ומלכה האחד מהצפון והשנייה מהדרום, הבאים לראות את חוכמת

שלמה. אולי כדי למד שהשכנים בצדון (צור) והשכנים מדרום (מצרים ושבא) מתחריכים ביניהם על הקרבה לשלה המלך, משומם שכל המלוכיות מסביב הערכו את מלכותו של שלמה.

"והמלך שלמה נתן **מלכת שבא את כל חפץ אשר שאלת...** לארכאה" ...

מלכת שבא הצליחה להגיע לכל הסכם עם שלמה המלך, ומרגע שנחתם ההסכם הזה אין שום עדים דבר על מסענות לאופיר, הקו הימי נפסק והסחר בשירות גמלים דרך מדינות ערבי חזר לפועל.

מלכת שבא, מצילה במאבק שלה בחירם. היא זכתה משלמה שניתן לה "את כל חפץ" (פסוק י"ג).

הסיבות להכרעת שלמה המלך לטובת מלכת שבא

nimok mdivni - הרצון שלו שלא להרגיז את שישק מלך מצרים - בעל האימפריה הגדולה.

nimok aisi - ייחסו האישי כלפי מלכת שבא, שכנראה מצאה חן בעיניו, ולפי הפרק הבא יתברר כי אהב נשים ...

שאלות למלכים א' – פרק י'

1) מה היו מטרות ביקורה של מלכת שבא אל המלך שלמה ? ציין **שתי סיבות** (גלויה וסמנואה)

2) מלכת שבא התרשמה לטובה מכמה דברים בביוקורה אצל שלמה המלך.

א. הבא מהקטע שלפניך **שלוש** דוגמאות והסביר.

ב. ציין **עובדת אחת** חדשה שהתגלתה למלכת שבא בביוקורה אצל המלך שלמה ועובדת **אחדת** שאוששה (שהייתה ידועה לה כבר)

3) א. מהו תפקידו העיקרי של המלך, על פי דבריה של מלכת שבא ?

ב. חוווה דעתך, האם מלכת שבא צודקת ? נמק.

4) קרא פסוקים ד' – ה', ח' – ט' בקטע שלפניך (פרק י'), וגם **מלכים א'**, פרק ה', ט' – י"ד.

א. על פי פסוקים אלה, ציין **שלושה** דברים שבהם חכמת שלמה באה לידי ביטוי.

ב. לדעתך, מה מן הדברים שצויית בתת סעיף (1) חשוב יותר לניהול תקין של הממלכה ? נמק.

5) יש הטוענים כי פסוק י"א מפסיק את הרצף ההיסטורי על מלכת שבא. הסבר טענה זו.

6) קרא פסוק י"ג. למילה "**חפץ**" יכולות להיות שתי משמעותיות בפסוק זה.

א. הסבר את **שתי** המשמעות האפשריות של המילה בפסוק.

ב. באיזו מושти המשמעות עשו לתוכה כתוב במלכים א', י"א, א' ? הסבר את תשובה.

7) קרא פסוק י"א בפרק י' וגם **מלכים א'**, ט', כ"ו – כ"ח

על פי פסוקים אלה, הסבר על מה התבססה הכלכלת של ממלכת צור (המלך של חירם), ומה הייתה תרומותה לכלכלת של ממלכת שלמה.

8) יש הטוענים כי ביקורה של מלכת שבא במלכת שלמה היה מ מניעים כלכליים. הסבר טענה זו.

9) כיצד דמותו של המלך שלמה מתוארת בפרק זה ?

מלכים א', פרק י"א (אי-י"ג, כ"ו-מ"ג)

סוף מלכות שלמה – החטא ועונשו

נושאי הפרק :

- תיאור חטאי שלמה (פסוקים א'-ח')
- העונש האלוהי על חטאי שלמה (פסוקים ט-י"ג)
- מרד ירבעם בן נבט הירושלמי בשלמה המלך (פס' כ"ו-כ"ח)
- אחיה השילוני מנבא לירבעם (פס' כ"ט-ל"ט)
- מות שלמה המלך (פסוקים מ-מ"ג)

הקדמה לפרק

הפרק מהווה הקדמה והסביר לפילוג הממלכה המאוחצת לשתי ממלכות : ממלכת יהודה וישראל, כפי שהוא בוא לידי ביטוי בפרק י'ב. לדעת עורך ספר מלכים, ההידרדרות הדתית שחלה בימי שלמה המלך האחרונים גרמה להידרדרות מדינית אשר הביאה להתרורות הממלכה, בעונש אלוהי על חטאי שלמה. פרק יא', מס' שלמה חטא בנישואiTearot, ריבוי נשים וסיווע לעידוד עבודה זרה בשטח ממלכתו. ריבוי נשים אסור על מלך ישראל מן התורה כפי שכתוב בדברים י"ז, י"ז, בחוק המלך וכן האיסור בספר דברים פרק ז', א'-ד'.

תיאור חטאי שלמה (פס' א'-ח')

אהבתו של שלמה לנשים נוכריות רבות הביאה אותו להתרחק מה' אלוהיו ולהתקרב קרבו מסוכנת לעובדה זרה, עבודה לאילים זרים. שתי גישות לגבי חטאי שלמה :

1- שלמה עצמו לא חטא ממש, כי הוא בעצם לא عبد עבודה זרה, אך משומש שלא גינה את נשותיו נחשב כאילו הוא עצמו عبد.

2- משומש שהוא סייע בידי נשותיו הנוכריות לבנות עבורן מזבחות ובמותם לאליהו בהר הזיתים שמנזרה לירושלים – הרי שחתא.

האלילים להם בנה שלמה במות:

"**עשורות אלוהי הצידונים**" – עשורות אלת הפריון והאלת הראשית בצדון.

"**מלך שיקוץ עמוניים**" – מלכם הראשי של עמון, כאשר "שיקוץ" הוא כינוי גנאי.

"**כמוש**" – כמוש האל הראשי של מוואב שהיה אל הנשים המואביות.

ביכד העצים המספר המקראי את חטאי שלמה (פס' א' - י')?

1. **המספר המקראי מפרק את מוצאן הנוכרי של נשות שלמה בפירות רב :**

"**וַיִּמְפְּלֹךְ שֶׁלָמָה אֶחָב נָשִׁים גְּדוֹלָה רַבּוֹת וְאֶת בֵּת פְּרֻעָה מוֹאֲבִיּוֹת עַמּוֹגִיּוֹת אֶלְמִינִת צְדִינִית חַתִּית**" (פס' א').

2. **המספר המקראי מציג כי שלמה עבר על הצו האלוהי כפי שמופיע בפסוק ב' :** הנישואים ה啻וטיים והקשרים עם כל ממלכות הארץ או מנס ככללית היו טובים לבניין וחיזוק הממלכה אך היו אסורים עפ"י התורה (איסור נישואין נוכריות).

3. **המספר המקראי משתמש בציון מספרים טיפולוגיים מוגזמים לתיאור נשות הנשים של שלמה :**

"**וַיְהִי לוּ נָשָׂוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וּפְילָגָשִׁים שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת**" (פס' ג')

4. המספר המקראי משתמש בשורש המנאה א.ה.ב וכן בביטוי המנאה להטאות לב, כדי להבהיר המסר שאהבתו הרובה של שלמה לנשותיו הובילה לתוצאה המצערת של הסטה- הטייה ליבו מלאהיו לאלהיהם אחרים, פס' א'-ד' - "והמלך לשמה אהב נשים, בהם דבר שлемה לאהבה.... יטו את לבבכם אחרים אלהים, והוא נשיו את ליבו... ויהי לעת זקנת שלמה נשיו הטו את לבבו אחריו אליהם אחרים" (פסוק ד').

"ניסיונות דיפלומטיים"

לדעת חוקרי המקרא נשותיו הנוכריות הרבות של שלמה הן תוצאה של נישואין דיפלומטיים הנובעים ממידניות החוץ שלו, המתנהלת באמצעותם. נישואין אלה עזרו לו לקיים ממלכה גדולה במידה שליטה בכל הארץ.

הניסיונות לנסיכות הזרות האלו תרמו לכינון היחסים הדיפלומטיים, הצבאים והכלכליים בין ישראל החזקה והמלכות השכנות הקשורות לה. נשים אלו גם שימשו כבנות ערובה בידי שלמה כדי למנוע התקוממות נגדו מצד אבותיהן. העונש האלוהי על חטאיהם אלה מתואר בצורה הולבת וירודת. (מלךים א', י"א, י"י-י"ג).

סביר להניח כי כבר מתחילה עבדו הנשים הנוכריות את אליליהם אבל רק לעת זקנת שלמה הצליחו להסיתו לעובדה זרה. יש כאן נימה חיובית כלפי שלמה שככל עוד היה צער וחזק לא הצליחו נשותיו להסיתו.

החטא ועונשו - הענישה האלוהית על חטא שלמה (פסוקים ט' - י"ג)

ה' כעס על שלמה משומש שלא שמר על מצוות ה' וחטא בעובדה זרה, בניגוד לדוד אביו, שגם לעת זקנתו שמר על נאמנות לאלהיו, ושלמה מושווה לאביו דוד פעמיים, ולא בהקשר חיובי.

העונש:

ה' יפלג את מملכת בית דוד אך לא יעשה זאת בימי שלמה, אלא בימי בנו משום שה' הבטיח לדוד כי בנו ימלוך על 12 השבטים. לפניו שיטת הענישה בהתאם **לגמר קיבוצי ולגמר לדורות**.

גמר קיבוצי- המלך חוטא וכל העם נענש. במקרה זה שלמה חטא וכל העם ישבול מן הפילוג.

א. גמול לדורות שלילי: האב חטא והצאצאים יענשו. מלכים א', "קָרְעַ אֶקְרָע אֶת הַמֶּלֶךְ מִלְּלָקֶת" (פסוק י"א) ובהמשך: י"א פס' י"ב **שלמה חטא וילדיו יענשו**. ה' קרע משלמה את כל ממלכתו, והעביר אותה לשושלת אחרת. אבל העונש יתממש בימי בנו.

ב. גמול לדורות חיובי: בזכות צדיקות האב ומעשיו הטובים זוכים הבנים לשכר טוב. במקרה שלנו, בשל אמונה דוד באלהיו, לא נלקחה משלמה כל הממלכה, אלא ה' ישאיר לשлемה שבט אחד. מלכים א', י"א פס' י"ג "את כָּל הַמֶּלֶךְ לֹא אֶקְרָע. שֵׁבֶט אֶחָד אֶתְּנָן לְבָנָךְ" - קריית הממלכה ל-2 ממלכות.

ה' לא ידיח את בית דוד ממלכות, אלא יקרע את הממלכה לשתי ממלכות שאין שוות בגודלן.
קריית הממלכה (פילוג הממלכה) אירעה בשנת 928 לפני הספירה.

ה' קרע מבנו של שלמה את כל הממלכה למעט שבט אחד, הוא ימלוך על שבט יהודה כי הוא השבט הדומיננטי מבין שבטי יהודה. הכוונה לשבט אחד הוא לשבטי יהודה ובנימין שהתחדדו והתמזגו ביניהם.

הMRIידות בנגד ממלכת שלמה:

במלךים א', י"א פס' י"ד-כ"ט מספרים לנו שלושה סיפורי מרد בצד ממלכת שלמה. שלוש המרידות הללו התרחשו בפרק זמן שונים אבל ערך הספר מעמיד אותנו אחת אחרי השניה על מנת לזכור רושם כאילו כולן מתרכחות בסוף ימי שלמה כעונש על חטאיהם בעת זקנתו. החשוב מבין שלושת סיפורי

המרד האלה הוא סיפור המרד של ירבעם בן נבט משבט אפרים. זה המרד המ██וכן ביותר עבור שלמה כי הוא מתרכש בתוך **מלכתו פנימה**, ובא מקרוב איש ישראלי, וזה אומר שכונתו אינה לשחרר את ארצו מעול ישראל אלא להפיל את שלמה ולהחליפו כמלך ישראל.

מרד מבית: ירבעם בן נבט מרד במלכות שלמה (פסוקים כ"ו - ג"ג)

הכירו את יְרָבָעֵם בֶּן־נְבָט, אִפְרַתִי=בן שבט אפרים וגבור חיל=אמץ. כבר כשהיה נער, שלמה זיהה את CISORIO "כִּי עֲשָׂה מִלְאָכָה הָוֹא, וַיַּפְקֵד אֹתֹו לְכָל סְבָל בֵּית יוֹסֵף" (פסוק כ"ו). במהלך בניית המילוא, ירבעם "הִרְמִים צַד בְּפִלְגָּה שְׁלָמָה", כלומר מרד בשלמה אך לא מסופר לנו אופי המרד. הוא הופקד ע"י שלמה כמנהל עבודות הבניה במילוא על מנת לסגור את הפרצה שבין עיר דוד והר הבית בירושלים. פועלי הבניה היו אנשי השבטים אפרים ומנסה ("סְבָל בֵּית יוֹסֵף") המשלימים כך את מס העבד לממלכה.

מדוע דווקא ירבעם בן-ນבט מרד בשלמה?

- הוא היה בן אשה אלמנה, כלומר ממעמד חברתי נמוך, הוא עצמו היה יתום. ובכל זאת שלמה גבה מהמעמד הנמוך מיסים, דבר שעורר תרעומת אצל ירבעם שהיה מודע למצוקת חלשי החברה, ולכן המריד והتأسيس את בני הממעמד החברתי הנמוך ממנו הגיעו עליהם מינה אותו שלמה לפך. המיסים שנגבו מהם שימשו את שלמה למפעלי הבניה האדריכלים שלו ומימנו נשותיו וגחמותיהם.
- לאמו קראו "צְרוּעָה" בגראה שהייתה מצורעת. צרעת הינה מחלת חשוכת רפואי, ובכל זאת היא נאלצת לשלם מיסים - "עָבֵד לְשְׁלָמָה".
- הוא היה משבט אפרים, שבט שתמיד קינא בעליונות שבט יהודה, גם בספר במדבר מ"ט, כ"ו, וגם בשופטים י"ב, א'. עד לימי דוד הייתה שילה מרכזו דתי לעם ישראל והיווה מקור יוקרה לשבט אפרים. עם המלחת דוד, שקבע שהmercoco הדתי- הרוחני של העם יהיה בירושלים, עיר הבירה, וציווה שהמשכן על כל כלי הקודש שבו יעברו לעיר ירושלים, עיר הבירה שקבע, ולכן יוקרה זו נלקחה משבט אפרים.
- העול החבד שהטי שלמה על "סְבָל בֵּית יוֹסֵף" כלומר על שבטי אפרים ומנסה פגע בעצמאותם ובמצבים הכלכלי. ירבעם ניצל את הכוח שהעניק לו שלמה כדי להמריד שבטים אלו כנגד שלמה שיעבד באמצעות מס העובד את שבטי ישראל חוץ משבט יהודה על מנת לבצע את עבודות הבניה המפוארות שלו בירושלים. מצב זה גרם להתרממותם בקרב שבטי ישראל הצפוניים, בעיקר שבט אפרים שב עבר היה שבט מרכזי וזרמייני שכן מקרבו יצאו מנהיגים חשובים כגון יהושע ושמעאל. ירבעם החליט למרוד בשלמה על רקע המזוקה הכלכלית – חברתית זו.

נבואת אחיה השילוני (פסוקים כ"ט-ל"ט)

המרד קיבל חיזוק בנבואה של אחיה השילוני (מן העיר שילה שבאפרים) שפגש את ירבעם בשדה, הנביא שנשלח אל ירבעם, קורע באופן סמלי את שמלותו החדשה לשנים עשר חלקיים המਸמלים את 12 שבטי ישראל. עשרה מהם הוא מבקש מירבעם לחתול לעצמו. והמסר: "הָנָנִי קָרָע אֶת הַמֶּמְלָכָה מִינְךָ שְׁלָמָה וְגַתְתִּי לך את עשרה השבטים. וְהַשְׁבֵּט הַאֲחֵד יְהִי לְךָ" (פסוקים ל"א-ל"ב).

פס' ל"ב, ל"ו : ה' ישאיר בידי בנו של שלמה שבט אחד למלך עליו, שהוא יהודה כי הוא שבטו של בית דוד, וכן את שבט בנימין שהתמזג עימו, لكن נחשבו במקרה לשבט אחד.

"ניר לדוד" – נר מAIR המסמל את המשכיות השלטון של שושלת בית דוד, בשל שתי סיבות: א- לזכר דוד שהיה מלך נאמן לה' והבטיח לו שלטונו תתקיים לעד.

ב- משום שהוא בחר לשים את שמו בירושלים, העיר בה קבע דוד כעיר הבירה לממלכתו. פס' ל"ב, ל"ו: ה' ישאיר לבנו של שמה רק באמצעות נבואה זו ה' הבטיח לרבעם בית נאמן – שושלת יציבה וחזקת, כפי שהבטיח בזמנו לדוד בתנאי שישמור על חוקי ה' (פס' ל"ח).

העינוי שיתענה בו זרע בית דוד (פסוק ל"ט)

בית דוד לא ימלך על כל שבטי ישראל, אלא רק על יהודה ובנימין שנחשבו שבט אחד במקרא. אך העינוי לא יהיה לנצח, כי באחרית הימים ימלך מלך מבית דוד על כל שבטי ישראל בהתאם לנבואה יחזקאל, פרק ל"ז, ב"ד.

נוסחה מסכמת, מות שלמה (פסוקים מ'–מ"ג)

פס' מ': עקב כשלון המרד, רבעם נאלץ לברוח למצרים ולשהות שם עד מות שלמה כי הוא בิกש להורגו. יש לציין כי פרעה שנטן לרבעם מקלט מדיני אינו אותו הפלעה שננטן לשלמה את בתו בתחילת הפרק.

פס' מ"א: "ספר דברי שלמה" – ספר חיצוני שאינו נכנס לתנ"ך בתהליך הקאנוניזציה ושימש למקור עיקרי לתיאור ימי שלמה, ונראה כי אבד בימי קדם, כמו עוד ספרים חיצוניים רבים.

בסוף מלכים א' פרק י"א בא הנוסחה המוכרת של סיום תקופת מלוכה המסכמת את ימי שלמה.

במסגרתה מסופר לנו על מות שלמה ועל כך שבמקומו אמר מלך בנו רחבעם:

"ז'ישֶׁבּ שְׁלָמָה עִם אֲבֹתָיו וַיַּקְרֵבּ בָּעֵיר דָּוד אֲבֹיו וַיַּקְרֵבּ רַחֲبָעָם בָּנו פְּחַתְיּוֹ" (פסוק מ"ג).

במרוצת ימי מלכותו, וחילקם כבר בראשית תקופת שלטונו.

עיוון והעמקה : הבנת הפרק ותפקידיו בספר מלכים א'

המחבר ריכז את כל האירועים החליליים, לרבות החטא הדתי, בפרק האחרון. וכך נוצר הרושם שבעקבות חטא שלמי בסוף ימי התחליו הקשיים. אך הם תמיד היו שם. פרק י"א, המסיים את דברי ימי מלכות שלמה, עומד בניגוד קווטבי לפרקים הקודמים, שתיארו את ימי שלמה.

פרקים א'-י' מתאפיינים בגישתו החיובית של המחבר, המשבח את שלמה המלך, שעשה הישר בעיני ה', והוא מתואר כמלך חכם, שמלךתו משגשגת מבחינה כלכלית ומדינית. לעומת זאת,

פרק י"א מדבר בಗנותו של שלמה, ותולח בו את סיבת פילוגה של הממלכה המאוחדת. לחטא הדתי-פולחני של שלמה שעיקרו נשים נוכריות ועובדת זרה, מצמיד המחבר את הקשיים המדיניים שנתקל בהם שלמה – מרידות מבחן (אדום וארכם دمشق) ומבפניהם (ירבעם בן נבט). על ספר דברי הימים, שמנעו מדברי ביקורת על דוד ושלמה, וכל מגמותו בספר בשחם, איןנו מביא שמצ' מן המספר בפרקנו בפסוקים א'-מ', אלא מסתפק בדברי החתימה למלכות שלמה המקבילים לפסוקים מ"א-מ"ב בפרקנו.

בניגוד לrowser המתקבל מן הפרקים ב'-י', כאילו שררו שלום ושלווה "כל ימי שלמה" ו"אין שטן, ואין פגע רע'" (פרק ה', פס' י"ח) – הרי בפרק י"א, מיד לאחר המספר על חרוץ אף ה' בשלמה, מובא מידע על מאורעות,

שהפכו את שלום הממלכה: ה' הקים "שطن לשלמה" את הדוד האדמי, את רזון בן אליעזר הארמי, ועליהם נוסף ירבעם בן נבט, "אשר הרים יד במלך"- כלומר מרד.

המחבר ריכז את כל האירועים השיליליים, לרבות החטא הדתי, בפרק האחרון, וכך נוצר הרווחם, שבקבות חטא שלמה בסוף ימיו, "לעת זקנת שלמה", פקדו את הממלכה קשיים מבית ו מבחוץ בעונש על מעשיו. אולם מתוך פסוקים כ"א, כ"ה, כ"ז- ברור שאירועים אלה, לרבות נישואיו, התרכזו שלמה ביקש להמית את ירבעם. ירבעם ברח מפני שלמה לשיק מלך מצרים . בinityim.

הדגשים בפרק י"א :

1. **זהב. סוסים. נשים** - לכמאות הזהב הבלתי נתפסת, וכי הרכיב העצום מהפרק הקודם, מctrף המספר האגדי והמושלם של הנשים - 1000 (פסוק ד'). הביקורת בעניין הנשים גלויה, והוא מזכירה לנו שזו אחת משלש המגבילות שחוק המלך מבקש להטיל על המלך היהודי. רק לא ירבה לו סוסים ולא ?שיב את העם מצרים למן הרבות סוס... ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו וכסף זהב לא ירבה לו מאר" (דברים פרק י"ז, פסוקים י"ז-י"ח).
2. **דרישת שלום מספר שמואל** - מלוכה שנקרעת ובגד שנקרע באופן סמלי, מעלים זיכרונות מספר שמואל (שמואל א' ט"ו, למשל, בו שמואל אמר לשאול שכפי שנקרע כנף מעילו תיקרע מלכותו) ; רק שהפעם הקריאה היא לא סופית, והמעשה הסמלי מתוכנן מראש.
3. **מצרים** - למצרים תפקיד פוליטי משתנה לאורץ הפרק. בסוף ימי דוד - ניתן בה מקלט מדיני להדד האדומי. בשיא ימי שלמה - ברית איתנה שבאה לידי ביטוי בנישואיו שלמה עם בת פרעה. בסוף ימי שלמה, ולאחר שעלה למצרים מלך חדש - שיק, ניתן בה מקלט מדיני לירבעם בן נבט - המורוד בשלמה.

שאלות למלכים א' – פרק י"א

1. קרא פסוקים א' – ג'

- א. בתיאור חטא שלמה המספר נוקט במספר דרכים שונות כדי העցים את חטאינו. ציין שתי דרכים כאלה והסביר כיצד כל אחת מהן מעכימה את החטאיהם. בסיס דבריך על הכתוב.
- ב. חטא שלמה גרמו לפילוג הממלכה. בעקבות זאת נוצרו שתי ממלכות : אחת בצפון הארץ ואחת בדרוםיה.

מה שם הממלכה בצפון הארץ ושם עיר בירתה, ומהי שם הממלכה בדרוםיה ושם בירתה ?

2. קרא פסוקים ד'-ה', י"ב

- א. בדברי מספר על שלמה בפסוקים אלה מסתמן מגמה להפחית מחומרת החטא של שלמה. הבא מפסק ד' שני תיאורים שմסבירים מגמה זאת והסביר אותן.
- ב. בפסוק י"ב בא לידי ביטוי פעמיים הרעיוں של גמול לדורות.
 - (1) הסבר מהו גמול דורות?
 - (2) ציין את שתי הפעמים בהם מופיע גמול הדורות, והסביר אותן.

3. בפסוקים א' עד י' מודגש כי שלמה עבר על איסורים מפורשים של ה'.
 א. הבא מהקטע שלפניך שניהם איסורים מפורשים, וכותב במה הפר שלמה כל אחד מאיסורים אלה.
 ב. מה בהתנהגות של שלמה (בקטע שלפניך) מוגדר כתוב בחוק המלך בספר **דברים**, פרק י"ז, פסוקים ט"ו – י"ז, בסס.
4. בפירושו לפסוק ח', כותב רד"ק:
 "ולא שעבד (שלמה) עבודת גלולים (=אלילים), אלא שהניח נשיו לעובוד... אף שהניח אותן לבנות במוות בירוחלים לעובדי גילולים... ולא מיחה בהן (=לא נזף בהן)"
 א. לפי דברי רד"ק, במה חטא שלמה, ובמה הוא לא חטא?
 ב. האם הנאמר בפסוק ה' מחזק את פירוש רד"ק? הסבר.
5. קרא פסוקים א' - ב', ז – ח'.
 חוווה דעתך, איזו מטרה ניסה שלמה להשיג על ידי מעשיו בפסוקים אלה? והאם הצליח בכך?
 6. בפסוקים י"א – י"ג, מתבשר שלמה על עונש.
 א. מדוע לא העניש ה' את שלמה עצמו לאחר שביצע חטאים מאד חמורים? הסבר.
 ב. בפסוקים כ"ט – ל"א מבא אחיה השילוני לירבעם. מהי הנבואה? ומהו המעשה הסמלי שלה?
7. הבא שניהם נימוקים למרידת ירבעם במלך שלמה?
 8. א. מדוע ברוח ירבעם מירוחלים?, ומדווע דוווקא למצרים?
 ב. הסבר כיצד הבריחה למצרים מעידה על התערערות אゾרתית במעמדו של המלך שלמה?
9. א. מהו המעשה הסמלי בנבואת אחיה השילוני לירבעם?
 ב. מהי הסיבה שהנביא אחיה מבצע מעשה סמלי לעיני ירבעם?
10. צין את הקושי הענייני במספר קרعي השמלת? והבא הסבר אחד לענות על קושי זה.
 11. א. צין שלושה עניינים שונים בתוכן נבואתו של אחיה השילוני לירבעם.
 ב. הבא נקודות דמיון אחדת ונקודות שונות אחדת בין אופיו מלכות ירבעם העתידית לבין מלכות שלמה.
12. בפסוק מ"א, המחבר מפנה אותנו למקור אחר.
 א. מהו המקור?
 ב. מדוע הוא אינו נמצא בתחום ספר מלכים?
13. בין פרק י' לפרק י"א ישנה מגמה באפיון מלכות שלמה.
 א. מהי המגמה?
 ב. כיצד מגמה זו משתלבת ביחס של סופר מלכים למלכות שלמה? נמק.

מבוא

פרק י"ב בספר מלכים א' עומד כולם בסימן הפילוג וכינונה של ממלכת ישראל – נפרדת ועצמאית ממלכת יהודה. לאורך הפרק נשאל כיצד המשפר תופס את האירופים, כיצד הוא מסביר ושותט אותם, וכיitz עוד אפשר להתבונן באירועים המספרים מנוקות מבט שאינה נקודת המבט היהודית. נראה כי מן הפסוקים ומן ההשוואה למקומות אחרים בתנ"ז אפשר לצויר תמונה שונה לחלוות מזו הנפרש לפניו לבאורה בפרק זה.

הבחירה הנצחית בבית דוד

ולפניהם הגיעו לפרק זה, רואו להזכיר את הברית הנצחית שנכרתה בין ה' לבית דוד. ה' הבטיח לדוד את נצחותו שושלתו, והריעו חזר בתרנ"ז פעמיים רבות, לדוגמה: "וּמְסֻדֵּי לֹא יִסּוּר מִפָּנָיו כִּי שֶׁרֶתֶם מִעַם שָׁאוֹל אֲשֶׁר הַסְּרִתִּי מִלְּפָנָיךְ וְגַם־בַּיּוֹתָךְ וּמִמְּלָכְתְּךָ עַד עַזְלָם לִפְנֵיךְ כִּסְאָךְ וְחַיהָ נָכוֹן עַד עַזְלָם" (שמ"ב, ז', ט"ו–ט"ז).

לאור הברית הנצחית הזאת, כיצד יתכן שהמלך נקרעת מבית דוד?

הסביר הראשון מופיע בפרק הקודם. במל"א י"א, י"א-י"ג מוסבר פילוג הממלכה וקריעת עשרה שבטים מבית דוד כעונש על חטאיהם:

"עוֹמֵר ה' לְשָׁלָמָה יְעַנוּ אֲשֶׁר קִתְּהָ זֹאת עַמְּךָ וְלֹא שְׁמָרָת בְּרִיתִי וְחַקְמִי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עַלְיכָךְ קָרְעָת הַמֶּלֶךְ מִעַלְיכָךְ וְגַנְתִּיתָךְ לְעַבְדָּךְ. אֵיךְ בִּימִיקְךָ לֹא אָשָׁשָׂה לְפָנָיו דָוד אָבִיךָ מִינְדָּךְ אַקְרָעָתָךְ. רַק אֵת כָּל הַמֶּלֶךְ לֹא אָקְרָע שְׁבָט אֶחָד אֶתְּנוּ לְבָנָךְ לְמַעַן דָוד עַבְדָךְ וְלֹמְעַן יְרוּשָׁלָם אֲשֶׁר בְּחַרְתִּי".

ובאותו הפרק, לצד הסבר זה, מופיעים עוד הסברים לכرسום בעוצמתה של ממלכת שלמה. הסברים אלו קשורים באוביים מבחוץ ובמדיניות הפנים שעוררה את מריד רבים.

בפרק י"ב, שלפנינו, מופיעים זה לצד זה שני הסברים לפילוג הממלכה (סיבותות כפולות):

האחד – טיפshootו של רחבעם באספה בשכם (שגרמה לשבטי הצפון להתפלג מממלכתו),
השני – הגשمت נבואת אחיה השילוני, ולפיו הפילוג הוא עונש על חטאיהם שלם.

האספה בשכם – מדוע ההמלכה לא נערכת בירושלים הבירה?

לפי מל"א י"י, א', נראה שכדי להיות מומלך על שבטי הצפון ו עבר הירדן ורחבעם נאלץ לבוא לאספה בשכם, ושם הציגו השבטים תנאים לחידוש בריתם עם בית דוד ולהמלכת רחבעם.

לאור השוואות עם ההמלכות של דוד ושל שלמה, שתומכיהם באו אליהם – ולא הם היו צריכים לכלת אל העם – אפשר להסיק שבוואר של רחבעם לשכם מעיד על מעמדו המעורר. מלכותו על שבטי הצפון לא הייתה מובנת מALLEיה, ונראה שכדי למלוך עליהם היה עליו לחדש עם את הברית. ברית כזו נכרתה בזמןו באופן אישוי עם דוד :

וַיָּבֹא כָל שְׁבָטִי יִשְׂרָאֵל אֶל דָוד קָבָרֹנָה [...] וַיָּבֹא כָל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַמֶּלֶךְ קָבָרֹנָה וַיִּכְרֹת לְהָם הַמֶּלֶךְ דָוד ברית בְּקָבָרֹן לִפְנֵי ה'. וַיִּמְשֹׁחַ אֹתְךָ דָוד לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל (שמ"ב ה', א'-ג').

שלמה יושב על כסא אביו ובהוראתו (מל"א א', ל' ; ב', י"ב) ולא נדרש לחידוש הברית:

וַיָּקֹח אֶדוֹת כְּפָנָיו אֶת קָרְנוֹת הַשָּׁמֶן מִן הַאֲהָל וַיִּמְשֹׁחַ אֹתְךָ שְׁלָמָה וַיִּתְקֹעַ בְּשׁׁוֹפֵר וַיֹּאמֶר כָל הָעָם יְחִי הַמֶּלֶךְ שְׁלָמָה. וַיַּעֲלֹה כָל הָעָם אֶתְרִיו [...] (מל"א א', ל"ט-מ').

אולי בשל העול הכבד שהטיל שלמה בימיו על העם, העם רוצה כת לקבע תנאים חדשים לברית. בכל אופן, הדברים מעידים על חולשה מסוימת של רחבעם, והתמייה בו אינה מלאה. חולשתו מודגשת גם לאור ההשואה לירבעם: בעוד שרחבעם צריך לכלת אל העם, העם שולח לקרוא לירבעם לשוב ממצרים (מל'יא י"ב, ג').

האם האספה בשכם נועדה במקורה להמליך את רחבעם, או שמא כבר היה מנווי וגמר עם שבטי הצפון להתנקת מבית דוד?

לטענת ש' אברמסקי, "מטרתו של ירבעם הייתה ברורה: מלכות ישראל וקרע תכליתי ומכוון מראש. לא במקרה נבחרה שכם מקום האספה". כלומר, לא היה רצון אמיתי להגיע להסכמה עם רחבעם.

ואולם העם לא מריד ברחבעם מיד – אלא ביטה בפירוש אופציה של המשך שלטונו (ונעבקך), לפי התנאים שהציגו: הקלות במסים ובעבדות, בתנאי לנאמנותו:

אָבִיך הַקְשָׁה אֶת עָלָנו וְאַתָּה עַתָּה הַקְלֵל מַעֲבֵדֶת אָבִיך הַקְשָׁה וּמַעֲלֵל הַקְבִּיד אֲשֶׁר נָתַן עָלֵינו וּנְעַבְּדָך (מל'יא י"ב ד').

עם זאת אפשר לראות בעצם הצבת "אולטימוטום" מעין זה משום הכרזות מריד.

לפי דעתה אחרת, באספה בשכם באה ידיי ביטוי השאייה להזכיר את הנוהג הקדום של אספת העדה ולהציג את כוחם של השבטים ואת העובדה שהמלכות תלויה בהם וצריכה להתחשב בהם.

אחרים רואים באספה שיקוף של הנוהג שהיה קיים במורח הקדום, שהמלך, בעלותו שלטון, נהג להעניק הקלות בעול המוטל על האזרחים, ולפיכך הייתה ציפייה של העם מרחבעם להעניק הקלות בעלותו שלטונו לפי דעתה זו, לפניו אם כן מנהג מקובל ללא רמז למרידה.

עצת הזקנים ועצת הילדים (מל'יא יי', ה' – ט"ז)

רחבעם איינו עונה מיד לדרישת העם אלא ממתקן שלושה ימים ובהם הוא נועץ בשני גופים – בזקנים ובילדים. שתי העצות שקיבלו נועדו לחזק את שלטונו של רחבעם, והן נבדלות זו מזו בטקטיקה המוצעת ובהשकפת העולם שמננה חוץ נובעות: האם הסמכות מושגת מתוך התחשבות בצורכי הנטיניס או מתוך "הפגנת שרירים"? האם לצורך כינונו שלטונו על רחבעם לרכוש את לב העם או להכניעו?

הזקנים מאמינים כי ההיענות לעם בעת הזאת תביא אהדה ונאמנות לרחבעם לארוך ימים: אם מיום תחיה עבד לך פזה ועבקךם ועניתם ודברת אליהם דברים טובים והוא לך עבדים כל קלים (מל'יא י"ב, ז').

השימוש בכינוי "ילדים" מגלת לקורא את העדפת המספר. "ילדים" אלו הם בני גילו של רחבעם, יהיה בן 41 בمولכו (מל'יא י"ד, כ"א)! והמספר, בבחירה המונה "ילדים", רמזו לחוסר ניסיונות ולהיעדר תבונתם המדינית של בני הגיל הזה.

מדוע רחבעם מקבל את עצת הילדים דווקא? האם מדובר בטיפשות בלבד?

רחבעם בחר בעצת הילדים, ולשונו הציורית מבלייטה את האכזריות, האטימות והלגלוג שלו כלפי העם: "אָבִי הַקְבִּיד אֶת עָלָכֶם וְאַנְי אָסִיף עַל עָלָכֶם אָבִי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם בְּשׁוֹטִים וְאַנְי אָיסִיר אֶתְכֶם בְּעַקְרָבִים" (מל'יא י"ב, י"ד).

מדוע נהג כך?

אפשר רק לשער: יתכן שרחבעם קיבל את עצת הילדים כי הרגיש קרוב אליהם ולאוון חשיבותם. ילדים אלו היו בני גילו, שגדלו אותו בארכנון בשפע בילוור ולא יכולו להבין לسانם של העם שנאנק תחת העול. יתכן גם שהגישה הכוחנית הולמת את בני גילים יותר מאשר האותה הזוקנים. נוסף על כך רחבעם והילדים הכירו רק סוג אחד של מלכות – הדגם של אביו, ולכן בחר רחבעם להמשיך בדרךו, בקו הכוחני.

יתכן גם שרחבעם חש מಹנניש לא "נעלי אביו הגדלות" והרגיש שהיענות לבקשת העם משמעה שאין הוא מסוגל להגיע לרף שהציב אביו.

לכארה, אטימותו של רחבעם לבקשת העם היא שיצרה את הקרע והביאה לפילוג.

אך האם רחבעם אכן היה אוטומ, אכזר או טיפש? האם הוא עצמו בחר בעצת הילדים? האם הייתה לרחבעם בחירה חופשית?

לכארה – הייתה. אך פס' ט'יו הופך את הקערה על פיה. רחבעם איננו בוחר בעצמו, כי הוא שמסובב את פני הדברים. לפניו סיבתיות כפולה: "וְלֹא שָׁמַע הַמֶּלֶךُ אֶל הַעַם פִּי הַיִתָּה סְבֻּה מֵעַם הַיּוֹם". מתברר שרחבעם, כאשלום לפניו, בוחר בעצה הטובה ביותר כי זהו רצון ה'. אין כאן טיפשות של רחבעם אלא החלטה של האל לקבוע את הממלכה בשל חטאיהם של בניו, והפסוק קשור אותן מחדש אל נבואת אחיה השילוני (מל"א י', כ"ט-לי"ט). האם ההבנה שבחירתו של רחבעם היא כלי בשירות תכנית כללית ונעה, מפחיתה מהיותה "בחירה"? אולי כן – אולי לא.

שאלת הבחירה החופשית מתעוררת כאן במלא עוזה. האם התפיסה שה' מסובב את ההיסטוריה סוטרת את רעיון הבחירה החופשית? האם היא סוטרת את רעיון האחריות האישית של כל אחד למשמו? או שמא תכניתו של היושב במרומיים מתגשמת באמצעות צורכייהם, תכונותיהם, כישורייהם והתנהלותם של בני האדם? הכל צפוי ו:right ורשות נתונה לנו בידינו לדון בכך בכיתה.

"מה לנו חלק בדוד... – למה באמת התפלגה הממלכה?"

העם מגיב לדברי רחבעם בקריאה – מה לנו חלק בדוד ולא נחלקה בָּנו יְשִׁי לְאַחֲלֵיכָה יִשְׂרָאֵל (מל"א י', ט"ז). בקריאה זו העם מעודד את עצמו לשוב למסגרת המשפחה (אווהל=משפחה) או למסגרת השבט שלפני המסגרת הלאומית-מלוכנית של בית דוד (אווהל=שבט). משפט זה הוא מעין "סיסמת הפילוג". המשפט חוזר כמעט במדויק על דבריו של שבע בן בכרי שמרד בדוד. גם אז מורדים אנשי ישראל בבית דוד, ושבט יהודה הוא היחיד שנותר נאמן:

"וְשָׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעֵל וְשָׁמוֹ שְׁבָע בּוֹ בְּכָרִי אִישׁ יְמִינִי וַיַּתְקַע בְּשָׁפֵר וַיֹּאמֶר אַיִן נָנוּ חָלֵק בְּדֽוֹד וְלֹא נָנְחַל לְנוּ בָּבּוֹ יְשִׁי אִישׁ לְאַחֲלֵיכָה יִשְׂרָאֵל. וַיַּעַל כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל מִאַפְרֵי דֽוֹד אַחֲרֵי שְׁבָע בּוֹ בְּכָרִי וְאִישׁ יְהוּדָה דָּבָקוּ בְּמַלְכֵם מִן הַיּוֹדֵן וְעַד יְרוּשָׁלָם" (שם"ב כ', א-ב').

הדבר מלמדנו שהברית בין שבטי ישראל ובית דוד מעולם לא הייתה מובנת מלאה. אילו רצה רחבעם לשמור אותה, היה עליו לנוכח אחרת. לפיכך, האם הייתה זו טיפשותו של רחבעם שהביאה לפילוג הממלכה? האם הייתה זו יד ה' שסובבה כך את פני הדברים? האם היה זה רק עניין של זמן עד שבט אפרים יתבע לעצמו מחדש את השליטה בשבטי ישראל? ואולי היה זה הpolloחן החדש במקדש בירושלים, והקושי לקבל את הרפורמה הדתית והחברתית שביבצעו שלמה?...

ועוד אנו תוחים ותוועים בין הסיבות לפילוג, לפניו שאלת נוספת נספת: כיצד נתפס האירוע ההיסטורי הזה – חטא או עונש?

עונש או חטא – כיצד נתפס הפילוג?

תלו היכן קוראים... נראה שיש תפיסות סותרות בעניין זה במקרא: לפי **סופר מלכים א'** י"א, י"ג ולפי **מל"א יי', ט"ו** – הפילוג הוא עונש על שלמה הפר את הברית עם ה'.

כך מתגשמת נבואהacha, והתקנית האלוהית באה לידי ביטוי במציאות. לפי **מל"א יי', יט** – המרד הוא חטא של ישראל, פשעה בבית דוד! "וַיִּפְשֹׁעַ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית־דָוד עַד־יְמֵי־מִזְהָה". לפי **מל"ב יי', כ"א** – הפילוג הוא חטא של ישראל. זהו חטאה הראשון של ממלכת ישראל וסיבת היסוד לחורבנה: "כִּי־קָרְעָנָה יִשְׂרָאֵל מִעֵל־בֵּית־דָוד וַיִּמְלִיכֵוּ אֶת־יְרְבָעָם בּוֹנְכָט וַיַּדָּא (וַיַּדָּח) יְרְבָעָם אֶת־יִשְׂרָאֵל מִאֲחָרֵי־ה' וְחַטָּאתָם חַטָּאתָ גְּדוֹלָה".

לפי **סופר דברי הימים ב' י"ג, ו-ז'** – הפילוג הוא חטא של ישראל. תפיסת הפילוג כחטא מורחבת בנומו של אביה בן רחבעם בספר דברי הימים. לדבריו, ממלכת ישראל נסודה עקב מרד של אנשים ריקים, ובראשם ירבעם. זהו מרד במלך החוקי מבית דוד וניצול חולשתו וחוסר ניסיונו של רחבעם: "וַיִּקְרַבְתִּים יְרְבָעָם בּוֹנְכָט עַל־אֶדְנָיו. וַיִּקְרַבְתִּוּ עַל־אֲנָשִׁים רָקִים בְּגִיאָה וַיַּתְאַפְּצֵוּ עַל־רַמְבָּעָם בּוֹנְכָט עַבְדָּה שְׁלָמָה בּוֹנְכָט זְיוּד וַיִּמְרַד עַל־אֶדְנָיו".

לפי ראייה חילונית של הכתוב – הפילוג איננו לא חטא ולא עונש. אי חידוש הברית עם בית דוד הוא מעשה מובן ולגייטימי משום סירובו של רחבעם להקל בעול. תפיסה זו אמונה מופיעה בתנ"ך, אך תוכן הפרק יכול לשמש בסיס ראוי להבנה כזו.

במעט מלחמת אחים

פס' י"ח-כ"ד עוסקים באירועים שיכלו להיגר לכדי מלחמת אחים, והתערבותה ה' הביאה למניעתה. רחבעם רוצה להשיב לעצמו את המלוכה, אך נבואה שמעיה איש האלוהים מונעת מן העם להילחם וمبיאה להשלמה עם הפילוג כרצונו ה'. שמעיה מדגיש בנבואהו (**מל"א יי', כ"ד**) את קרבת יהודה לישראל ("אֲחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל") ואת מעורבותה האל ("מִאֱתָי נָחִית פְּזַבְּרָ פְּזַה").

ירבעם – "חווטא ומחתיא" או מחייב ערווה ליוונה?

פעולתיו הראשונות של ירבעם כמלך הון בניית שכם ופנואל (פס' כ"ה). מדובר בחור ירבעם דזוקא במקומות אלו? מה הנחה את בחירותו? האומנם מדובר בבנייה יש מאין של הערים הללו?

שכם: שכם נזכرت בראשית הפרק כמקום האספה, ומשום כך קשה להניח שמדובר בבנייה של עיר חדשה. כפי הנראה חיזק ירבעם עיר קיימת. הבחירה בשכם אינה מקרית. העיר נודעה בקדושתה ונקשרו בה מסורות רבות מימים עברו: במקום זה נגלה ה' לראשונה לאברהם, ואברהם בנה שם מזבח לה' (בראשית י"ב ו-ז'); יעקב קנה שם חלקת שדה ובנה שם מזבח לה' (בראשית ל', י"ח-כ'); יעקב נתן את שכם ליעוסף (בראשית מ', כ"ב), ולאחר מות יוסף נקבעו בה עצמותיו (יהושע כ", ל"ב). בשכם גם כרת יהושע ברית עם (יהושע כ"ד, כ"ד-כ"ה).

פנואל: גם לפנואל היסטוריה מתקופת האבות: שם נאבק יעקב במלך, ושם שונה שמו לישראל (בראשית ל"ב, כ"ה-ל"א).

ירבעם בנה שני עגלי זהב והציב אותם בדן ולבית אל. גם מקומות אלו אינם חדשים.

בית אל: בבית אל בנה אברהם מזבח לה' (בראשית י"ב, ח'); בה זכה יעקב להתגלות ה' בצאתו לגלות (חולם סולם יעקב, בראשית כ"ח, י"א-י"ט) ובשובו ממנו (ה' אישר את שינוישמו של יעקב לישראל ובירך אותו, בראשית ל"ה, ט'-ט"ו). בימי השופטים נמצא ארון הברית זמן מה בית אל (שופטים כ, י"ח). בית אל שימשה כמרכז הפולחן החשוב בהר המרכוזי. מיקומה היה בדרום ממלכת ישראל, על הגבול שבין שתי הממלכות, והיא תחמה בין בניימון לאפרים.

דן: את העיר בנו בני שבט דן (יהושע י", מ"ז), ובה קיימה משפחת כוהנים שהתייחסה על משה פולחן רציף לפסל מיכה (שופטים י", ל-ל"ד). דן נמצאת בקצה הצפוני של ממלכת ישראל.

ירבעם מחזק אפוא ארבעה מקומות מקודשים וחשובים ביותר במסורת של עם ישראל ומעמידם כאלטרנטיבתה מדינית ודתנית לירושלים. ירושלים נכבשה מידיו היבוסים ביום ידוד, והוא שקבע אותה כבירתו. היא אינה נזכרת בתורה, ואין עליה עדות מתוקפת האבות. אפשר שבית דוד הם שחידשו כאשר קידשו את ירושלים וקבעו בה את המקדש, ודזוקא ירבעם חזר למקומות המקודשים מימים ימימה!

עובדיה מול הערכה – כמה הארות חשובות לקורא

הבה נבחן כיצד המספר מציג את מעשיו של ירבעם, ונבחן בין ה"עובדות" ל"דעות":

הדעה המובעת עליהם	מעשי ירבעם
המעשה מוצג כ"בנייה", ככלומר – כיירה חדשה.	חיזוק שם ופנואל
"וַיָּאמֶר יְהוָעֵד בְּלֹבֶב עֲתָה תִּשׁׁוב הַמֶּלֶךְ לְבֵית דָוד. אִם יַעֲלֶה הָעַם הַזֶּה לְעַשׂוֹת זָבְחִים בְּבֵית ה' בֵּירוּשָׁלָם וְשַׁב לְבֵב הָעַם הַזֶּה אֶל אֶדְנֵיכֶם אֶל רַחֲبָעָם מֶלֶךְ יְהוָה וְהָרָגָנִי וְשַׁב אֶל רַחֲבָעָם מֶלֶךְ יְהוָה" (פס' כ"ו-כ"ז)	עשיות העגלים והצתתם בבית אל ובדן
"הִנֵּה אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַעֲלָה מִאָרֶץ מִצְרָיִם" (פס' כ"ח). הפסוק מנוסח ככפי שנוסח מעשה חטא העגל בשמות ל"ב. ייתכן שניסוח זה בא להדגיש את כובד החטא.	ויהי מז'בר ה' להחטאת (פס' 30).
אין.	עשיות בית במות
"מִקְצּוֹת הָעַם [...] אֲשֶׁר לֹא קָיו מִבְנֵי לְוִי" (פס' ל"א). ביטויים אלו באים להדגיש שהכהנים אינם ממשתיכים לשבט "הנכוו".	מינוי כוהנים שאינם משפט לוי
"אֲשֶׁר בָּזָא מִלְבָד (מִלְבָד)" (פס' ל"ג). החג הוא חג "מומצא", שלא כחג שנחגג ביהודה, שנבע ממצו האל.	עשיות חג בבית אל בחמשה עשר בחודש השמיני

דעות השילית של המספר על מעשי ירבעם מובעת גם בדרכים האלה:

מודגם שירבעם עולה בעצמו לזבוח ולהקטיר (פס' ל"ג), ככלומר – לוקח לעצמו תפקיד דתי לא לו. יש שימוש במילה מנחה – "עשה", המטילה את מלאה האחריות על ירבעם. יש הקבלה בין תיאור מעשי ירבעם לתיאור מעשי ה"שומרונים" במל"ב י"ז, כ"ח, ל"ב. גם השוואה זו מאיירה את מעשי ירבעם כבלתי לגיטימיים.

איך ייתכן שירבעם חזר על חטא העגל וbone עגלי זהב?

גם אנחנו, ולא רק המספר, רואים כמובן מאליו שהעגילים הם חטא לה', מפני שהדבר מזכיר את סיפורו של חטא העגל. אם כך, כיצד ייתכן שירבעם חזר על חטא חמור שכזה? כדי שנוכל לענות על שאלה זו, علينا לבדוק את הקשר בין סיפורו של חטא העגל בשמות ל'יב ובין הסיפור על עגלי הזהב של ירבעם.

הנה כמה קווים דמיוניים בין הסיפורים:

- א. בניית עגל מזוהב, בניית עגילים מזוהב.
- ב. העגל/העגילים כתחליף: העגל כתחליף למשה, העגילים כתחליף למقدس.
- ג. קביעת חג, על מנת לחגוג את הפולחן החדש ("וַיִּקְרָא אֹהֶן וַיֹּאמֶר פְּגַל לְהֵי מִקְרָב", שמוטות ל'יב, ח').
- ד. דמותו מנהיגת היא שעשו את העגל/העגילים: אהרון, ירבעם.
- ה. המשפטים אלה / הנה אליהיך ישראאל אשר הָעָלוֹת מִאָרֶץ מִצְרָיִם (שמוטות ל'יב ד', ח; מל'יא י'יב, כ"ח) – זהים כמעט לחלוטין.
- ו. שמוטות בניו של ירבעם דומים מאוד לשמות בניו של אהרן: נדב ואביה (בני ירבעם – על פי מל'יא ט"ו, כ"ה, י"ד, א'), נדב ואביהו (בני אהרן – על פי ויקרא י', א').

מה היחס בין סיפורו של חטא העגל בשמות ל'יב לסיפור עגלי ירבעם במל'יא י"ב?

בשאלה זו נחלק המחקר לשתי גישות מרכזיות:

על פי גישה אחת – ירבעם נסמך על מסורת קדומה של אהרן, שכנראה נמשכה בcz'פונו הארץ על ידי צאצאיו של אהרן עד ימי ירבעם. הייתה זו מסורת לגיטימית ולא עובודה זרה. רק בעריכת החסיד המספר המקראי פרטיים היוצרים דמיון לסיפור חטא העגל (שמוטות ל'יב), על מנת להציג את חטאו של ירבעם.

על פי גישה אחרת – סיפורו של חטא העגל (שמוטות ל'יב) נכתב לאחר חטא ירבעם, כפולמוס עם ירבעם. זהו ניסיון להציג את ירבעם כחוטא החוזר על החטא הנורא של עגל הזהב במדבר, שהביא לטכנת כליה על העם, לשבירת הלוחות ולנדודים הארכויים במדבר.

יעוון בשתי גישות אלה מגלת בהן קשיים. הקושי בגישה הראשונה הוא שעלינו להניח שהסיפור בשמות מסופר באופן מסולף, וכנראה שהעגל שעשה אהרן לא נתפס בשעתו כחטא כפי שהדבר מוצג על ידי המספר במל'יא י"ב. הקושי בגישה השנייה הוא ההנחה שהסיפור המכונן על חטא העגל הוומצא כולם ונשתל בספר שמוטות רק לצורך השמצתו של ירבעם.

מילא ירבעם, אבל איך ייתכן שהעם הולך אחרי העגילים?

לשאלת נהירתו של העם אחר עגלי ירבעם מביא רלב"ג שתי תשובות:

האחד – באותה עת העם לא עסוק בתורה,

והאחרת – באותה עת הייתה ירושלים מלאה בעבודת אלילים שהכניסו אליה שלמה,

ובמצב זה היו העגילים אלטרנטיבה המועוגנת במסורת:

"וַיַּדְמָה כִּי לَا עָסָקוּ יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרָה אֵךְ הָיוׁ "אֲוֹכְלִים וְשׁוֹתִים וְשְׁמַחִים", כְּמוֹ שְׁקָרָם בְּתִחְיַת מֶלֶכְתָּשׁוֹלָמָה (מל'יא ד' 20). וזה היה סיבת נפלם באלו החטאיהם, עם שכבר ראו בימי שלמה שנעושו תועבות בירושלים הגויים, אשר נתחנן בהם שלמה, ומזה המקום פרצו החטאיהם האלו בכל ישראל. וידמה שאמר להם: מה לכם עלולות לירושלים, ובה האلوוהים אשר עובדים הגויים? טוב שנעבד האלווהים

אשר עבדו אבותינו, שהיה נעשה על ידי אהרן, שהיה נביא להיות לישראל תמורה למשה וامر בו: "אֱלֹהִים אֱלֹהֵיךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הַעֲלוֹךְ מִאָרֶץ מִצְרָיִם" (שמות ל"ב, ד').

רד"ק מסביר שירבעם תפס את העגלים כחזרה למסורת של אהרן, וכך הציג אותם לעם. וכיון שהעם עומד במצב דומה למצב ששרר אז – היuder משה מול היעדר המקדש – עשו אף הם עגלים: כי מתחילה לא אמר ירבעם כי לשם עובדות גילולים היה עשה אותם, אלא לשם האל [...]. ולמה עגל? אמר להם: הלא אחרן עשה夷ישראאל להשתנות השכינה בו במקום משה שלא היה להם; גם אתם, עתה שאין לכם מקום השכינה, שהיא בירושלים, עשה夷על במקומו [...]. "זיהי ה'ךבר זהה, לחתאתך" (מל"א י"ב, ל') – ואמר כך שב הדבר החטא והיה לחטא, שקיבלווהו כאלווה, וממנו יצאו אלהים אחרים ככל הגויים.

האם העבודה לעגלים היא עבודה זרה?

בנאות משה (דברים ט', ח'-כ"א), בתיאור חורבן ממלכת ישראל (מל"ב י"ז, ט"ז), בנאים אביה בן רחבעם (דב"ה י' ב' י"ג, ח'-י'), בתהילים ק"ו, י"ט-כ"ג ובנהמיה ט', י"ז-י"ט – בכל אלה העגלים מוצגים כעבודה זרה ממש. הם נתפסו כאלהות ונעבדו כאלהות. למשל:

יעשו עגל בחרב;
וישתנוו למשקה.
ונימרוו את כבוזם;
בתבניהם שור אכל עשב.
שכךו אל מושיעם;
עשאה דלות במצרים (תהלים ק"ו, י"ט-כ"א).

ואולם, ראייה הפוכה אפשר להביא דוגמא ממי שבਮפתיע אין מזכיר כלל את פולחן העגלים. כל נבי אי ישראלי, למעט הווע, לא יוצאים נגד עבודת העגלים!!! אפילו לא אליהו שנלחם בנבאי בעל, וגם לא יהוא שהשמיד כל עבודה זרה בישראל.

גם לפני פרשנויימי הביניים שלעיל ואחרים, ירבעם לא התכוון לחטא. העגלים (וכן夷על במדבר) נעשו לשם האל, כסמל, כיצוג של האל ולא כאל עצמו. העגלים נחשבו כחזרה למסורת אבות, ולא הייתה כוונה שימושו לעבודה זרה. פרשנויימי הביניים מסבירים שפולחן העגלים הפק לחטא בנסיבות הזמן, כאשר העם לא הבין עוד בין המוסמלו למוסמלו והחל לעבוד את העגלים עצם.

הצעה אחרת, המחזקת אף היא את ההנחה שירבעם לא התכוון לחטא, היא שהעגלים היו מקבילה לכרכובים – מרכבה או מושב לאל ולא האל עצמו. בمزורת הקדום ידועים תיאורים רבים של אלות העומדת על גב אריה או שור וכדומה. כסוטו, בפירושו בספר שמוטה, טוען שהעגל והעגלים נחשבו כמושב האלהות הסמויה מן העין. עם זאת יש לזכור כי העם שבא לבית המקדש לא ראה את הכרובים שנמצאו בקודש הקודשים; לעומת זאת, העם שבא למקדשים ראה את העגלים, שהיו גלויים לעיני כל.

ימ' גראינץ טוען שהעגל היה בעיני העם נושא כוח אלהי, כפי שתפסו גם את משה! העגל זכה להשתראה אלהית והיה אמרו להנחיים כמשה. הכרובים באו להחליף את העגל, וירבעם חזר לעגל.

לפי ח' רביב, העגלים של ירבעם כעגל הזהב, היו כנים שעלייהם ירדה שכינת האל הלא נראה, כפי שירדה על הכרובים ועל ארונו הברית בירושלים.

פירוש אחר לעגלים מציע אברבנאל. הוא רואה בעגלים סמל לשפט, לבית יוסף (כמו עמודי שלמה במקדש או הארונות על כסאו, המסמלים את שבט יהודה). לפיכך העגלים אינם עבודה זרה כלל:

לפי שראה ירבעם, שלמה עשה שני עמודים וישם אותם פתח אולם בבית ה' לזכר דוד ושלמה שבנו את הבית, لكن חשב גם הוא לעשות זכר וסימן למלכותו. ולפי שהוא היה משפט יוסף מבני אפרים, ומשה עליו השлом בברכותו אמר עליו

"בכור שורז חֶרְבָּר לוֹ" (דברים ל"ג, י"ז), בחר ירבעם לעשות עגל אחד לזכרון משפחתו שהיה משבט יוסף [...] ע"ח
פְּذַבֵּר הַזֶּה, לִמְפָאָת" (מל"א י"ב, ל', שהוא סיפור מה שנעשה אחרי כן, בהמשך הזמן, לא בכוונת עשייתם.

כהנים מ"קצות העם" – רפורמציה או רשותץיה?

לכוארה חטא ירבעם בהעמידו כוהנים מקצות העם, מושם שהכהונה שמורה לשפט לוי, והמספר המקראי מדגיש פסול זה במעשהיו. ואולם ראוי להציג שני עניינים השופכים אור אחר על המעשה:

א. לטעת י"מ גריינץ, ירבעם חזר בכך לימים שלפני ייסוד המשכן, שבמסגרת כהונה יחיד עם נעריו בני ישראל (שםות כ"ד, ח'). הכהונה היא תפקידם של הבכורות מכל השבטים, ועודין אין ללויים מעמד של קדושה.

ב. על הכהנים מקצות העם נאמר שישמשו בבית מנות, ויש הבחנה מוחותית בין מקדש ובין מה או מזבח. הרון, העמדת כוהנים שלא משפט לוי במצוות שמחוץ למקדשים אינו מעשה בלתי חוקי! קימיות ראיות רבות במקרא לאנשים (כאיליהו ואחרים) ה佐חים בנסיבות. הדבר נאסר רק לפי תפיסה אחת מסויימת במקרא והוא התפיסה של ספר דברים האוסרת לחלוtin על קיום במות. לעומת זאת אין מינוי הכהנים אלא עצם קיום במות מחוץ למקדש.

האם ירבעם בדיא חג או חדש?

עם השימוש במילה "בדיא" מבahir את מהות חטאו של ירבעם, לדעת המספר. ירבעם "המציא" חג זה על דעת עצמו ולא לפניו חל האל. הייתכו? היעלה על הדעת שהעם ישתחווumo פעהלה?

המצויה הראשונה שנצטו בה בני ישראל הייתה המצויה על לוח השנה: **הַחֶדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רָאשׁ חֶדֶשׁים רָאשׁוֹן הוּא לְכֶם לְחֶדֶשׁי הַשָּׁנָה** (שםות י"י, ב'). בחודש זה נצטו לחוג את הפסק, ועם זאת נצטו גם: **שְׁמֹר אֶת חֶדֶשׁ הַאֲבָיב וְעַשֵּׂת פֵּטָח** (דברים ט"ז, א'). הצורך לשלב את שתי המצוות הוביל לגיבוש לוח השנה כפי שאנו מכירים אותו, שבו יש לאדם ולראיתו את מולד הירח מרכיב מרכיב בקביעת הלוח. שינוי האקלים בין צפון הארץ למרכזו יצרו בעיה סביבה מועדת אוטם חגים בעלי ההיבט החקלאי (פסח-אביב, ובמקורה שלו סוכות-אסיף), וזאת כפי הנראה הסיבה שהחגים צוינו באיחור ביחס למועד שנחג בירושלים. לעומת זאת – אסיף בדורות החם בחודש השביעי, ואסיף בצלפון – בחודש השמיני. נראה אם כן שירבעם פעל לפי מסורות שהיו נהוגות בקרב שבטי הצפון דזוקא מתוך הרצון לשמור את מסורות ה'.

תיאור החג של ירבעם סיבוב העגלים דומה hon לתיאור חג הסוכות של שלמה, שנחוג לשם חנוכת המקדש, והוא לתיאור חגיונות הפסק של יאשיהו, שהיו גולת הכותרת לרפורמה שלו במקדש בירושלים. תיאור החג של ירבעם דומה גם לחגיונות הסוכות שהגנו שני ציוו כשחנכו את ההיכל, ולהגיונות הפסק שנשלמה התקנת המשכן.

לseiכום

הנition המובא לעיל מציג את ירבעם באור חדש. ניכר ההיגיון הרב במעשהיו: הוא חידש מרכזיו פולחן קדומים; יצר אלטרנטיביה לבית המקדש; הפך את עבודת ה' במקדשים לנוחה יותר, בכך שהקים מקדש מרכזי בדן הצפונית ומקדש דרומי בבית המקדש; התאים את מועד החג לתושבי הצפון והרחיב את מעגל העוסקים בקדוש. ואולם עיקר הנition המובא כאן הוא הערכת מעשיו מן הבחינה הדתית ולא הפרגמטית.

המספר המקראי שולב את מעשיו של ירבעם ומציג את כלום כחטא נורא, ואילו לפי ניתוחנו מתברר שככל מעשי ירבעם באים דזוקא מותך שיבת למסורת האבות: הערים המקודשות, שותפות כל ישראל בפולחן, העלים בדמות העגל שעשו אהרן וחגיון חג האסיף בעת האסיף. במעשים אלו ירבעם, כמו זיר עטרה ליושנה ומחדש מסורת האבות, ניצב נגד חידושים הפולחן המהպכנים הנוהגים בירושלים.

שאלות למלכים א' – פרק י"ב

1. מה יכולה להיות הסיבה לירידתו של המלך רחבעם לשכם ?
 2. ציין קשר בין תחילת פרק י"ב לבין סופו של פרק י"א.
 3. קרא פסוקים א' – ד'. יש הטוענים כי מנהיגי שבטי הצפון התכוונו מראש למורוד במלך רחבעם ויש הטוענים שלא. הביאו הוכחה לכל טענה והסבירו.
4. **קרא פסוקים א' – ט"ז.**
- א. הבא שתי הוכחות שבטי ישראל חשבו שהם יכולים לכפות את רצונם על רחבעם והסביר אותן.
 - ב. על פי פסוק ט"ו – מהי הסיבה לפילוג הממלכה ? הסבר.
5. **קרא פסוקים ז' – י"א.**
- צין שלושה הבדלים בין עצת הזקנים לעצת הילדים ? הסבר סיבת כל הבדל בהקשרו.
6. הסבר את הביטוי והקשרו בפסוק י"ד : "אָבִי, יִשְׁרָאֵל אַתֶּכָם בְּשׂוֹטִים, וְאַנִי, אַנְיָשׁ אַתֶּכָם בְּעֲקָרְבִּים" ?
 7. איזה **קושי תיאולוגי** (דתי) עולה מתוכה פסוק ט"ו : "וְלֹא-שָׁמַע הַפְּלִדָּךְ, אֶל-הָעָם : כִּי חִימָת שְׁבָתָה,
מִעַם הָיָה, לְמַעַן קָיִם אַתְ-ךָבֹרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר הָיָה בְּינֵךְ הַשִּׁילֹגִי, אֶל-יִרְבָּעָם בְּנוֹ-נְבָט" ?
 - ב. קרא **שמות ט'**, י"ב. כיצד הקושי שצינית בסעיף א' מתאים גם למקרה זה ? הסבר.
 - ג. הבא פיתרון אחד ל垦ים התיאולוגיים שעו בשאלת זו.
8. מהי סיבת פילוג הממלכה על פי פרק י"ב, ט"ו ומהי סיבת פילוג הממלכה על פי פרק י"א, א' – י"א ?
9. רבים מעוניין ליצור הפרדה מדינית – דתית בין מملכתו ובין ממלכת יהודה.
- א. בסיס קביעה זו על שתי פעולות של רבים – פעלוה אחדת הקשורה לתהום הדת ופעולה אחדת הקשורה לתהום המדייני.
 - ב. **הסביר כיצד** כל אחת מן הפעולות מסייעת לרבים להשיג את מטרתו.
10. יש הטוענים שהמחבר של מלכים א', פרק י"ב, כ"ה-ל"ג, מייחס לעגלים שבנה רבים משמעות שונה
מן המשמעות שיחח להם רבים. הסבר טענה זו.
11. **בפסוקים לי"א – ל"ג יש שורש המופיע שמוña פעמים.**
- מהו השורש, ומה השימוש החוזר בו** מלמד על היחס של המחבר כלפי רבים ?
12. האם מעשי רבים תואמים לנבאות אחיה השילוני (בפרק הקודם) ? נמק והסביר.
 13. א. ציין שלוש הערות של המחבר בפסוקים י"ח – ל"ג. והסביר אותן בהקשרם.
ב. הערות המחבר מرمזים על השקפתו בנוגע לפילוג הממלכות. הסבר מדוע.

סיפורו אליו

<p>מלכים א' – פרק ט"ז (כ"ג-ל"ד) – הרקע לסיפור הבצורת</p> <p>כדי להבין את הרקע למסורת בפרקים י"ז – י"ח (סיפור הבצורת), יש לקרוא את סיוםו של פרק ט"ז. מסופר שם כי המלך אחאב נשא את איזבל, בתו של מלך צידון. כשהלמה בשעתו, ובכלל, בתקופה הקדומה ובעצם עד המאה העשרים באירופה, היו נהוגים ニישואים דיפלומטיים בין שושלות של מלכים, וזאת מכמה סיבות:</p> <ul style="list-style-type: none"> א. המלכים סברו כנראה שבעורקיהם זורם "דם חחול", והם שאפו לא להתערבב עם פשוטי העם. ב. על-ידי נישואין הייתה נכרתת מעין ברית בלתי כתובה של אי- התקפה. הרי לא עולה על הדעת לפנווע בחתונה של הבית, או במשפחת הכללה של הבן. ג. מלך חזק שהיה נשא את בתו של מלך חלש יותר, היה מושג בכך השפעה פוליטית וכלכלית. בשיטה זו הרחיב המלך שלמה את ממלכתו ואת השפעתו הפוליטית על המזרחה הקדום. <hr/>	<p>מלך ואליו מלך א', פרקים: ט"ז(כ"ג-ל"ד), י"ז</p> <p>מלך א', פרק י"ח</p> <p>מלך א', פרק כ"א</p>
<p>הדמיות בסיפור : עובדיוו, איזבל, הנביאים,نبيי הבעל והאשרה המעד בחר הכרמל</p>	
<p>סיפור כרם נבות, הרצתת ו גם ירשת"</p>	

שאלות למלכים א' – פרק ט"ז

1. קרא פסוק כ"ד : הבא שלוש הוכחות מהפסוק לכך שעמרי קנה את שומרון.
2. חז"ל אמרו : "מן מה זכה עמרי למלכות? מפני שהוסיף כרך (=עיר) אחד בארץ ישראל".
(تلמוד בבלי, מסכת סנהדרין, דף ק"ב, עמוד ב')
3. מהי עמדת חז"ל כלפי המעשה של עמרי המתואר בפסוק כ"ד ? נמק.
קרא פסוק כ"ז : מודיע מעלים סופר מלכים את המעשים החשובים של עמרי במילה אחת "ובגבורתו", וכן **הוכח** מן הפסוק טענה זו.
4. קרא פסוק כ"ז.
 - א. באיזו מילה בפסוק מאפיין המחבר את עמרי כמלך חיובי ?
 - ב. מודיע מפנהו המחבר ל "ספר דברי הימים--למלך ישראלי" ?
5. קרא פסוקים כ"ט – ל"ג : הסבר מדוע אחאב היה מלך רע יותר מכל אשר לפניו ? (3 הוכחות)

פרק י"ז – שלושה סיפוריים על אליו

בפרק י"ז שלושה סיפוריים שיש ביניהם קשר ספרותי, מילולי וריעוני. הביטוי המנחה בפרק כולם הוא דבר ה' ומידת ההישמעות לו מהוות מוטיב מרכזי, המאחד את הסצנות השונות.

פס' א' - הרקע לסיפור הבצורת: שני הגיבורים הם המלך אחאב ואליהו הנביא, מן העיר תשבה שבגלעד. זהו גם המקור לכינוי "אליהו התשבי". חשוב לציין שזו הפעם הראשונה בה מופיע אליהו במקרא. יש חוקרים הסבורים כי היה ספר שמספר את סיפורו אליו, שנעלם במהלך השנים, ועליו התבוסס מחבר ספר מלכים. בספר היו אולי פרטים ביוגרפיים של הנביא, שחדרים כאן, זאת מכיוון שדמותו של אליהו הייתה מוכרת לבני דורו, ולא היה צורך להביאם.

פס' ב' – ז' : אליהו בנחל כרית - ה' מצווה על אליו לברוח ולהסתתר בנחל כרית, כנראה אחד מיובלי הירדן (או היבוק, בעבר הירדן). כנראה שםו של הנחל רומז על כך שמיימי מתיבשים - נכרתים. אליו שותה מימי הנחל, והעורבים מבאים לו מזון. עובדה זו גרמה "כבבי ראש" לפרשנים, היוות והעורב הוא עוף טמא, והkowski הוא כיצד אכל אליו אוכל טמא? (הטומאה מועברת במנגנון). כל הניסיונות להסביר זאת - מגוחכים. כמובן שהאכלתו של אליו על ידי העורבים היא מוטיב של נס, מוטיב החוזר בכל אחד משולשת הספרים בפרק. בסופו של דבר, הנחל מתיבש. אליו, הנמצא בעולם אלוהי, חייב לצית לחיות לחוקי הקיום האנושי, והוא נאלץ לעזוב את הנחל. כך מקשר הסופר בין הספרים השונים. בנוסף, עד עתה היה אליו לבדו, עם עצמו. כדי להחשירו טוב יותר לתפקידו כמתוך דתי וחברתי עליו לפגוש בני אדם, המושפעים מתוצאות הבצורת שליה הכריזו, לחיות את חיים וללמוד על מנת סבלם היום-יומיות.

פס' ח' – ט'ז : אליהו בצרפת - נס כד הקמח צפחת השמן - אליו מצטווה לרכת לצרפת, אשר בצדון. זהה מולדתו של בעל, והמטרה היא להראות את אפסותו של בעל, אפילו במוות שלו, מכיוון שגם שוררת הבצורת. ה' אומר לאליהו "צוויתי שם אישת אלמנה לכלכלך" בדיקן כמו שהוא אומר לו בספר הראשון: "אות העורבים צוויתי לכלכלך שם" (פס' ד').

אליהו מעמיד את האישה האלמנה בשלושה מבחנים: א' - מבחון המים. זהו מבחון של אמונה. אליו רוצה לראות אם האישה תפסק מללאכתה כדי להשקות אדם זר, וזאת בתקופה של בצורת. ב' - אליו דורך מן האלמנה להאכיל אותו. חשוב לציין כי על פי מנהגי הכנסת האורחים במצרים הקדום, במקרה שהזوج פת לחמה الأخيرة, אין האישה חייבת להאכיל את אליו. ג' - אליו דורך מהאישה להאכילו, לפני שהיא מאכילה את בנה, או אוכלת בעצמה, זאת בגיןו לכל אינסטינקט אימהו. גם כאן יש מוטיב של נס (פס' ט'ז). הביטוי "ימים" מסיים את הספר, כמו גם בספר הראשון (פס' ז').

פס' י"ז – כ"ד : החייאת בנה של האלמנה - בנה של האישה מת, והוא בא בטענות אל אליו כי עצם בואו אליה עורר כנראה את האל להזכיר בחטאיה, והוא נунשת במוות בנה. אליו לוקח את הילד לחדרו, ומחייב אותו, לא לפני שהוא בא בטענה אל האל : "הgem על האלמנה....הריעות להמית את בנה" כלומר, לא רק שהענשת את העם בבצורת, אתה גם רוצה להרע לאלמנה זו, שגרמה לי רק טוב? אליו מוסיף ומתפלל לה' שיחיה את הילד, וגם akan מתחולל נס, והילד שב לחיות.

פס' כ"ד : "עתה זה ידעת כי איש אלוהים אתה, ודבר ה' בפיק אמרת" - כבר בפס' י"ח ידעה האלמנה כי אליו הוא "איש אלוהים", אך אם קודם חשבה אולי שכוחו רק להרע, או שבגלל נוכחותו בביתה נזכר ה' בחטאיה, הרעיון עכשו היא יודעת את כוחו האמתי.

אמונתה של האישה הנכירה בדבר ה' היא שיא夷 השגוי של אליו כנביא. עתה נותר לראות אם גם אהב עם ישראל יכירו בה, ובאיזהו נביאו. (המילה "ימים" לסיום הספר נמצאת בפס' א' בפרק הבא).

שאלות למלכים א' – פרק י"ז

1. **קרא פסוק א'.**
 - א. כתוב העודת זהות אליו הנביא (ציין פרטים : שמו, שם אביו, מקומו, כינויו)
 - ב. Aiזה מאפיין חשוב על אליו אנו למדים מפסוק זה ?
2. א. מצא על מפת ישראל הקדומה את המקומות הבאים : שומרון, גלעד, גלגל, בית אל, יריחו, הכרמל
ב. ציר מפה משלך וציין על גבה את המקומות שמצאת בסעיף א' (תוכל להדפיס מהמרשתת ולהדביק במחברתך)
3. "חִי־הָאֱלֹהִי יִשְׁרָאֵל אֲשֶׁר עַמְּךָ תַּלְכִּדְתִּי לְפָנָיו, אָם־יְהִי הַשְׁגִּים הַאֲלָה טָל וּמְטָר—בַּי, אָם־לְפִי דָּבָרִי"
א. המילים "כי אם לפי דברי" (פסוק א') בנבואתו של אליו עשוות לגרום לקשי תיאולוגי (דתי). מהו קשי זה ?
ב. **קרא גם מלכים א', י"ח, א'.** האם לדעתך הנאמר בפסוק זה מסיע לפתר את הקשי נמק.
4. מהי הנבואה אליו מוסר לאחאב בפסוק א', ומדוע נסrah לו נבואה זו ?
בתשובתך חובה להתבסס על **מלך א'**, ט"ז, כ"ט – ל"ג ; **וזבריהם י"א**, ט"ז – י"ז.
5. לדעתך, האם דבר אלהו לאחאב מעיד על יהירותו או על ענוותנותו של אליו ? הוכת.
6. **בפסוק ג':** אליו בורח לנחל כרית. הבא **שתי** סיבות לביריחתו.
7. כתוב הגדרה ל"נס". (בתשובתך הסתמך על מיליון או ספר עז אחר לבחירתך)
8. מהו הנס שנעשה אליו בנחל כרית ? (לפי ההגדרה שכתבת בשאלת 7)
9. **קרא פסוקים ב' – ט'.**
לדעת פרשנים אחדים, "הערבים" הם אנשי הערבה.
א. האם לדעתך לפי פירוש זה נעשה אליו נס ? בסיס את דבריך על פסוקים ב' – ו' בקטע שלפניך.
ב. האם פסוקים ז' – ט' תומכים בדעתך או אינם תומכים בה ? הסבר.
10. כיצד ידע אלהו שהאלמנה שפגש בכניסה לעיר צידון, היא האישה שה' אמר לה לפרנס אותה ?
11. מדוע הציווי של אליו לאלמנה בפסוק י"ג, מנוגד לכל היגיון המוסרי ?
12. בין סיפור ישיבתו של אליו בנחל כרית לסיפור ישיבתו אצל האלמנה יש קרבה לשונית. קרבה זו מלמדת על קשר בין שני הספרדים.
הבא **שני** קשרים לשוניים בין הספרדים.
13. **קרא פסוקים י"ז – כ"ד.** בפסוקים אלה מופיעים ארבע כינויים שונים לאישה.
 - א. ציין את הכינויים.
 - ב. הסבר כל כינוי בהקשרו.
14. לאחר שאלהו החיה את בן האלמנה, אמרה האלמנה שהיא עכשו יודעת אליו נביא - "עתה זה ?" דעתך, כי איש אללים אטה ? מדוע ?

פרק י"ח – הסיפור על אליוו וنبيי הבעל בהר הכרמל

לאחר שהות ממושכת חזר אליוו לישראל, כדי להחריף את המאבק נגד אחאב ואיזבל ופולחן הבעל. בפסוקים הראשונים הולכים אחאב ועובדיו (זהו שם תיאופורי – שם הכלול בתוכו מרכיב של שם ה', כמו גם אליוו, שם המכיל שניים מרכיבי שמו של האל: אל+יהו) לחפש מזון עבור הבקר והסוסים. (זהה תמונה מעט נלעתת: המלך עצמו הולך לחפש אוכל לסתושים...).

עובדיו מתוואר כ"ירא ה' מאד" והוא מוחביה מפני חמתה של איזבל 100 מבאים, חמישים בכל מערה (למקרה שתיגלו על-ידי איזבל), ודואג להם לאוכל ומים.

עובדיו ואחאב פונים לכיוונים מנוגדים, וכך פוגשעובדיו באליהו. הוא מתרgesch ונסער הן מעצם הפגישה עם הנביא המפורסם, והן בגלל דרישתו של אליוו שילך ויקרא את אחאב לפגוש אותו. עובדיו, המכיר את נתיותו של אליוו להיעלים, מפחד כי עד שיחזור, אליוו כבר לא ישאר במקום, ואחאב יחרגנו. אליוו מרגיע את עובדיו, ונפגש עמו אחאב. הוא דורש מאחאב להתמודד עמו נביי הבעל, כדי להוכיח את צדקת דרכו ואמנונו. אליוו זוקק להתמודדות הן כדי להראות את אפסותו של הבעל, והן כדי לפקו את עיני העם, ולהשיבם בדרך הנכונה.

התמודדות בין אליוו וنبيי הבעל נערכת על הר הכרמל, מקום בו היה כבר בעבר מזבח לה' (פס' ל'). כדי להוכיח את כוחו של ה' מעניק אליוו לנביי הבעל את כל היתרונות האפשריים. הם רבים, והוא יחיד. הם יבחרו את הפר, כדי שלא יתעורר שום ספק של רמאיות, והם יתחילו את ההתמודדות, כך שאם חפץ יעלה בידם, אליוו כבר לא יוכל להוכיח את עליונותו של ה'.

אליהו פונה אל העם בשאלת: "עד متני אתם פושחים על שני הסייעים"? אליוו דורש מהעם להחליט אחת ולתמיד אם הם מאמינים בה', או בבעל, אך צירוף של אמונה בשני הכוחות אינו אפשרי. (צירוף זה של אמונה נקרא **סינקרטיזם**)

نبيי הבעל פותחים בהתמודדות, אך הבעל כמובן איןו עונה למאציהם. אליוו לועג להם ולבעל. באIRONIA הוא מציע להם לצעק, כדי להעיר את הבעל שישן אولي את שנת הצהרים שלו...

לאחרفشلוنبيי הבעל, מנשה אליוו את כוחו. כדי להעzie את הנס, הוא שופך 12 דליי מים, על העצים הקורבן והמזבח. הוא מתפלל-ה'ו, כדי שיוכיח לעם ישראל את כוחו, ו-ה' ענה לו ואש אוחזת בפר, במצבת ואפילו במים. העם מתרשם מכך ומכריז בהכנה פעמיים: "ה' הו האלוהים".

אליהו, נלהב מניצחונו עלنبيי הבעל, מורד אותם אל נחל קישון, ושותח אותם שם. אליוו חוזר להר הכרמל, ובעזרת טקס מגי מחולל נס, וחגשים מתקרב, ובכך בא סיפור הבצורת אל סופו, לא לפני שאליו מבצע נס נוסף, ורץ לפני מרכבתו של אחאב עד העיר ירושאל, מרחק לא קטן לאיש שכבר אינו צער.

ולבסוף משחו אישיו – הייתה שלם יותר עם הסיפור המופלא הזה, אלמלא פסוק מ', המתאר את שחיתת ארבע-מאותنبيי הבעל. אמנים המסורת תרצה את הרצח בכך שהוא מעשה של "מידה כנגד מידת" ועונש למשי איזבל שרצתה אתنبيי ה', אבל הzcירה היא שמאז ומעולם נהרגו בכלל קנאות דתית יותר אנשים מאשר מכל סיבה אחרת, ואין סתירה גדולה יותר מאשר זו. לעניות דעתך, הדת نوعדה להשיג שלום והרמונייה בעולם, אך בכל דור ודור, ובכל הדורות, ישם אנשים הממנים את עצמם לשילוחו של האל, ותוצאות פועלתם רק דם ואש ותמרות עשן. חבל!

שאלות למלכים א' – פרק י"ח

1. מדוע נאמר על עובדיהו שהוא "ירא את ה' מאוד" ?
2. בפסוק ז' נאמר "והנה אליו לקראותו – ויכרתו" – כיצד הכיר עובדיהו את אליו ?
3. קרא פסוקים ז' עד י"ד : בפסוקים אלה מופיע המילה המנחה "אדני".
 - א. מהי מילה מנהה ?
 - ב. כיצד המילה זו השפיעה על מהלך העלילה ב��ע ?
4. קרא פסוקים ז' – י"ד בקטע שלפני.
- א. כתוב בלשונך מה מבקש אליו מעובדיה. ב. הסבר מדוע עובדיה נרתע מלבצע בקשה זו ?
5. המילה "אדון" חוזרת בפסוקים ז' – י"א, בהתיותות שונות.
 - א. הסבר כיצד החזירה על המילה "אדון" מעידה על המצב שבו נתנו עובדיה.
 - ב. קרא גם את פסוק כ"א. במה דומה מצבו של עובדיה למצב העם, על פי תפיסת אליו באמרו אליהם : "עד متיאתם פסחים על שתי הסעיפים" (פסוק כ"א) ?
6. במעמד בהר הכרמל הגיעו רק נביאי הבעל (450). מדוע לא הגיעו למעמד גם נביאי האשרה ?
(שהוזמנו על ידי אחאב למפגש עם אליו)
7. יחשיך אחאב ואליך השתנו במהלך הפרק. הוכח טענה זו !
8. קרא פסוקים י"ז – י"ח בקטע שלפני.
- א. הסבר מי גרם לבצורת על פי אחאב ? וממי גרם לבצורת על פי אליו, ומהי הסיבה לבצורת, לדעתו ?
- ב. הסבר כיצד התנהגות אחאב על פי פסוק י' מבטאת את תפיסתו לגבי הגורם לבצורת.
9. בפסוק כ"א נאמר : "ולא-ענו העם אותו, זכר". הבא שתי סיבות לדעתך, מדוע לא ענה העם לאליך על שאלתו ?
10. "ולא ענו העם אותו זכר" (פסוק כ"א).
רד"ק מפרש : לא רצוי לומר לו 'הן' ולא 'לאו', לפי שהיו מסופקים (מטילים ספק) בדבר; אבל כשהשmeno הבדיקה, ענו ואמרו 'טוב הדבר'.
על פי פירוש רד"ק, מדוע תחילת לא ענו העם לאליך, אך מאוחר יותר הסכים להצעתו ?
11. בדברי אליו בפסוק כ"א יש ביטוי, משתמשים בו גם בעברית של ימינו.
 - א. ציין את הביטוי, והסביר אותו.
 - ב. הסבר بما אליו מאשר את העם באמצעות הביטוי.
12. קרא פסוקים כ"ה-כ"ח בקטע שלפני, ואת הקטע הבא הלקו מ"עלילות בעל וענת" :
[הآل בעל מתארה אצל אל אחר:] "... הוא משרת לזרבול בעל ארץ יתן כוס בידו, קם וועורך (שולחן) לפניו ויאכילהו, קם ונתן קולו ושר... עומד (עליו) ירווה וישקהו על בעל מירכתי צפון".
א. לפי הפסוקים, במה השקפת נביאי הבעל, המקובלת על העם, דומה להשקפה הבאה לידי ביטוי בקטע מהמזorch הקדום ?
ב. הסבר את האירוניה בדברי אליו לנביאי הבעל.

13. קרא פסוק ל'ז.

- א. הסבר את הבעיה התאולוגית (אמוניות) שמעורר הכתוב בפסוק זה.
ב. הרמב"ם פירש: "...ישראל בימי אליהו, לפי שהרבו לפשוע מנה מאותם המרבים לפשוע תשובה, שנאמר:
'זאתה הסבota את לבם אחורה נית', כלומר מנה ממה התשובה".
הסביר כיצד פירוש הרמב"ם פותר את הבעיה שציינית בסעיף (א).

14. קרא פסוקים מ"א-מ"ד.

- א. יש הטוענים כי לעליית אחאב, המתוארת בפסוקים מ"א-מ"ב, יש משמעות סמלית.
הסביר טענה זו, ובבסיס אותה על הכתוב.

- ב. אפשר לראות משמעות סמלית גם במתואר בפסוקים מ"ג-מ"ד.
הסביר קביעה זו, ובבסיס אותה על הכתוב.

15. קרא פסוק מי' וגם ספר **שמות**, ל"ב, כ"ו-כ"ח.

- שני הנביאים, אליהו ומשה, פעלו להסיר את עובדות האלילים, אך יש הבדל בעולותיהם.
א. על פי הפסוקים שקראת, ציין הבדל **אחד** בין פעולותיו של משה לבין פעולותיו של אליהו.
ב. מהי הסיבה להבדל זה, לדעתך? הסבר.

פרק כ"א - הסיפור על כרם נבות

פסקוק א': היסוד החשוב ביותר בסיפור הוא הכרם, ולכן זו המילה הראשונה בסיפור.

פסקוקים ב'-ג': אחאב ונבות בכרם נבות. אחאב מציע לנבות הצעה הוגנת ביותר: כרם אחר, טוב יותר מכרמו של נבות, או לחילופין מחיר מלא עבור הכרם. [הערה: בمزורת הקדום למלך הייתה רשות להפקיע את הכרם מידיו בעליו, אפילו בכוח! הפטיחה באה להראות כי בישראל אףלו המלך כפוף לחוקי התורה] נבות מסרב להצעה בnimok כי הכרם הוא נחלת אבותינו [יש הטוענים כי השם נבות נגור מ: נחלת אבות] ועל פי חוקי התורה, הוא אינו רשאי להוציא את הכרם מידיו משחתו.

פסקוקים ד' – י': אחאב ואיזבל בארמון המלך. אחאב מגיע לביתו עצבני. הוא נזכר בסירובו של נבות, ונשכב על מיטתו, ופניו אל הקיר. איזבל, החשה במצב רוחו העגום, שואלת את אחאב לסייעת התנהגו, והוא מספר לה על פגישתו עם נבות בכרם.

הקריטריון	השיחה בין אחאב לנבות	הדיוקן של אחאב לאיזבל על שייחתו עם נבות
בקשה	תנה לי את כרמך	תנה לי את כרמך
ニימוק	כי הוא קרוב אצל ביתי	-----
הצעה 1	בכספי	וأتנה לך תחתיו כרם טוב ממנו
הצעה 2	או אם חפש אתה, אתנה לך כסף מהירות זה	אם טוב בעיניך, אתנה לך כסף מהירות זה
תשובה	חלילה לי מה' מתתי את נחלת אבותני לך	לא אתן לך את כרמי

הבדלים: 1) בספרו לאיזבל על השיחה עם נבות, ממשית אחאב את הנימוק שניתן לנבות. הרי מלך מזרחי אינו צריך לנמק מאומה לנטינו. המלך הוא החוק, והוא עומד מעל לחוק. 2) אחאב מסתיר את העובדה כי הציע לנבות כרם טוב יותר. 3) אחאב מחליף את סדר ההצעות. איזבל מבינה אולי מה זה כסף, אבל אינה יכולה להבין את חשיבותו של הכרם. 4) מתשובתו של נבות ממשית אחאב שני עניינים: הוא לא מזכיר כי נבות מסרב לעסקה בגל חוקי התורה, והוא ממשית גם את עניין "נחלת האבות" - שני עניינים שאין למלה הנוכריה כל נגיעה אליהם. הוא מציג את סירובו של נבות כהתעקשות מטופשת.

פסקוק ז': איזבל לועגת בחרייפות לבעה, שלטעantha אין מבין את מהות תפkidoo, והיא מבטיחה לו את הכרם. **ההסכם שבשתיקה**: אחאב אינו מجيب להודעתה של איזבל. הוא אינו שואל כיצד היא תצליח, במקום שהוא נכשל, ואיןו מנסה למןעו מפעול. בנוסף, הואMAPSHER לה השתמש בחותם המלך. כל העובדות הללו הופכות את אחאב לשוטף מלא באחריות לפשע שאיזבל עומדת לבצע, גם אם לא עמד אישית מאחוריו העניין. אחד מן הלקחים המוסריים שאפשר, אם כן, ללמידה מן הספר הוא שהשליט אחראי לכל הנעשה בשמו.

המצויה של איזבל: איזבל מביעמת משפט. היא מזמיןנה שני עדים (ועל מהימנותם אנו לומדים מעצם היכוני "בני בלילעלי") שיעידו נגד נבות, כי קילל את ה' (בසיפור המקרא, שלא כמו בחוק, נמנעים מן הצирוף אלוהים + קללה, ולכן העניין נכתב בלשון הפוכה "ברך נבות אלוהים ומלך"). היא גם קובעת מראש את העונש: מוות בסקללה. כדי שנבות לא יחווש במצויה, הוא נקרא לשפט בראש חבר השופטים. סעיף האישום של נבות נלקח ממשמות כ"ב, כ"ז. איזבל גם מכירה את חוק התורה הדורש לפחותות שני עדים. המלצה כופפת את עצמה לחוק. הכל צריך להראות כהלכה. העוקץ במצויתה של איזבל נועז בחוק שהיה מקובל בمزורה

הקדום: אדם שהורשע בפצע נגד המלך, נחלתו ורכשו עברו ישירות לארמוון, ולא לירושיו!

פסקוקים י"א – י"ג: משפט נבות, וגור דין. השופטים מוצעים בבדיקה את מצוימתה של איזבל. נבות מוצאת להורג. יש לשים לב כי השופטים יודעים בעצם מי עומד מאחורי העניין: "וישלחו אל איזבל לאמר: סוקל נבות ומות"

אייזבל כתבה אגרות, חתמה אותה בחותמת המלך, ושלחה אותה למcobדי עירו של נבות: "וַתְּכַתֵּב סִפְרִים בָּשָׂם אֶחָד, וַיַּחֲתַל סִפְרִים אֶל הַזֹּקְנִים וְאֶל הַחֲרוּם אֲשֶׁר בָּעִירֹה הַשְׁבִּים אֶת נְבוֹת" (פסוק ח').

ההוראות הכלולות באגרות של אייזבל:

- **להזכיר על יום צום, יום של אבל:** קראו צום" (פסוק י'). הכרזת יום המשפט כיום אבל מראה על חומרת המעשה ועל הצורך ברחמי האל.
- **להביא את נבות למשפט ולהושיבו לפניו העם:** "וְהַשִּׁיבו אֶת נְבוֹת בֶּרֶאשׁ הָעָם" (פסוק י'). נבות יושב כנאש לפניו העם.
- **להביא שני עדים בני בליעל שיאשרו את נבות בביוזו ובקלה של המלך והאל:** "וְהַשִּׁיבו שְׁנִים אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל נָגְדו וַיַּעֲדָהו לְאמֹר: "בָּרְכַת אֱלֹהִים וּמֶלֶךְ" (פסוק י'). הפועל ברך, משמעו בהקשר שלפנינו 'קללי', ומשום כבוד האל הוא שונה לברך', והיפוך זה מכונה לשון נקייה. כתוב האישום מסתמך על הפסוק: "אֱלֹהִים לֹא תִּקְלַל וְנִשְׁיא בָּעֵמֶךְ לֹא תִּאֲר (לא תקלל)" (שםות כ"ב, כ"ד). אייזבל אינה מאשר את נבות באופן שרירותי, אלא היא נהוגת, לכואורה, בהתאם לחוק התורה התובע להביא שני עדים או שלושה במקרים מסוים: "עַל פִּי שְׁנִים עֲדִים, או שְׁלַשָּׁה עֲדִים יוּמַת הַפְּטוּת" (דברים י"ז, ו').
- **לגורר את דיןנו של נבות בסקליה:** "וְהַזְצִיאָהו וְסַקְלָהו, וַיָּמֻת" (פסוק י'). סקליה הוא מות שנגרם ברגימת הנאשם באבנים עד המתתו.

אנשי העיר, הזקנים וכל המכובדים צייתו לאייזבל. אף לא אחד מהם העז להמרות את פיה ולדרוש צדק. הביצוע התקיים בהלימה מוחלטת לההוראות של אייזבל. לא הייתה סטייה קלה מהן: "וַיַּעֲשֵׂו אֲנָשִׁי עִירוֹ הַזֹּקְנִים וְהַחֲרוּם אֲשֶׁר הַשְׁבִּים בָּעִירֹה בְּאַשְׁר שְׁלָחָה אֲלֵיכֶם אִיזְבָּל בְּאַשְׁר שְׁלָחָה אֲלֵיכֶם" (פסוק י"א).

ההוראות של אייזבל (פסוקים ט'-י').	
1. קראו צום.	1. קראו צום.
2. וְהַשִּׁיבו אֶת נְבוֹת בֶּרֶאשׁ הָעָם.	2. וְהַשִּׁיבו אֶת נְבוֹת בֶּרֶאשׁ הָעָם.
3. וַיַּבְאָו שְׁנִי הָאָנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל וַיַּשְׁבְּבוּ נָגְדו וַיַּעֲדָהו אֲשִׁי הַבְּלִיעֵל וַיַּעֲדָהו לְאמֹר: "בָּרְכַת אֱלֹהִים וּמֶלֶךְ".	3. וְהַשִּׁיבו שְׁנִים אֲנָשִׁים בְּנֵי בְּלִיעֵל נָגְדו וַיַּעֲדָהו אֲשִׁי הַבְּלִיעֵל וַיַּעֲדָהו לְאמֹר: "בָּרְכַת אֱלֹהִים וּמֶלֶךְ".
4. וְהַזְצִיאָהו וְסַקְלָהו, וַיָּמֻת	4. וְהַזְצִיאָהו וְסַקְלָהו, וַיָּמֻת

הביצוע המדויק של ההוראות מרימה אכבע מאשימה כלפי אנשי המקומם מהמנהיגים ועד אחרון האזרחים שלא הרימו קול זעקה על מה שעולל משפט הדיבה לנבות.

פסוקים י"ד – ט' : אייזבל שולחת את אחאב לרשות את הכרם.

פסוקים י"ז – י"ט : כניסה של אליהו. הנביא נשלח על ידי ה' ל"יכרם נבות" (אות לכך שה' אינו מכיר בעולתו של אחאב על הכרם), לומר את משפט המבחן "הרצתת וגוּ רישת"? הנביא מנבא לאחאב ולאיזבל עונש של מידה כנגד מידה: במקום שליקקו הכלבים את דם נבות הם יעשו זאת גם לאחאב. אליהו גם מנבא לאחאב כי מלוכתו תיליך ממנו, ומצאצאיו אחיו. לאייזבל מנבא אליו מות משפיל: הכלבים יאכלו אתبشرה על חומות העיר ירושאל.

פסוקים כ"ז – כ"ט : לשמע הנבואה, אחאב חוזר בתשובה. הוא מתאבל, לבש שק וצם. ה' מקבל את תשובתו של אחאב, וקובע כי העונש על אחאב וביתו יגיע רק ביום אחזיה, בנו של אחאב.

תורת הגמול המקראית: הפסוקים האחרונים מלמדים כי בימי אחאב, כמו בימי שלמה, תורה הגמול שהייתה שלטת היא "גמול קיבוצי לדורות". נהוג לבטהה בפתחם "אבות אכלו בוסר, ושינוי הבנים תקחינה". הסופר אינו רואה כל פגם מוסרי בעובדה כי את העונש הקבד על חטא אחאב ואיזבל ישא בנו של אחאב. ברבות השנים שונתה שיטת הגמול, והפכה להיות "גמול מיידי וישיר". [על כך נלמד בהרחבה בעתיד.]

שאלות למלכים א' – פרק כ"א

1. הסבר מה ביקש אחאב מנבות ?
2. על פי הקטע, ציין שתיים מן הדמיות שסייעו לאחאב להציג את מבווקשו.
3. קרא פסוקים ד'- ז' בקטע שלפניך.
 - א. מהו ההבדל בין התגובה של אחאב על הסירוב של נבות ובין התגובה של איזבל על הסירוב ?
 - ב. קרא גם **מלך א'**, ט"ז, ל"א ואת הקטע מחוק המלך בדברים י"ז י"ח - כ'. מוצאה של איזבל וחוק המלך עשויים להסביר את ההבדל שצינו בסעיף א'. הסבר קביעה זו .
4. קרא פסוקים ד'- י"ד בקטע שלפניך.
 - א. בפסוקים אלה המספר מביע בעקיפין ביקורת על הזקנים והחורים בעירו של נבות. בסיס קביעה זו על שתי ראיות מפסוקים אלה והסביר כל ראייה
 - ב. האם, לדעתך הביקורת על הזקנים והחורים מוצדקת? נמק
5. קרא גם בראשית ג', י"א-י"ב. הסבר כיצד האDEM הראשון מסיר מעליו את האחריות למשיו.
6. קרא פסוק י"ט בקטע שלפניך.

מהו, לדעתך, ה**צדוק** שהוא אחאב יכול להביא לפני ה' ואליו למשיו, והוא ייש בסיס לצדוק זה? נמק, ובסס את דבריך על הכתוב
7. קרא פסוקים ז'- י'. איזבל אומרת לאחאב (פסוק ז') : "אתה עתה תעשה מלוכה על ישראל. אני אתן לך את כרם נבות היזרעאלי".

צין שלוש פעולות (משלושה פסוקים שונים) שאיזבל עשויה, שבמסגרתו של דבר אפשרות לאחאב לקבל את הכרם.
8. קרא פסוקים ט'- י"ג. במשפט של נבות מסתמכת איזבל על חוקי התורה.
 - א. בסיס והסביר טענה זו על פי פסוקים ט'- י"ג, ועל פי שלושת החוקים :
דברים, י"ז, ו'; **שמות**, כ"ב, כ"ז ; **ויקרא**, כ"ד, י"ג – ט"ז.
 - ב. מדוע הקפידה איזבל לפעול על פי החוקים האלה?
9. "הרצתת וגמ ירשת" (פסוק י"ט).
 - א. הסבר את האשמה שבה אחאב מואשם, וככתוב מדוע מאשים אותו ולא את איזבל.
 - ב. איזו ממשמעות קיבל הביטוי הזה בימינו ?
10. מהי תורה הגמול הבאה לידי ביטוי בפסוקים כ"ח – כ"ט ? נמק.

אליהו ואליישע

הפרידה מאליהו והמעבר לאליישע	מלכים ב', פרק ב'
אלישע ובני הנביאים	מלכים ב', פרק ד'

פרק ב' – הפרידה מאליהו והעברת תפקיד לאליישע

הפרק עוסק בעלייתו של אלישע לשמיים והעברת תפקיד הנביה לאליישע. פרק זה הוא המשך ישיר להתרחשויות ממלכים א' פרק י"ט, בו מצטרף אלישע לאליהו ומתלווה אליו.

פסוקים א' – ז' המשע לירדן : בפסוק א' – מקדים המחבר את המאוחר ומתאר את עלייתו של אליהו לשמיים. גם בסיפור זה מופיעים המוטיבים המרכזיים המאפיינים את דמותו של אליהו, הרוח והאש. אליהו ברגיעיו האחרונים מבקש להתבודד ודורש מאליישע להשאירו בלבד. אלישע מבין שסופה של אליהו קרב ומתוך דאגה מסרב להשאירו בלבד. שלוש פעמים מנסה אליהו להיפטר מאליישע ושלוש פעמים נשבע אלישע לאליהו כי לא יעוזב אותו.

פסוקים ח' – י' נס חציית הירדן : אליהו מкопל את האדרת שלו, מכח על המים, הם נחצים לשניים והוא ואליישע עוברים ביבשה ביניהם. לפני עלייתו לשמיים אומר אליהו לאליישע כי ימלא את משאלת לבו ושיבקש מה שרצחה.

אלישע מבקש מאליהו "פי שניים ברוחך אליו" – ניתן לפרש את בקשתו בשתי דרכים:

א. בקשת אלישע היא שרוח הנבואה שתשרה עליו תהיה כפולה מזו ששורה על אליהו.

ב. שרוח הנבואה שתשרה עליו תהיה כפולה מהרוח שתשרה על שאר תלמידיו של אליהו. ("בני הנביאים")

על פי חוק הירושה רואה עצמו אלישע "כבכור". אליהו מבין את בקשתו של אלישע על פי הפירוש השני והוא אומר לו שבקשתו היא בלתי אפשרית משום שהוא יכול להעניק לו יותר ממה שיש וכי הדבר תלוי בה. אליהו קובע לאליישע אותן – אם אלישע יזכה לראות את אליהו נלקח השמיימה סימן שה' נעה בבקשתו.

פסוקים י"א – ט"ו מרכיבת האש : אליהו עולה לשמיים בסערה על מרכיבת הרתומה לסוסי אש ונאמר כי אלישע רואה אותו. כאמור, הוא אכן יזכה למשות את בקשתו. לאחר עלייתו לשמיים לוקח אלישע את האדרת שנפלה ממנו ובמצועתה, בדומה לאליהו חוצה את הירדן – הוא מכח על המים וקורא לאלהים "אלוהי אליו" לעזרתו לעבור. בני הנביאים רואו את הנס שעשה אלישע והבינו כי הוא הנביה הבא והשתחווו לו.

מטרת החזרה על הנס בפסוקים ח' ו- י"ד היא להציג כי הרוח הנבואה ששרתה על אליהו היא עכשו על אלישע. המעשה גורם לאליישע להתקבל כמנהיג וכולם מקבלים את מרותו.

פסוקים ט"ז – י"ח בני הנביאים מחפשים את אליהו : בני הנביאים מחפשים את אליהו, אלישע לא מספר להם את אשר ארע. הם שולחים משלחת לחפש אותו ובמשך שלושה ימים הם לא מוצאים אותו.

העובדת שבפס' ט"ז בני הנביאים מחפשים את אליהו סותרת את הנאמר בפסוק ג' בו הם אומרים לאליישע: "הַקְדֵּשׁ בָּנֶיךָ הַיּוֹם ה' לְקָמֶת-אָדָגִק". **כיצד מיישבים סתירה זאת?**

א. בפסוק ג' בני הנביאים לא התוכנו כי אליו עומד למות אלא שהוא הולך להתבודד כמו בזמן המשברים הקודמים
ב. בני הנביאים הבינו שרוח אליו נלקחה על ידי ה' אך הם מתחפשים את הגוף כדי לקבור אותו.

פסקים י"ט – כ"ב אלישע מרפא את המים ביריחו: אנשי יריחו מתלוננים לאליشع כי מי השתייה של העיר אינם טוביים, והם גורמים למוות, למרות שתושבי העיר טובים - הם מקווים לשועה מאליشع. אלישעלקח צלחת עםמלח (ייחסו למלח סגולות טיהורה), הلق לבאר והשליך את המלח פנימה ואמר (בשם ה') שהוא תיקון ("ריפא") את מי הבאר והם לא יגרמו עוד למוות.

פסקים כ"ג – כ"ה מות הנערים שזלו באליشع : נערים שזלו בכבודו, וקראו לעברו "עלתה קrho על קrho" החומו בקלתו, כשה שני דובים הרגו מהם ארבעים ושניים נערים.

טיואר האירוע הזה הוא חלק מתיאור רחוב יותר של מאבקו של אלישע להכרה בו כنبي הירוש את תפיקידו של אליו. זהו הנושא של כל ארבע הפסקות שמהן מרכיבת המחזית השנייה של פרקנו. ההכרה באליشع, לעיתים ניתנה בחפש לב, ללא צורך במאץ מצדו, כמו הכרתם של בני הנביאים - זו שניתנה לו מיד לאחר נס חציית הירדן, וכמו הכרתם של אנשי יריחו לפני המים ואחריו. אולם במקרים אחרים הכרה זו מנעה מאליشع, והיה עליו להתגבר על מכשולים שונים בדרך אליה. כך היה בעת שבני הנביאים שביריחו התעתשו מהכרתם הקודמת באליشع, ובקשרו ממנעו רשות לחפש את אליו ולהשיבו, וכך גם בסיפור הקצר שאנו עומדים בו: מתברר מمنו כי לא הכל תמיימי דעים ביריחו ביחס לאלישע קיבלתו של אלישע הדור החדש הבא תחת אליו. אנשי העיר הבוגרים, שננו אליו בבקשתם, אמנס הכירו בו כזה. אולם באוכלוסיית העיר היו קיימים גם מרכיבים אחרים: נערים קטנים שהיו ימיצים את הנבואה והנבאים. הללו מצאו בתפר הזה, שבין הסתלקות אליו, הנבואה הגדול והמורכ, לעליית תלמידו אלישע, מקום לעוג לנבואה החדש. לשם כך הם מנצלים את הופעתו החיצונית (ואולי אף את אישיותו) השונה מזו של רבים. במסווה של הערכת דמותו של אליו בהשוויה זו של אלישע, הם באים לעוג לנבואה הצועדת את צעדיו הראשונים בשובו על עקבות רבים, ואליشع מבין זאת – "ויפן אחורי ויראמ".

أ. **امצעים אמונייטיים בפרק :**

- א. **המילה המנחה ה.ל.ך :** הפועל "הلق" מלואה את תחילה הסתלקותו של אליו ואת כניסה של אלישע לתפקיד תחתיו. תחילת הולכים שניהם ייחדי, לאחר מכן אליו נלקח, אלישע מורה לאנשים שלא ללכט בעקבות אליו, ובסיומו של דבר נזכרת הליכתו של אלישע, בלבד, בלי אליו.
ב. **הפועל ל.ק.ח :** הפועל "לקח" מטארא את הסתלקותו של אליו וכניסתו לתפקיד של אלישע. אליו נלקח, ואליشع לוקח את אדרתו ומתקבל עליו את תפקיד הנבואה.
ג. **המילה המנחה 'שניים' :** המילה "שניים" חוזרת בתיאור הסתלקותו של אליו ומתראת היטב את הפרידה הקשה של אלישע ממורה אליו. תחילת השניים הולכים ייחדי, ולבסוף אלישע קורע את בגדו "לשנים קרעים"
ד. **המילה המנחה 'מים' :** שני סיפורים מופיעים בפרק: האחד במסגרת תיאור הסתלקותו של אליו, והשני במסגרת תיאור מעשיו של אלישע לאחר ההסתלקות. בכך חוזר הפרק ומדגיש את מעבר הנבואה אליו לאליشع.

ביטויים בפרק- "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" (פס' י"ב)

צעת בכי על מות אדם שהדריך והגן על הציבור, כינוי הערכת למנהיג גדול בישראל. פעמיים נאמרים הדברים בתנ"ך: פעם אחת צעקת שבר של אלישע לאחר עליית אליהו השמיימה, ופעם נוספת במלכים ב' (י"ג, י"ד) כשיאוש מלך ישראל מבכה את מות אלישע.

שאלות למלכים ב' – פרק ב'

1. פסוק א'. מדוע המספר המקראי חושף את השיא הדרמטי כבר בפתח הסיפור?
2. פסוקים ב' – ז'. א. מדוע אליהו חוזר על דבריו לאלישע כל פעם מחדש? ב. במה שונה ההליכה לירדן מאשר ההליכה למקומות האחרים?
3. "בני הנביאים". א. מי הם? ב. מה הם אומרים לאלישע? ג. מה תפקידם הספרותי של בני הנביאים כדיותר משנה בפרק?
4. קרא דברים, כ"א, י"ז.
 - א. הכתוב בדברים יכול להסביר את הבקשה של אלישע (בפסוק ט') לעמוד מיוחד בקרוב "בני הנביאים". מה הבקשה של אלישע, ואיזה עמוד הוא מבקש?
 - ב. הסבר כיצד תשובהו של אליהו לאלישע מדגישה את מקור הסמכות להקדשת נביה.
5. קרא את פסוק י"ב.
6. הסבר כיצד אליהו תופס את אליהו לפי הביטוי "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו" (בתשובהת התייחס לביטויו כולם).
7. הסבר כיצד אליהו תופס את אליהו לפי המעשה המתואר בסוף פסוק זה.
8. קרא פסוקים: ח', י"ג-י"ד במלכים ב', ב', וכן מלך א', י"ט, י"ט-כ"א.
 - א. הסבר כיצד "אדמת אליהו" מסמלת את הקדשת אליהו לנביה.
 - ב. בסיס את תשובהתך על כל הכתובים האלה.
9. מדוע אליהו מסכים לשולח משלחת חיפושים? הרי יודע שאליהו עלתה בסערה השמיימה?
10. אליהו מקלל את הנערים והם נהרגים על ידי דובים. (פסוק כ"ד).
 - א. קרא מלך א', ט"ז, ל"ד. כיצד אליהו מסיר את הקללה של יהושע? כיצד הדבר מעיד על כוחו וגדלותו?
 - ב. קרא שמות ט'ו, כ"ב-כ"ה. במה דומה פעולה זו לפعلת שעשה משה במריה? הסבר את מטרת ההשוואות ליהושע ולמשה.
11. הבא טיעון להצדקת מעשה זו וטיעון המגנה מעשה זה.

פרק ד' – אלישע ובני הנביאים

חלוקת הפרק

א.	נס השמן	אי – ז'
ב.	אלישע בבית האשה השונמית	ח – י
ג.	חסד אלישע עם האשה השונמית	י"א – י"ז
ד.	מות הילד	י"ח – כ"א
ה.	תגובה האשה אחר מות בנה	כ"ב – כ"ח
ו.	החייאת הילד	כ"ט – ל"ז
ז.	נס תבשיל המות	ל"ח – מ"א
ח.	נס כלכלת מאה איש במעט מזון	מ"ב – מ"ד

פרק אחד ובו ארבעה סיפורים על חסישה מעשי נסים שונים, כולם כסיוע לאנשים במצבות קיומיות. לפניו סיפור על איש אלהים שחשב שכח הכוחות בידו, אולם אז לימדו אלהים בדרך הקשה את מהיר הגאותה. ומתי יחיה הילד? הכתוב אומר "וַיָּבֹא נִיסְגָּר מִקְלֶת בְּعֵד שְׁגִינָּם וַיַּתְפַּלֵּל אֶל ה'" (ד', ל"ג). הנביה מתפלל, הכוחות אינם בידו, רק הוא ממית ומחיה.

נס השמן פסוקים א' – ז'

אלישע, הוסיף והציג אש, שהייתה במצבה כלכלית מהנושה (בעל חוב) "וַיַּפְשֵׁה בָּא לְקַמְתָּ אֶת שְׁנִי יְלִדי לוֹ לעֲבָדִים" (פסוק א') הוא יהודים בן אחאב, אשר ביקש לקחת את שני ילדיו, בעבור החוב בריבית שהיה חייב בעלה עובדיה שמתה, ולא הספיק להחזיר לו. האשה אשר הייתה חסרת כל, מלבד אסוך (כלי קטן) שמן, אלישע עשה שיתרבה שמן עוד ועוד עד שנמלאו כל הכלים שבביבתה, ולאחר מכירה את השמן ושלמה לנושא את החוב, והצילה את שני בניה מידיו.

חכמים מצינו כי האשה הייתה אשת עובדיה, ששרת את אחאב המלך ונזקק לממון רב, כדי להציל ולכלכל אתنبيי האמת, בשעה שהחביבים במערות מפני אחאב ואיזבל, שהיפשו אחרنبيי האמת להרגם, ויאמר (עובדיה) מה חטאתי... ואחבי מנבאי ה' מה... ואכלכם לחם ומים (מלכים א', י"ח, ז' – י"ד)

האישה לא עשתה דבר על דעת עצמה. כשהסתומים مليוי השמן בכלים ששאלתה משכינה הורה לה הנביה למכור את השמן, בכסף שתתקבל בתמורה היא תשלם לנושא וביתר הכספי תחיה היא ובניה: "וַיָּבֹא וַיַּגְדֵּל אֶלְهָי וַיֹּאמֶר: לְכִי מִקְרֵי אֶת הַשְּׁמָן וְשָׁלֵמִי אֶת גְּשִׁיךְ וְאֶת וּבְנֵיךְ תְּחִי בְּנוֹתֶר" (פסוק ז').

שיםו לב לכך שאלישע אינו עושה פעולות מאגיות (כישוף), הוא אינו משתמש בכלים, רק נותן לאישה הוראות, והעובדת שהאישה מאמיןת ומציאות לו מאפשרת את קיום הנס. אלישע אינו מבקש שכר על טרחתו.

דגם התרחשותו של הנס:

פנינה לנבייה	אלמנת אחד מבני הנביים פנתה לאליישע ואמשה את מפשי בני הנביים עצקה אל אלישע לאמר... (פסוק א')
המצוות	הנוסה בא לחת את ילדיה לעבדים תמורת עבַדְךָ אִישִׁ מֵת... וּמַפְשָׁה בָּא לְקַמְתָּ אֶת שְׂנִי החובות. יְלִדִי לוֹ לְעַבְדִּים" (פסוק א')
הפעולה	האישה תשאל כלים, ותملא אותם ממעט וכי שָׁאֵלִי לְךָ כָּלִים מִן הַחוֹזֶץ מֵאַת כָּל שְׁכַנִּיךְ כלים רקם אל תְּמֻעִיטִי" (פסוק ג') השמן שבביתה.
הנס	מעט השמן הספיק למלא כלים רבים. כאשרלו ויהי בְּמַלְאָת הַכְּלִים וַתֹּאמֶר אֲלֵהֶה: אֵין עוֹד כָּלִי, וַיַּעֲמֹד הַשְּׁמָן (פסוק ו')
הישועה	האישה מכירה את השמן, שילמה את חובותיה, וכי מִכֶּרֶי אֶת הַשְּׁמָן וְשָׁלָמִי אֶת גְּשִׁיךְ וְאֶת ועודה נותר לה למחיה לה ולבנייה. (פסוק ז')

כדי שנס יתמשש יש צורך בתנאים מסוימים:

- **מצוות קיומית** : בנייתה של האישה עומדים להימכר לעבדים בגל חובותיה.
- **יראת ה'** : כך מUIDה האישה שבולה היה: "וְאַתָּה יָדַעַת בַּעֲבָדָךְ הַיְهוּנָה אֶת ה'."
- **שימוש באמצעות נגיסים וэмינטים** : כד השמן הקטן וכלי השכנים.
- **אמונה בנבייה וציוות מוחלט** : האישה מבצעת במדוק אחר הוראות הנביא.

הסתירה מתארת מצואה של עניים שנאלצו למכור את ילדיהם בעיות כלכליות, למרות האיסור שבתורה לעשות כן.

נס השמן של אלישע דומה במידה רבה לנס שעשה אליהו (מלכים א', י"ז, ח'-ט"ו). אפשר מאד ששניהם עשו את אותו הנס, ואפשר שמדובר במסורות שונות שרווחו בעם, על אותו נס; מסורת אחת שייכת את הנס אליהו והשנייה שייכת אותו לאליישע.

השווות נס השמן שחולל אליו לנס השמן שעשה אלישע:

פריט ההשוואה	נס השמן שעשה אליו (מלחים ב', ד', ג'-ט"ו)	נס השמן שעשה אלישע (מלחים א', י"ז, ח'-ט"ו)
הדמיות שבמצואה	אלמנת אחד מבני הנביים	האלמנה מצרפת
מצוות עוני ורعب	הנוסה בא למכור את ילדי האלמנה	לאלמנה מצרפת כמעט שלא נשאר אוכל לככל את בנה ואת עצמה לעבדים בגל חוב של האישה
נס השמן	מעט השמן שכבד הקטן הספיק	הקמה והשמן לא ייאזו: "בְּדַקְמָחַ לֹא תִּכְלֶה וְצַפְתָּה הַשְּׁמָן לֹא תִּחְסַר"
הישועה	הכסף שתקבל האלמנה בעבר	לאישה יש אמצעי מחיה עד לסיום הבצורת: "עַד יוֹם תַּתְהַגֵּשׁ עַל פִּנִּי הַאֲדָמָה"

אלישע בבית האש השונמית פסוקים ח' – י'

כשהגיע אלישע לשונם, זכה להתרארח בבית אש, אשר בעצה אחת עם בעל קבעו עבورو מקום ללון ב ביתם, וזאת מותך שהכירו בו "כי איש אלוקים קדוש הוא".

חסד אלישע עם האש השונמית פסוקים י"א – י"ז

אלישע ביקש לגמול חסד על טוב לב האש השונמית, ואחר שגילה שאין לה בן, הבטיח לה שתפקיד _וילוד לה בן", ויאמר למועד חזה כת חיה את חובקת בן, "וכעבור שנה ילדה בן.

מות הילד פסוקים י"ח – כ"א

עבור שנים, כשהילד יצא לשדה עם אביו ליד הקוצרים הוא חש בראשו, מסיבה כלשהיא (אולי התיבשות) ומת. האישה משכיבה אותו במיטת איש האלוהים וממהרת לקרוא לאליישע

תגובה האש השונמית אחר מות בנה פסוקים כ"ב-כ"ח

משמעות בנה, מהרה אל אלישע, וררוב צערה הטיחה באליישע דברים קשים", ותאמר השאלה בן מאת אדוני?!" הלא אמרתי לא תשלח אותה!

החייאת הילד פסוקים כ"ט – ל"ז

משמעו אליו את דברי האש השונמית, מיהר את ביתה ושם נשא תפילה...", ויתפלל אל ה' ובדרך ניסית, פקח הילד את עיניו וחוי, והאשה מרוב התרגשות נפלה לרגליו, ויצאה עם בנה. הפטرون הניסי: אלישע שולח תחילת את גיחזי נערו לנסות להחיה את הילד, אך כשה לא מצליח הוא מגיע בעצמו "ויתפלל אל ה'. ויגע ווישכ卜 על הילד ונישם פיו על פיו ועיניו על עיניו וכפפו על פפו ויגמר אליו... ויזורר העגר עד שבע פָעִים וויפקח העגר את עיניו" (פסוקים ל"ג-ל"ה).

סיפור זה מתרחש במקום הנקרא שונם, שם ישבת "אישה גדולה" - חסובה ועשירה - המתקינה לאליישע, העובר במקום לעיתים תכופות, עליית גג עם כל צרכיו. אלישע מכיר טוביה לאישה, ולאחר שמתברר לו שהיא עקרה הוא מבטיח לה בן. ואכן, לאחר שנה נולד לה בן, אך לאחר זמן מה הוא נפטר. האישה כועסת על אלישע, נסעת אליו במהירות ומספרת לו את שארע. אלישע חוזר לביתה, ולאחר כיישלו אחד הוא מצליח להחיהתו.

מהי משמעות הסיפור? ובעיקר – מה משמעותו של הכישלון הכפול שנוחל אלישע, הן בעצם מותו של הילד והן בניסיון הראשון להחיהתו?

בראשית סיפור זה, בשעה שביקש לאליישע לגמול חסד לאישה, הוא פנה אל גיחזי נערו שיקרה לה אל מקומו. כאשר היא מגיעה, אין הוא פונה אליה ישירות, למורת שהיא עומדת לידו, והוא מבקש מגיחזי שישאל אותה מה חסר לה. כבר כאן ניתן לשים לב לכך שאליישע מתנהג בגינוי מלכות, ומדובר עם האישה רק דרך משרותו.

לאחר שגיחזי מבשר לו שאין לה בן, קורא לה אלישע שוב ואומר: "למועד הזה כת חיה את חובקת בן". דבריו של אלישע מזכירים לנו מייד את דברי המלכים לשרה אמונה. אלישע, ללא צו או הבטחה מה', מבטיח לאישה בן ובכך מלא תפקיד המשמור לקב"ה. אמנם ניסי הנביאים אינם תמיד מאושרים מראש ע"י ה', ויש

לهم יד חופשית לפעולה, אולם ישם נושאים העומדים בתשתית העולם, שכאשר הנביא מתעורר בהם, עלול להיווצר ערבוב בין הנביא לבין מחולל הניסים האמייתי - הקב"ה. גם האישה שמה לב להבטחה יוצאת הדופן, ולכן במקום להודות לאליישע היא אומרת: "אל אדוני איש האלוהים, אל תכזב בשחתך".

אכן, לבסוף חנן מת, שהרי הוא נולד כתוצאה מאין-הבנותו של הנביא את מקומו. כאשר אלישע שומע על כך, הוא שולח את גיחזי עם מקלו, אולם הדבר אינו מועיל. רק לאחר מכן אלישע מגיע בעצמו אל הנער, מתפלל אל ה' ורק אז מצליח להחיותו.

רק לאחר שאליישע חוזר להכיר בכך שהניסים שלו באים כולם מכוחו של ה', הוא אכן מצליח לחולל אותם. אכן, בסופו של הסיפור אמנם שוב גיחזי הוא שגורא לאישה לבוא, אך הפעם אלישע מדבר עמה פנים אל פנים, ומוכיח בכך שהוא שב בתשובה וחוזר להכיר את מקומו הנכון.

נס תשليل המות פסוקים ל"ח- מ"א

מלבד מעשי הניסים של אלישע עם שתי הנשים, הוסיף לרפא את התבשיל שנtabשל בו בטעות יرك וגפן שדה רעל, ואליישע הורה להשליך בסיר קמח, והאוכל המורעל שבסיר תוקן. הסיפור מתאר את בואו של אלישע לגלאן מקום מושבם של בני הנביאים. החבורה ישבה לפניו, ואליישע נתן הוראה לנערו להעמיד סיר על האש ולהכין מרק ירקות לחברות בני הנביאים: "וְאַלְיָשָׁע שֶׁבּ הַגָּלָלָה, וְהַרְעֵב בָּאָרֶץ, וְבִנֵּי הַנְּבִיאִים יָשְׁבִּים לְפָנָיו. וַיֹּאמֶר לְנָעָרֹ: שְׂפַת הַסִּיר הַגָּדוֹלָה וּבְשָׁלָן גָּזִיד לְבָנֵי הַנְּבִיאִים. אורח החיים של אלישע היה כזה שהוא ממקום למקום בארץ. הפתיחה מצינית את העובדה שהיא רעב בארץ, והיא שמהירה מדוע הלק' אחד מבני הנביאים לשדה לאסוף צמחי בר. בן הנביאים שיצא לשדה ללקט אורות (צמח המזווהה עם בן חרדל מצוי). מצא בשדה שיח של גפן השדה' שפיריותיו דומים לתפוזים קטנים (פקעות), ואסף אותם לתוכו בידgo: "וַיֵּצֵא אֶקְדָּל הַשְּׁדָה לְלַקְטָת אֶרְתָּה וַיַּמְצֵא גָּפָר שְׁדָה וַיַּלְקֹט מִפְּנָיו פְּקָעָת שְׁדָה מֶלֶא בָּגְדֹּז" (פסוק ל"ט), והוא לא ידע שהפקעות רעלות והוסיף אותו לתוכו הנזיד: "וַיַּבְאֵ וַיַּפְלַח אֶל סִיר הַנְזִיד כִּי לֹא יָזָעָו" (פסוק ל"ט). האנשים לא יכלו לאכול והם צעקו אל הנביא: "מוֹתָת בְּסִיר: "וַיַּאֲצַקּוּ לְאַנְשִׁים לְאַכְלָל. וַיַּהַיּוּ פְּאַכְלָם מִהְנִזְדָּה וְהַמָּה צָעָקוּ וַיֹּאמְרוּ: מָות בְּסִיר אִישׁ הָאֱלֹהִים! וְלֹא יָכְלֻ לְאַכְלָל" (פסוק מ'). אלישע פקד להשליך קמח אל הסיר, ואז ציווה לצקת להם מן המרק, שרעילותו ומרירותו נעלמו: "וַיֹּאמֶר: וַיִּקְחֵוּ קָמָח וַיַּשְׁלַח אֶל הַסִּיר וַיֹּאמֶר: צַק לְעַם וַיַּאֲכַלּוּ וְלֹא הִיא ذְּבָר רָע בְּסִיר" (פסוק מ"א).

דוגמ התרחשותו של הנס

פניה לנביא	בני הנביאים צעקו לנביא שהנזיד מורעל.	ויהי פְּאַכְלָם מִהְנִזְדָּה וְהַמָּה צָעָקוּ וַיֹּאמְרוּ: מָות בְּסִיר אִישׁ הָאֱלֹהִים!
המצואה	היה רעב בארץ, והמרק שהכינו מצמחי הבר היה רעל.	וְהַרְעֵב בָּאָרֶץ, וְהַמְּרָק שְׁהַכִּינוּ מִצְמָחִי הַבָּר (פסוק מ').
הפעולה	אלישע הורה להשליך קמח לתוכו הסיר.	וַיֹּאמֶר: וַיִּקְחֵוּ קָמָח וַיַּשְׁלַח אֶל הַסִּיר
הנס והישועה	אלישע ציווה ליצוק מהמרק ולהגישו לאנשים, בני הנביאים אכלו ממנו והוא לא גרם נזק.	(פסוק מ"א).

נס כלכלת מאה איש במעט מזון פטוקים מ"ב- מ"ד

עם החרפת הרעב בארץ, לא היה די מأكل לכולם וגם כאן עשה אלישע, שהאוכל המועט שהיה לפני מאה איש, יספיק לכולם ואף נשאר, בניגוד למשמעותו שפקפק "ויאמר מה אתן זה לפני מאה איש - ויאמר תן לעם... אוכל והותר".

הבעיה: איש מביא לחם לביכורים לאיש האלוהים; אבל יש מאה פיות להאכיל. יותר מדי. הפתרון הנשי: אלישע מורה למשרתתו "תנו לךם ויאכלו כי כה אמר ה' אכל והותר" (פסוק מג) ; וכן היה. הסיפור מתאר הבאת לחם לביכורים לאיש האלוהים בידי איש שגר ב"בעל שלשה" שבשומרון. לחם הביכורים הוא לחם שנאה מהתבואה הראשונה (הבכורה): "ויאיש בא וניבא לאיש האלוהים לךם בפנויים" (פסוק מ"ב). מתנת הביכורים כללה עשרים כיכרות לחם אפיי משעורים: "עשרים לךם שעורים" (פסוק מב), ומניין דנו; תבואה חדשה ושיבולים: "וְכַרְמֵל בְּצָקְלָנוֹ" (פסוק מ"ב). אלישע ציווה את הנער לחלק את הביכורים לאנשים שאיתו: "ויאמר: תנו לךם ויאכלו" (פסוק מ"ב). כשהמשרת טען שהאוכל אינם מספיק למאה האנשים שנכחו במקום: "ויאמר משרתו: מה אתה זה לפני מאה איש" (פסוק מ"ג). חזר הנביא על הוראותו: "ויאמר: תנו לךם ויאכלו, כי כה אמר ה': אכל והותר" (פסוק מ"ד), וכך היה; העם אכלו ועוד נותר אוכרץ סיימו: "ויתנו לפניהם ויאכלו ויזטורו בזכר ה'" (פסוק מ"ד).

פנינה לנביא	איש הביא לחם לביכורים לנביא. ויאיש בא וניבא לאיש האלוהים לךם בפנויים (פסוק מ"ב).
המצוקה	לחם הביכורים לא הספיק לכל האנשים שהיו במקום. ויאמר משרתו: מה אתה זה לפני מאה איש (פסוק מג).
הפעולה	אלישע ציווה להאכיל את כל הנוכחים. תנו לךם ויאכלו, כי כה אמר ה': אכל והותר (פסוק מ"ד).
הנס והישועה	לחם הביכורים הספיק לכל מאה הנוכחים ומ עוד נשאר ממנו. ויתנו לפניהם ויאכלו ויזטורו בזכר ה'" (פסוק מ"ד).

המצוקה שמתגלית בספרות זה מלמדת על הווי החיים של מאמני הנביא, שהיו דלים ועניים. הנביא קיבל מתנה, שלא הספיקה לקהיל שהיה עימיו, והנס פתר את בעיית הכבוד.

לסיכום, למה כדאי לשיטם לב?

- א. **שגרת חיים.** על הדרך אפשר לנו הפרק הצהה לחיי הימויים בישראל, המאה התשיעית לפנה"ס. מה קרה שם כמשמעותו התקשה להחזיר את חובו. איך נראה חדר אירוח. ומה צריך קשרים שלטוניות. متى הולכים לנביא ומה מבאים. איך ומה מבשלים ועוד... נפלאו, והנה הפירות :
- בני הנביאים היו יחד בחברות, במקומות קבועים כמו יריחו, הגליל, בית אל, והם נהגו לאכול ביחד.
- בני הנביאים היו עניים. כך מעידים הספרות על כד הקמח ועל הנזיד שביבלו בעת הרעב.
- אנשים עשירים ומכובדים נהגו לכלכל את אנשי האלוהים החשובים, ואפילה לحلין אותם בבתייהם.
- בימי שבת וראש חדש נהגו ללכת אל 'איש האלוהים'.

- לאיש האלים היה משרת אישיו.
 - בין איש האלים להמון לא נוצר מגע ישיר ; הנער המשרת היה המתווך.
 - התחבורה התנהלה על גבי חמורים ואתונות.
 - אנשים עשירים יכלו לבנות עליית קיר, ולהציב שם מנורה, שולחן וכייסא לאורחיםם.
- ב.** **גיהזי**, נעים מאד. גיהזי נערו של אלישע הוא אמן דמות משנית בפרק, אבל יש לו אישיות. הוא מעורב יותר מהנביא במתරחש בבית האישה שונים, וידוע בספר שאין לה בן. עם זאת, הוא נהוג בה בחוסר רגשות כאשר באה במצוותה לאיש האלים (פסוק כ"ז).
- ג.** **בתוך עמי אנוכי ישבת**. זו תשובת האישה שונים להצעת אלישע לסייע לה בקשריו עם המלך או עם שר הצבא. אני מסודרת, היא אומרת בניmos (פסוק י"ג).
- ד.** **בני הנביאים ועד מקורבים**. מעשי הנס בפרק נעשים לאנשים שבקרבת אלישע וشגם קרוביים אליו בדרכם. אלמנת בן נביאים שהיה ירא את ה', המארחת שונים, וחברות בני הנביאים - תלמידי אלישע.
- ה.** **איש האלוהים**. תשע פעמים בפרק מכונה כך אלישע, אבל כדי לשים לב מתי אלוהים מעורב יותר ומתי פחות במעשי אלישע, מתי מוזכר שמו בפי אלישע, על מה ומתי מתפלל אלישע, ועוד.

===== ? ===== שאלות למלאים ב' – פרק ד'

1. קרא פסוקים א'-ז'. הסיפור שלפנינו מותאר איך אלישע מסייע לאלמנת אחד מבני הנביאים, שנמצאת במצוות כלכלית קשה.
 1. תארו את המצוות של האישה האלמנה.
 2. באלו אמצעים השתמש אלישע ? מה נתקשה האישה לעשות ואייך התרחש הנס ?
 3. ציין שתי סיבות לזכיות האישה בנס.
2. קרא פסוקים ח' – ל'יב.
 - א. כיצד היטיבה האישה השונמית עם אלישע ?
 - ב. איך דיברה והתנהגה האישה עם אלישע, ומה הדבר מלמד על מעמדו בעיניה ?
 - ג. טוביה תחת טוביה. הסבירו את המשפט הזה בהקשר לפסוקים ח' – י"ז.
 - ד. איזה קו אופי נוסף כאן לדמותו של אלישע ?
3. קרא פסוקים י"ח – כ"ד.
 - א. תארו את מעשה של השונמית לפני מות הילד ואחריו.
 - ב. רשמו את הפעלים הקשורים לפעלותה.
 - ג. צין שתי תוכנות של השונמית.
4. הסבר את שמות המושגים הבאים ואת הקשרם בפרק : א. בני הנביאים ; ב. בתוך עמי אנוכי ישבת ; ג. ויזורר העיר ; ד. שפט ; ה. פקעת שדחה ; ו. ויפלח ; ז. לכם בפורים ; ח. בצקלנו.
5. מהי מטרת כתיבת הפרק ביחס לאישע ?
6. האם ניסי אלישע בפרק עוניים לבקשתו לאליהו בפרק ב', ט' : ויהי נא פי-שנים ברוחך אלקי ? נמק.

הערכה חלופית (תהליך העבודה, הגשה)

פרקיה של הערכה

מלכים ב', פרק כ"ה (חורבן והגלוות) ירמיהו ל'א, א' – י"א (נבואת הנחמה) עוזרא א', א' – ט' (הצחרת כורש - בית לאומי)	מחורבן לנאותה, шибת ציון
--	-----------------------------

סיכום הפרקים

מלך ב', פרק כ"ה - חורבן ממלכת יהודה, בית המקדש בירושלים וגולות בבל

הפרק האחרון של ספר מלכים ב', פרק כ"ה, מספר על האירועים שהתרחשו בשנתיים האחרונות של ממלכת יהודה (586-586), על חורבנה (בשנת 586) ובארבעת הפסוקים האחרונים על שחררו של יהויכין (מלך יהודה החוקי האחרון שיצא לגלות בשנת 597 לפני הספירה) מן הכלא הבבלי (בשנת 560). יש בפרק ששה חלקים:

- 1) פסוקים א' – ז' : כיבוש ירושלים והענשת צדיקיו
- 2) פסוקים : ח' – י"ב : חורבן יהודה והגלילית התושבים לבבל
- 3) פסוקים י"ג – י"ז : ביזת כלי המקדש
- 4) פסוקים י"ח – כ"א : הגלילית נכבדי ירושלים לרבליה (בחמת = סוריה) והריגתם
- 5) פסוקים כ"ב – כ"ו : מינוי גדייהו בן אחיקם למושל על יהודה וריצתו
- 6) פסוקים כ"ז – ל' : בשנת 560 מלך בבל אויל מרודק משחרר את יהויכין מן הכלא

בי' בטבת הוטל מצור על ירושלים ע"י הבבלים. בט' בתמוז נגמר הלחם בעיר וחומותיה נבקעו על ידי האויב הבבלי. המלך צדיקיו ברוח דרך הרבה אבל נתפס על ידי חיילי בבל (= החסדים) אשר הביאו אותו אל מלך בבל שישב באותו הזמן בעיר רבליה (אשר בחמת = סוריה). שם נשפט על כך שהפר את שביעתו הוסאלית ונענש בחומרה (בניו נרצחו נגד עיניו, עיוורו את עיניו והובא בשלשלות נחשota לבבל).

בז' באב (ע"פ ירמיה נ"ב, י"ב - ב' באב) כחודש אחרי כיבוש העיר מלך בבל שלח את עבדו נבו-ראדן רב הטבחים (= השר הממונה על הוצאות להורג) לשודוד את כל המקדש, לשורף אותו כליל ולהרס את העיר עד היסוד, תוך כדי הגלילית תושביה הנוראים למעט העניים שבהם (= דלת הארץ) על מנת שייעמדו את הכרמים ואת שדות התבואה (= כרמים וווגבים) החיים לפירנסת צבא בבל הנשאר בארץ. מלך בבל מינה את גדייהו בן אחיקם למושל עליהם בארץ. הוא שלט מן העיר מצפה שבבנימין. הוא נשבע לכל הפליטים הנאספים אליו שלא יקרה להם כל רע אם יעבדו את בבל ויישבו בשקט.

אולם בעבר זמן קצר (קצת יותר משנה) גדייהו נרצח ע"י ישמעהל בן נתניה מבית דוד. הסיבות לכך: ישמעהל רצה למරוד שוב בבל או אולי הוא שאף להיות השליט במקומו בגליל היותו מזרע המלוכה.

לזכור הרצח הזה נקבע يوم צום גדליהו בג' בתשרי (יום אחרי ראש השנה). תוצאת הרצח הזה הייתה ירידת פליטה יהודית האחרונית למצרים, כי חשו מנקמת הבבליים. רצח זה שם קץ לכל שלטון יהודי בארץ במשך חמישים שנה.

מחבר ספר מלכים רצה לסיים את ספרו בתקופה לעתיד ולכן באربעת פסוקיו האחרונים הוא מגדג עד לשנת 560 לפנה"ס ומספר שיורשו של נבוכדנצר, מלך בבל אוויל מרודז שחרר מכלאו את יהויכין (מלך יהודה שהוגלה בשנת 597) והעלתה אותו לנдолה כאשר הושי בו בסא רם ונישא ליד שולחנו, הלבישו בגדים מפוארים במקום בגדי אסיר והקציב לו ולבני משפחתו קצבת מזון קבועה במשך כלימי חייו.

המסר הוא : עדין חי וקיים בן לבית דוד והתקווה לחידוש העצמאות היהודית בארץ יהודה לא תמה.

ירמייהו ל"א, פסוקים א'-י"א – נבואת הנחמה לקיבוץ גלויות

שיבת גלות ישראל לירושלים תקרה בהרבה אהבה. איך זה ירגיש? שמחה גדולה. "אהבת עולם אהבתיך על כן משלכתיך מסך" (פסוק ב'), ובכוחה של אהבה "עוד אָבֹנֶךָ וְנִבְנֵית בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל" (פסוק ג'). בתולת ישראל - אפילו הכנוי מלמד על אופי הגאולה. לא אלמנה, לא עזובה, לא אישة סובלת, אלא אישת צערה שככל העתיד עוד לפניה. עוד ועוד ועוד. שלש בשורות טובות בפסוקים ג'-ד' נפתחות במילה 'עוד', ומעבירות את המסר שהטוב עוד יקרה ויגבר עוד ועוד .. השומרון ישתקם. יהיה שלום וביטחון, שיאפשר גם לטעת כרם וגם ליהנות מיבולו. בתוך השיקום יהיה גם חידוש, ובין שבוי ישראל תשמע הקרייה שלא נשמעה מיום פילוג הממלכה "קומו ונעלה ציון אל ה' אלהינו" (פסוק ה'). בתיאור של ישעיהו יש תיכון של העוררים והפסחים (פסוק ו). נבואת ירמייהו טוענת שאיפלו מי שנמצא במצב הקשה ביותר יחוירו על אף הדרך הארוכה. ה' לא ישכח אף אחד, אפילו האנשים המרוחקים ביותר שככיכול אין להם סיכוי לחזור - חוזרים.

המסר הוא : עם ישראל חי וקיים

עזרא א', פסוקים א'-ט' - הצהרת כורש

בשנת 539 לפנה"ס, כבש כורש את העיר בבל וייסד את האימפריה הפרסית. כורש ירש מbabel האימפריה אדירה שתושביה עברו לא מעט חורבות ווהגויות. הצהרת כורש והאישור לשיקום המקדש בירושלים, הם ככל הנראה חלק ממדייניות שנרג כורש לפני מקדש נוספת ברחבי האימפריה. שנה הראשונה למלכות כורש כמושל האימפריה הפרסית, ובבדיקה כשהגיע הזמן "לכלות זבר ה' מפי ירמיה", פרסם כורש בכל אמצעי התק绍ת את ההצהרה: "פֶל מְמַלְכֹת הָאָרֶץ גַּתָּו לֵי ה' אֱלֹהִי הַשְׁמָמִים וְהָוָא פָּקֵד עַל לְבָנֹות לוֹ בֵּית בִּירוּשָׁלָם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה". מי שרוצה לעלות מוזמן,ומי שלא, מוזמן לתروم למפעל הבנייה "בְּכֹסֶף וּבְזַהַב וּבְרוּכָה וּבְבָהָמָה".

מי בעולים ? "רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיהוּדָה וּבְנֵיָם וּמִבְּהָמָם וּמִלְוִים", וגם "שְׁשַׁבָּאָר הַפְּשִׁיא לְיהוּדָה". מה הביאו איתם ? לא רק תרומות מהגולים שנשארו, אלא גם את כל המקדש שנלקחו על ידי נבוכדנצר ונשמרו בבית אלוהיו.

גיברוו של עזרא א' הוא כורש והצהרתו, 'הצהרת כורש'. כורש יוצא בהצהרה המאפשרת ליהודים לצעת מbabel, לעלות לארץ ולבנות את בית המקדש. יש זמנים בהם אנו סומכים על עצמנו, ויש זמנים בהם לא נותר לנו אלא להתפלל לעזרה חיצונית, משליטי העולם. ראשיתו של בית שני היא תקופה מעין זו. השאייפות הלאומיות מודחכות, אין לדבר על עצמאות או על חידוש המלוכה אלא לבקש שהשלטון יפרוש את חסותו והגנתו علينا, ולקיים שנשיג ממנו תנאים טובים ביחס לשכינו שיאפשרו לנו חופש דתי ושגשוג כלכלי. ברוקים הבאים לימי שבת ציון ולימיו בית שני. לפני מאה עד מאה וחמשים שנה היוותה דזוקא תקופת שבת ציון השרה לראשוני הציונות. בחצייה השנייה של המאה ה-19 נקראו יהודים לעלות לארץ במסגרת מה שברחו לכנותו אז 'שבת ציון המודרנית'.

המסר הוא : ארץ ישראל כבית לאומי ליהודים.

תהליך העבודה

א. קרא את הפרקים ואת **הסיכוםים** שלפניו בעיון רב, אל تستפק בכך, ועיין בעולם התנ"ך ובכל ספר עזר שנגיש לך, וכן במרשתת. פרקים אלה הם מבוא לעם היהודי שבכל הדורות, עם המשברים והיאוש, ההשמדה וההתנכלות מאז שעבוד מצרים ועד היום, צמח כאן בארץ ישראל העם היהודי כבוזנו של הרצל "חוזה המדינה", וכפרי ביכורים של הצהרת בלפור. המורה בכיתה יהיה זמין לכל שאלה ובקשה במהלך השיעורים בהם תוצג העבודה בהערכה חלופית.

ב(1) - חלופה 1 :

ערוך השוואת בין הצהרת כורש לבין הצהרת בלפור. על ההשוואה לכלול : (1) הקדמה ומבוא על עזרא הסופר ועל הלורד בלפור ; (2) סיכום בלשונך של ההצהרות ; (3) ערכית השוואת בטלה מפורטת עם חמישה קритריונים לפחות ; (4) הסבר את ההשלכות של ההצהרות אלו ואת השפעתן על היהודים באותה תקופה

ב(2) – חלופה 2 :

בחר **דמות** המייצגת באישיותה את תהליך השיבה לציון, משואה לתקומה. דמות מן ההווה או מן העבר. ערוך ראיון עמה וכותב מבוא כללי על פועלה של הדמות לאור תקופתה, בנוסף עליך להנחייה בכל דרך בה תבחר את הדמות (מצגת, סרטון קצר, הצגה, סטאנד אפ, משחק או חידון כיתתי בסגנון גילה את הדמות המסתתרת)

ג. בצע תקליט של העבודה (מקורות בהם השתמשת) וערוך בתיקייה מסודרת להגשה עם שמן המלא (ניתן לעשות בזוגות)

ד. **משמעות** – חובה להציג משוב (הערכתה אישית) על העבודה. אם בחרת להגיש בזוג, כל אחד מכם מחויבי במשוב אישי

תאריך ההגשה

יש להגיש את העבודה עד שבוע וחצי מתאריך אספת ההורים הראשונה של השנה, כךדי לאפשר לצוות התנ"ך לבצע הערכה ותיקון במידת הצורך ולהציג את העבודות בפני ההורים.

הערכתה חלופית – מחרובן לגאולה

הערכתה חלופית – מחרובן לגאולה

חלק א' – הצהרת כוונות ממעצמה גדולה - 40 נק'

בדרך לגאולה עם זיקוק לתמיינה בינלאומית אז גם היום.

$32 = 2 * 16$ נקודות

א. ערכו השוואת בין שתי הצהרות שהשפעו על העם היהודי.

הקריטריון	הצהרת כורש	הצהרת בלפור
מי כתב ? (ركע על הדמות וסמכיותה)		
באיזו שנה לועזית ניתנה ?		
מי קהל היעד ?		
איזה חלק יישם את ההצהרה ומדוע ?		
הקשר בין הנמען למוען		
מה תוכן ההצהרה ?		
ביצד סייעה לעם היהודי ?		

8 נקודות

ב. נחו פסקת השוואת – הציגו את השונה והדומה בין ההצהרות.

חלק ב' – בדרך לגאולה ולתקומה – 60 נקודות

אנשים מובילים את העם על ידי חזון או נבואה. נכיר דמויות אשר השפיעו על עם ישראל במהלך ההיסטוריה – מהנביאים דרך הרצל ועד החלוצים ומקים המדינה.

עליכם לבחור אחד מהאפשרויות הבאות:

1. סיפור תקומה – בחרו דמות מאות התקופות הבאות, בעלת סיפור תקומה מעניין:

שורדי שואה למשל: חנה רובינא, חיים נווה (טייס)

חלוצים למשל: רוזה האזומה, לובה אליאב, חיים ברנר

לוחמים למשל: אליהו גולומב, יצחק שדה, אלי כהן, ד"ר משה מרוזוק ושמואל עזר (nidoni קהיר)

מעפילים למשל: ספינת אקסודוס (airoph), אגוז (מרוקו)

א. כתבו מידע על הדמות (מהי ? מתי פעלה? היכן ? מה היו פעולותיה ? כיצד השפיעה על הסביבה ?) $5 * 6 \text{ נק'} = 30$ נקודות

ב. הציגו את הדמות באופן יצירתי ומעניין (מצגת, ראיון, סרטון, כתבה עיתונאית, דגם, פוסטר).
20 נקודות

2. תכנון מדינה/ סיפור מדינת ישראל – על בסיס חזון הנביאים (ירמיהו) וחזונו של הרצל ב- 3 תחומים לבחירתכם (חינוך, יחס לגר/לקבוצת מיעוט, דת ואמונה, הנהגה, תרבות ושפה, כלכלה).

א. תארו באופן מילולי כיצד המדינה תתנהל בכל תחום שנבחר. $3 * 10 \text{ נק'} = 30$ נקודות

ב. הציגו את המדינה שיצרתם באופן יצירתי ומעניין (מצגת, ראיון, סרטון, כתבה עיתונאית, דגם, פוסטר).

20 נקודות

חלק ג' – רפלקציה אישית: 10 נקודות

- ✓ מה התחדש לי בעבודה זו ?
- ✓ ממה נהנית ? מה היה לי קשה ? כיצד התמודדתי עם הקשיים ?
- ✓ מה הרשים אוטי בדמות שבחרת או בדמות שהשפיעו בחזוןם על עם ישראל ?

הערכת חלופית – מחורבן לגאולה - מבחן

ציוויליזציית ציון	ניקוד מקסימלי	משמעות	חלק א' – הצהרת כוונות
	16 נק' = 32 נק'	השווואה בין הצהרת כורש להצהרת בלפור	
	2 * 4 נק' = 8 נק'	פסקת השוואה (שונה ודומה)	
	5 * 6 נק' = 30 נק'	1. סייפור תקומה – מידע על הדמות ומעשהיה	חלק ב' – בדרכם לגאולה ולתקומתה
	20 נק'	הציג הדמות באופן יצירתי	
	3 * 10 נק' = 30 נק'	2. תיאור מילולי של תבנון מדינה/ שיפור מדינת ישראל ב- 3 תחומים נבחרים	
	20 נק'	הציג המדינה באופן יצירתי	
	10 נק'	כל תלמיד/ה יצרף רפלקציה אישית בהתאם לשאלות המנוחות	חלק ד' – רפלקציה חקלאי
			ציוויליזציית ציון

עם שְׁרִידֵי חֶרֶב; הַלֹּזֶד לְהַרְגִּיעָו, יִשְׂרָאֵל
(ירמיהו, ל"א, א')

לפניכם ציטוטים של הנביא ירמיהו המתיחסים לחזון המדינה העתידית. עם ישראל חווה טרגדייה לאומית בעת חורבן הסמלים הלאומיים כירושלים ובית המקדש ואובדן הדרכם. העם יהיה רובו כולם חקלאים ואנשי אדמה לא מצאו לנفسם מנוח ותקווה. הנביא ירמיהו הפיך שמחה וציפייה לעתיד, עם חזרת השלטון היהודי בארץ ישראל.

עוד אֲבָנֶךָ וַיְבָנֵת, בִּתְיֹוֹת יִשְׂרָאֵל (ג')

עוצמת המדינה העתידית היא בבניה. בתים, שכונות וערים חדשות, מאגדים בתוכם את הארץ החדשה שמשנה את פניה ללא הכר. האוכלוסייה היהודית חוזרת לארצה ובונה את ביתיה. הערים מתרחבות ומפתחות והמרחב האורבני משנה את צורתו ומרתחוב. כיום, גם הקיבוצים והמושבים הטרפו למעגלי הבניה והם מקימים בצדדים שכונות הרחבה והמשך לדורות הערים.

עוֹד טָעֵי כְּרָמִים, בְּהָרֵי שָׁמְרוֹן (ד')

נטיעת הכרמים וחוץ החקלאות של הנביא ירמיהו מציבים בפניינו עולם בטוח בפני האישី ובפני הלאומי, מי שמתעסק בחקלאות איננו צריך להתעסק בביטחון ובבנייה צבא מפני האויבים הקמים עליו. נטיעת כרמים מסמלת גם את השמחה, שכן הכרם מגדל ענבים ומהם מפיקים יין המשמח לבב אנוש.

הַנֵּן מַבְיא אֹתָם מָאָרֶץ צָפּוֹן, וְקַבְצָתִים מִירְפְּתִי-אָרֶץ (ז')

קיובן הגלויות. במדינה העתידית יחוירו כל בניה לתוכה מכל קצוות הארץ. ארץ צפון מסמלת את כל הארץות בהם התפזרו היהודים במהלך שנות הגלות. המדינה תכנס לתוכה מחדש את כל עדות ישראל מכל מקום בעולם. עצם הקמת המדינה החדשה תזרז את היהודי העולם להגיע לכך ולקבוע את מקום מושבם על אדמות הארץ המובטחת. קיובן הגלויות הוא חלום שמתגשם נגד עינינו בשנים הקרובות, כמייהת כל מנהיגי המדינה.

וּבָאו, וַיָּגַן בָּמָרוֹם-צִיּוֹן (י"א)

בנית הסמלים הלאומיים לעם. ציון היא ירושלים, ובירושלים מקום המקדש, מקום המשפט והחכמה. "ורナンנו"- התפללו, שמחו, ישוחחו וידונו בעניינים שבromo של עולם. "מרום ציון"- ציון מסמלת את המקום הגבוה בעולם שאיליו שוואפים להגיע, לראות, ולknות חכמה ועזה.

אָמֵן תְּלִצָּא - אַיְן זָהָב!

לפניכם ציטוטים של הרצל המתיחסים לחזון המדינה העתידית.

כאשר הרצל כתב את הדברים בשנת 1902 – לא הייתה אף מדינה זכota הצבעה לנשים, לא דיברו עברית, שעות העבודה ביום העבודה היו רבות וונעו על ידי גברים (נשים לא יצאו מחוץ לבית כמעט), לא היה מושג של שירות לאומי ומעטם ביותר למדוע בכלל בבתי ספר.

חִינּוּךְ

"בבתי הספר אין הבדל בין הילדים – לא בגיגוד ולא בשום דבר אחר, פרט להבדלים בכישרונו ובחרכיותו. החברה החדשה שלנו לא דוגלת בשוויון. כל אחד מקבל שכר לפי عملו ופועלו. לא חיסלנו את התחרות אבל תנאי הפתיחה שווים לכלם... כולם שווים בנקודת המוצא, אבל לא בסיום... אנחנו מעניקים לכל דור

חדש אפשרות להתחיל מהתחלת הלימודים בבתי הספר, בה החל מבתי הספר היסודי ועד לאוניברסיטה ציון, אינם עולמים כסף והילדים נדרשים לבוש תלבושת אחידה עד תום בחינות הבגרות בתיכון". (הרצל, אלטנויילנד, עמ' 112).

שירות לאומי

"...את כח האדם הטיפולי אנחנו מספקים באמצעות חובות שモוטלות על החברים. כל אנשי החברה החדשה, גברים ונשים, חייבים להקדיש שנתיים מחיהם לשירות הציבור, בדרך כלל בין גיל שמונה עשרה לעשרים, לאחר סיום הלימודים. חובת השירות הציבורי מעניקה לנו מאגר בלתי נדלה של כח אדם, שMOVEDה לכל המוסדות והmarshות שתועלתן הציבורית הוכרה על ידי החברה. ניהול המוסדות ומקומות העבודה מופקד בידי פקידים בשכר". (הרצל, אלטנויילנד, עמ' 56)

מעמד האישה

"...בחברה החדשה שלנו לנשים יש שיוויון זכויות מלא...זכות הנשים לבחור ולהיבחר מובנות מאליהן. הןעבדו יחד אתנו בבניית המוסדות...ובכן, ככה זה גם עם זכות הנשים לבחור ולהיבחר בחברה החדשה שלנו". (הרצל, אלטנויילנד, 1902)

שפה

לפניך ציטוט של הרצל העוסק בנושא השפה כפי שראוי שייהי במדינת המופת אותה ראה נגד עיניו. "אולי יחשב מיشهו, שייהיה בכך משומך קושי, שאין לנו עוד שפה משותפת. הרי אנחנו יכולים לדבר זה עם זה בעברית. מי מתנו יודע עברית במידה מסוימת, כדי לבקש בשפה זו קריטיס רכבות? זה לא קיים... כל אחד יחזיק בשפטו שהיא המולדת היקרה של מחשבותינו... אנו נישאר גם "שם" מה שהננו עתה, בשם שלulos לא נחדל לה אהוב מותך צער וגגועים את ארץ מולדתנו שמהן גורשנו... השפה השימושית ביותר בתקשורות הכלליות תהיה מאליה, ללא כפיה לשפה הראשית. אך קהילתיות העם שלנו היא ייחודית ומיחדשת במינה. בעצם אנו מזוהים עצמנו כמשתיכים יחד רק עוד לפני אמונה אבותינו" ... (הרצל, מדינת היהודים, עמ' 26)

עבודה

לפניך ציטוט של הרצל העוסק בשעות העבודה כפי שראוי שייהי במדינת המופת אותה ראה נגד עיניו. "יום העבודה הרגיל הוא يوم שבע שעות! אין זאת אומרת כי רק שבע שעות ביום יגידו עצים, תיחסר אדמה, תוסףנה אבניים... בKİצ'ור, תעסינה כל מה המלאכות. לא. יעבדו 14 שעות, אבל גודדי העבודה יחליפו אלה את אלה כל 5.3 שעות... יום שבע השעות. הוא מאפשר 14 שעות עבודה כללות - יותר מזה לא ניתן לדחות ליום אחד. אני גם משוכנע שיום שבע השעות בוא בר ביצוע בהחלט" ... (הרצל, מדינת היהודים" עמ' 43)

מגילת אסתר

מבוא למגילה, הקשר לפורים נפילת ושתי ועליית אסתר, מרדכי ואסתר, פרקים א' – ב'	מגילת אסתר
--	------------

מבוא למגילת אסתר, הקשר לפורים

מגילת אסתר נקראת כך על שם הגיבורה הראשית במגילה. המגילה מספרת את סיפור הצלת היהודים במלכת פרס בידי המלך אחשוורוש. האירוע הזה הוא היסוד חג הפורים - י"ד' אדר היום שבו נחו היהודים מהמלחמה. لكن קוראים את המגילה בפורים.

המגילה נכתב כדי למסד את חג הפורים. המגילה מספרת סיפורו ההיסטורי על הצלת היהודים ועל האיגרת שנשלחה אליהם ע"י מרדכי שבה הוא מורה להם לחוג את חג הפורים (פרק ט') ומazel ועד היום החג נחגג. האופן שבו מעניקה המגילה הקשר לחג הזה הוא מסורתי למחצה, אך יחד עם זאת גם שיחק לו תפקיד כל אחד הוא מסורתי, כיון שהמגילה מציגה את הסיבה לחג הזה הוא מסורתי שיש להניחס אותו מכל ההיסטוריונים האטיאולוגיים. מצד שני אופן המיסוד של החג הוא חיקוי של המנהג המשפטי בפרס. פורים נקבע בזאת דרך חוקי פרס. במשמעותו ע"י המלך או ע"י נציגו שהופץ ברחבי הממלכה. במגילה ישנו שילוב בין נושא רציני (להשמדת העם היהודי) ובין סגנון קומי, כאשר מספרים את הסיפור תוך כדי תיאור נלעג של הדמיות המשתפות בתכנון השמדת היהודים. ותוך כדי תיאור חצר המלכות שעסוקה בחיי תענוגות, המלך שיכור, ובמצבים קומיים שנוצרו מאי הבנות קטנות וכל זה יוצר אווירה קומית שמתאימה לחג הקרבנבי פורים.

המסר של המגילה - כל אדם מקבל תגמול הרاءו לו, המגילה משדרת את המסר שיש השגחה אלוהית. כמו כן, המגילה רמזות שלעולם לא מאוחר לחזרה בתשובה. הקהילה היהודית המתבוללת בפרס חוזרת בתשובה ברגע של מצוקה. בעיקרו היו חכמים שהתבלטו האס להכנס את המגילה לכרכי הקודש והסיבה לכך היא כי במגילה נאמר שהיהודים יתנקמו בגויים וזה עלול היה להביא לשנאת היהודים. חז"ל אומרם שכבר אסתר אמרה להם, כן תכניסו אותי לכרכי הקודש מפני שמדובר בדברים כתובים בספריה ההיסטורית של הגויים כך זהה יהיה כתוב כך או כך. מטרת כתיבת המגילה והכנסתה לקודש.

הסיבות להכנסתה של המגילה:

- 1) להסביר על חוזרת בתשובה.
- 2) ללמד שהכל מכובן ע"י ה' גם אם זה באופן נסתר.
- 3) לספר על האירוע שבגללם חוגגים את פורים ומקור השם "פורים".

מבחן ההיסטורית אפשר לבסס דבר קטן מהמגילה שהיא נcona - היה מלך בשם כסרכס במאה החמישית לפני הספירה כשהמלך שלו הייתה מהיהודים ועוד כוש והוא ידוע במשתאות שהוא ערך, ובתעדות ארciיאולוגיות של אותה תקופה נתגלתה בפרס תעודה שכתווב עלייה שם "מרדוק" שהיה פקיד בכיר במלך וכן שאלוי זה אחשוורוש של המגילה. אבל חוץ מהדבר הזה במגילה יש הרבה פרטים דמיוניים לחלוטין כי באותה תקופה לא היה ידוע על רדייפה של יהודים, כמו כן ידוע שלמלך הזה הייתה אישת אחת כל ימי חייו ולפי חוקי אותה תקופה רק בת אצולה פרסית יכול היה להיות מלכה. וגם המשנה למלך חייב היה להיות ממוצא פרסי, וכן לא היה יכול להיות שמרדי כי התמנה לתפקיד הזה. במגילה בולטות המונן הגזומות

בתיאור טיפשות המלך ורשעות המן ויש תיאורים סטריאוטיפיים. ככלומר הרשע הוא רשות לחלווטין, הטיפש הוא טיפש גמור. **חוקרם וביבס הסיקו** שהמגילה היא למעשה יצירה ספרותית בדיזוניות גם אם יש לה גרעין היסטורי מצומצם. במגילת אסתר שם ה' לא מופיע בכלל ואף על פי כן היא נכתבה בכתב הקודש.

מדוע שם ה' לא נמצא במגילה ?

- א. זהו אמצעי ספרותי במקרא שנקרא הסיבתיות הכפולת. ככלומר האירועים מתנהלים בשני מישורים - **במישור הגלי**: העלילה מסופרת בזורה טבעית והכל הולך כרגע והגינוי. **במישור השמי**: יש יד שמכוננת את העניינים ומסובבת אותם כרצונה.
- ב. יש הטוענים שהמגילה הזו שייכת לספרות החוכמה - וספרות חוכמה מקראית היא חילונית.
- ג. מגילת אסתר בסיסה היא סיפור עמי, וספרות עממית בד"כ אלוהות לא מתערבת.
- ד. את מגילת אסתר קוראים בפורים שהוא חג שמח ונוהגים גם להשתכר וקיים חש שזמנם כזה יהיה חילול שם ה', لكن המחבר לא הזכיר את שם ה'.

חג פורים נקבע לזכר התשועה הגדולה שאירעה ליהודי פרס ומדי, ודיניו והלכותיו נלמדו מתוך פסוקי המגילה :

- צום – **תענית אסתר** "לְקָנֹס אֶת כָּל הַיְהוּדִים הַגְּמַצְאִים בְּשָׁוֵן וְצָמוּ עַל וְאֶל תְּאַכֵּל וְאֶל תְּשֻׂטו שְׁלַשֶּׁת יְמִים לִילָּה וַיּוּם גַּם אֲנִי נִגְרַתִּי אֶצְוֹם קָרְבָּן אֱسָטָר ד', ט"ז".
- **סעודה פוריות**, משלוח מנotta איש לרעהו ומנתנות לאביוינו: "וַיְחִזֵּשׁ אֲשֶׁר גַּהֲפֵךְ לְהַם מִגּוֹן לְשִׁמְךָה וַיַּאֲבַל לַיּוּם טוֹב לְעֵשׂוֹת אֹתָם יְמִי מִשְׁתָּה וְשִׁמְךָה וּמִשְׁלֹחָה מַנotta איש לרעהו ומנתנות לאביוינו" (אסתר ט', כ"ב).
- **מנהג התחפושות** - "וַיְנַהֵּפֵךְ הוּא אֲשֶׁר יַשְׁלַׁטו הַיְהוּדִים הַמָּה בְּשָׂנְאֵיכֶם" (אסתר ט', א').

נפילת ושתי ועליה אסתר, מרדכי ואסתר, פרקים א' – ב'

מגילת אסתר - פרק א'

פסוקים א' – ח' הם אקספויזיציה שבה מוצגת דמותו של אחשוורוש. התיאור הוא מפורט, מלך שמולך על 127 מדינות עורק משטה לכבוד הכתתרתו בשנת ה-3. יש הטוענים שלקח לו זמן לנצח את כל אויביו ולכן רק בשנה השלישית הוא עורק את המשטה.

פסוקים ט' – י"ב המחבר מגוזים בתיאור העושר והמלכות של המלך כדי להראות עד כמה הוא גדול, משומש שהוא רוצה לבסס את מעמדו ובאותה תקופה עוזר נחשב לעמדת כוח. המלך עורק משטה שבעת ימים ובמשטה הזה משתמשים רק האנשים הקרובים אליו, אבל החגיגה נמשכת חצי שנה. ככלומר המלך עסוק רוב הזמן בחגיגות ומשתאות נהנה ממעמדו וקשה לדעת האם הוא דואג לענייני הממלכה. הפירות המוגזם בא גם כדי להראות את המהימנות של העושר (אמינות). כמו כן הוא מלמד גם על בזבזנות ועל חוסר המעש. גם ושתי המלכה עורכת משטה לנשים. המלך מבקש להביא את ושתי כדי להתגנות ביופייה, לא מכיוון שהתגעגע אליה אלא היא חלק מאוצרותיו. ושתי בניגוד למקובל מתנגדת, וההתנגדות הזאת גורמת למלך להיראות בזוי.

המשתאות מאופיינים בעושר ובוфи רב:

"עַשְׂרָה בָבֹזֶן מִלְכֹותֵנוּ ... זָקֵר תְּפִאָרֶת גְּדוּלָתֵנוּ ... חֹור כְּרָפֵס וַתְּכִלֵת אֲחֹזָה בְּמִבְּלִי בּוֹזָן אַרְגְּמָן עַל גְּלִילִי כְּסָף וְעַמְוִדי שְׁשָׁ מְטוֹזָה זְהָב וְכָסָף עַל רְצָפת בְּהַט וְשָׁשׁ וְדָר וְסְקָרֶת וְמְשֻׁקּוֹת בְּכָל זְהָב וְכָלִים מְפָלָקִים שְׁזָנִים וְיִין מְלֻכוֹת רַב פִּיד הַמְּפָלָק וְמְשֻׁתֶּיהָ כְּזֶת אֵין אִינָס" (פסוקים ד'-ח'). לתיאור היופי החיצוני הראוותני הזה אין אח ורע במקרא פרט לתיאור בית המקדש (והמשכו) שם כל חפצ' שימוש למטרה רוחנית, והיה קיים קשר פנימי מהותי בין המראה החיצוני שלו לקודשו הפנימית ולחשיבותו. ואילו הצגת העשור הרב של אהשوروש באה כדי להأدירו בעיני שריו ועובדיו.

חצר הארמון הייתה מכוסה ביריעות בד מסווגים שונים: חור (אריג פשוט לבן), כרפס (אריג עשוי מצמר) ותכלת (צמר צבוע בצלב תכלת), חבל בז (חבלים משפטן לבן), ארוגמן (צמר צבוע בצלב אדום-ארוגמן). החבלים היו קשורים בגלילי כסף (מוטות עגולים מכסף) והוא מתוחים מעלהיהם. העמודים שבচচর היו עשויים משיש לבן ובוהק.

בחצר היו מפוזרות מיטות זהב וכסף ששימשו להסיבה בעת הסעודה.

רכבת החצר הייתה מושבצת באבני פסיפס יקרים: בחת (בן שיש אדומה), ש (בן שיש כחולה), דר (בן שיש לבנה ושקופה כפנינה), סוחרת (בן שיש שחורה). השתיה הוגשה בכל זהב שונים (גביעים, כוסות וכו'). יין מלכות משובח חולק ביד רחבה לכל דורש כפי רצונו: "וְמְשֻׁתֶּיהָ כְּזֶת אֵין אִינָס כִּי כַּן יִסְדֵ הַמְּפָלָק עַל כָּל רַב בֵּיתוֹ לְעֵשֹׂות כְּרָצֹן אִישׁ וְאִישׁ".

חו"ל מבקרים את מעשיו הראוותניים של אהשوروש ולועגים לניסיונו לרצות את כל נתיניו: "לעשות רצון איש ואיש" אמר לו הקב"ה: אני איני יוצא מידי בריותך ואתה מבקש לעשות כרצון איש ואיש? בנוגע שבולם שני בני אדם מבקשים לישא אישת אחת, יכול היה להינשא לשנייהם? אלא או זה או זה. וכן שתי ספרינות שהיו עלות בלימן (نمלה), אחת מבקשת רוח צפונית ואחת מבקשת רוח דרוםית, אין יכולה רוח אחת להניח את שתיהן כאחת אלא או זו או זו, למשך שני בני אדם באים לפניו בדיון איש יהודי ואיש צר ואויב יכול אתה לצאת ידי שניהם? אלא שאתה מרומם לזה וצולב לזה" (אסתר רבה פרשה ב')

חו"ל בשפטם הציגית מדמים את אהשوروш לאויה אישת שניים מבקרים להינשא לה אך בפועל היא יכולה להיענות לאחד מהם בלבד. ובמשל השני שתי הספרינות שմבקשות להגיע ליעדים הפוכים וזוקקות לרוח שתישא אותם ליעד הרצוי, אולם רק הרוח שכיוונה מתאימה תוכל לשאתם. אהשوروש ביקש לעשות רצון כולם, אולם בסופו של דבר הוא ייוציא שהוא יכול להיענות רק לאחד משני היריבים, מרדכי הוא זה שיינשא מעל כל עבדיו והמן יודח מתקפידו הרם ויתלה.

תיאור המשתאות מוכיחה שהמלך בעצמו היה שטוף בתענוגות ובהוללות, וננה מהצגת עושרו בפני המוני העם שבודאי יתרשםו ממנו ויתגאו במלכם. במקביל למשתה המלך בחצר הארמון עשתה גם ושתי משתה לנשות הבית.

סירובה של שתיי ועונשה (פסוקים יי – כ"ב)

הפיסקה הראשונה מהויה פתיחה לאשר ארע בפסיקת השניה. ביום השביעי חל מפנה כאשר המלך היה שיכור מאד: "כְּטוֹב לְבָב הַמֶּלֶךְ בְּזִיּוֹן" והשימוש בביטוי "כְּטוֹב לְבָב המלך" הוא אירוני, שכן דווקא אז הוא מבצע דבר רע עבورو ועbor ממלכתו. אהשوروש ציווה על שבעת סריסיו: "לְקַבֵּיא אֶת וְשַׁתִּי הַמְּלָכָה לְפָנֵי הַמְּפָלָק", ומכאן ואילך העלילה מתחילה להתרפתח.

ושתי, בניגוד לאחשורוש, נקרהת בשמה ובתוורה כבר מתחילה העיליה: "גַם וְשָׁתִי הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂתָה מִשְׁתָּה נְשִׁים", משום שהיא כדברי המדרש הייתה בתו של מלך. ושתי צוותה להגעה "בְּכֹתֶר מַלְכוֹתִי" כדי להציג את יופייה לעיני כל שרי המדינה שהוזמנו למשתה. הצגת המלכה לראווה בכתיר מלכות לעיני חבורת השיכורים המתהוללים נחשבה בעינייה להשפלה כבודה וכבוד הכתיר ועל כן היא סירבה לבוא. חז"ל ניסו למצוא סיבה רצינית למיאונה שכן, זהו מעשה חריג ביותר בחברה הפרסית באותו הימים.

לכן חז"ל ראו בביטולו "בְּכֹתֶר מַלְכוֹתִי", שהוא ביקשה לבוא עירומה למעט כתיר המלכות שלראשה: "להביא את ושתי המלכה לפניו המלך בכתיר מלכותי א"ר איבו: כשאומות העולם אוכליין ושותין מתעסקין הן בדברי תפלוות, זה אומר מדינות נאות וזה אומר פרסיות נאות, אמר להם אותו טיפש [אחשורוש] כל שאותו האיש [המלך] משתמש בו איינו לא מדית ולא פרסית, אלא כshedit מבקשים אתם לראותה? אמרו לו: הן ובלבד שתהא ערומה. אמר להם: הן תבוא ערומה.

בפסוקים י"ג – כ"ב בחצר המלכות אירוע משפחתי איש הופך לאירוע לאומי כשהמלך שואל מה לעשות איתה (את הסריסים) הם מחליטים להפוך את העונש למשחו לאומי כדי שחלילו אם המלך יתפרק הוא עלול להצער ואולי אפילו להעניש אותם, אבל אם הם מתייחסים לזה כמשחו לאומי ומחוקקים חוק אי אפשר יהיה לבטל. (באותה תקופה במלכת פרס, חוק שנחקק אי אפשר היה לבטל אותו). העונש שהם מחליטים עליו הוא לגרש אותה מהמלכה ולהמלך במקומה מלכה אחרת. יש כאן **עיקרון של מידת נגד** מידת, היא לא רצתה להיראות בפני המלך ולכן היא לא תראה יותר בפני המלך. בנוסף כדי שלא תהיה מידת, היא לא רצתה להיראות בפני המלך ולכן היא לא תראה יותר בפני המלך. בנוסף כדי שלא יהיה רגיטמציה לשאר בנות המלכה להתנגד לבעליהם כמו ושתיה השרים מציעים למלך לשלווח מכתבים בכל רחבי הממלכה שעל הנשים יש את החובה להקשיב ולהיענות לבעליהם, לכתוב את זה בספר החוקים וכדי שלא יהיה חיללה משבר לאומי.

לפי האקספויזיצה רואים דמות של מלך, הנתן שניים, נשלט על ידי השרים שלו. הספר פותח את העיליה ללא שום קשר לעם היהודי, רק על המלך. אלא שהairoע של חקיקת החוק הזה של המלך מקדם את העיליה לקראת הספר היהודי.

תיאור העברת מלכותה של ושתי לרעותה הטובה ממנה מזכירה את הדחתו של שאל המלך והעברת המלכות לדוד: "וַיֹּאמֶר אֶלְיוֹ שְׁמוֹאֵל קָרְעֵה אֶת מַמְלָכוֹת יִשְׂרָאֵל מִעָלֵיךְ הַיּוֹם וַיִּתְּנַחֲמֵד לְרַעַךְ מְטוּב מִפְּךָן" (שמואל א', ט'ו, כ"ח) אולם כאן באופן אירוני מועברת המלכות מושתי המלכה הפרסית לאסתר בת שבט בניימין (שבטו של שאל).

עצתו של ממון התקבלה, אגרות מטעם המלך, בכל הלשונות הנהוגות ברחבי הממלכה, נשלחו וציוו על אזרחיה המדינה: "לְהִיוֹת כָּל אִישׁ שִׁיר בָּבִיטּוֹ וּמְדִבֵּר כָּל שָׁוֹן עַמּוֹ". כל בעל ימושל בביתו ויאכוף על בני משפחתו את צו המלך.

שאלות למגילת אסתר – פרק א'

1. ציין ארבעה פרטים מהמצג והסביר כיצד הם חשובים להמשך העלילה.
2. מדוע עורך אחשווורוש משתח רך בשנה השלישית למלכותו, ולא מיד כשתלווה לכס השלטון?
3. הבא שלושת תיאורים מהמשתה המוכיחים את עושרו של אחשווורוש? מה הייתה מטרתו בכך?
4. כמה משתאות עורך אחשווורוש בפרק זה ומיהו קhalb היעד בכלל אחד מהם?
5. לדעתך, האם היהודים יכולו להיות שותפים למשתה אחשווורוש? נמק.
6. מדוע סירבה ושתי הגיעו למשתה אחשווורוש?
7. הסבר מדוע הביטוי "בטוב לב הפלך בזיו", הוא ביטוי אירוני?
8. קרא פסוקים א'-ה', ו- מלבים א', א', ה'-ט', כ'-.
 - א. בשני הקטעים מתוארת سعودת הכתורה, אולם בתזמון שונה ביחס ליום העליה לכס המלכות. ציין את זמן השעודה המופיע בשני הקטעים ביחס ליום המלוכה, והסביר מדוע.
 - ב. הוכח שני הקטעים, כי לסעודת הכתורה מוזמנים מעמדות שונות. חוווה דעתך על הסיבה לכך.
 - ג. חוווה דעתך מדוע לא עשו אחשווורוש ואשתו ושתי משתה משותף לכולם ביחד? נמק.
9. קרא גם בראשית, י"ב, יי' – כ'-.
יש דמיון בין המצב ששתי נקלעה אליו ובין המצב שררי נקלעה אליו אולם כל אחת מהן מתמודדת עם מצבה באופן אחר.
 - א. מהו הדמיון בין שני המצבים, וכי怎樣 באלת מהן מתמודדת עם מצבה? הסבר.
 - ב. עם איזו דרך התמודדות אתה מזדהה, עם הדרך של ושתי או עם הדרך של שררי? נמק את תשובה.
10. "ומלכיותה ?תנו הפלך, לרעותה הטובה מפניהם" (פסוק י"ט). על פי המסופר בקטע, מהי התכוונה שבזכותה תיחסב המלכה לעתיד למלכה טובה יותר מן המלכה ושתי? בסיס את דבריך על הכתוב.
11. קרא פסוקים ג'-ד', ט'– כ"ב.
 מגילת אסתר מציגה את אחשווורוש באור אירוני (גרוטסקי).
 - א. הבא שלוש הוכחות מפסוקים ג'-ד', ט' – ט"ו לכך שאחשווורוש מוצג באור אירוני, והסביר את האירוניה שבזה.
 - ב. בתגובהו של ממוכן בפסוקים ט"ז-כ"ב הופכת "תקנית משפחתיות" ל"մשבר לאומי" (על פי אי ברלין, "אסטר") בסיס טענה זו על הכתוב.

מבנה הפרק - הפרק כולל ארבע פיסקות:

- א. פיסקה ראשונה: עצת נערו המלך (פסוקים א'-ד')
- ב. פיסקה שנייה: אסתר נלקחת אל ארמון המלוכה (פסוקים ה'-י'')
- ג. פיסקה שלישית: המלכת אסתר (פסוקים ט''ו-כ')
- ד. פיסקה רביעית: מעשה בגתן ותרש (פסוקים כ"א-כ"ב)

פסוקים א' – ד' אחשורוש מתפרק מהין מתגעגע לוושתי ומחליטים לחפש לו מלכה.

הפרק פותח בתיאור התפתחותו של אחשורוש משכרכנו. המציאות החדשה חודרת לתודעתו בהדרגה:
זכור את וְשָׁתִי – את אהבתו אליה.

וְאֵת אֲשֶׁר עָשָׂתָה – את חטאה ("אשר לא עשתה את אמר המלך").
וְאֵת אֲשֶׁר נִזְרַךְ עָלָיכָךְ – אולי עונשה היה חמור מדי ביחס למעשה.

פסוקים ה' – ז' בפיסקה זו חודרת העלילה לסיפור היהודי: "אִישׁ יְהוּדִי קִיה בְּשׁוֹשָׁן הַבִּירָה וְשָׁמוֹ מִרְצָחֵי בּוֹן שְׁמַעַי בּוֹן קִישׁ אִישׁ יְמִינִי". איש יהודי בשם קיה בשושן הבירה ושם מרצחאי בון בן שמעי בון קיש איש ימיני. איש יהודי בשם קיה אחד משפחות יהודה המוחסנות, אשר הוגלו עם יכנית מלך יהודה (כמתואר בספר מלכים ב', פרק כ"ז, י"ט-ו').

מקור השם "מרץחאי" בשמו של מרדוך האיליל הבבלי, והוא מצביע על ההתבוללות שהייתה קימת בקרב היהודי הגולת עד כי לא נמנעו מלטה לבנייהם שמנות של אילילים.

חזקיל העrico מADOW את מרדי כי ראו בו את גдол הדור (ראש הסנהדרין) על שם סופו: "כִּי מִרְצָחֵי הַיְהוּדִי מִשְׁנָה לְפָלֵךְ אֲחַשּׁוֹרֹשׁ וְגָדוֹל לְיְהוּדִים וּרְצֵוי לְרַב אֲחֵיו דִּירָשׁ טֻוב לְעַפְנוֹ וְדַבָּר שְׁלָום לְכָל זְרוּעָו" (אסטר י, ג'). בניגוד לפשט שמצויע על ההתבוללות של מרדי ואסתר (בשמותיהם הנכרים) חזיל ביקשו לדרוש את שמותיהם כבעלי ממשמעות עברית. הם השתמשו בשם הדסה, שצוין כשםה העברי של אסתר, ואף דרשו את שמו של מרדי כשם עברי. מרדי רומז על הבושים מזור המופיע בראשית בשמי הקטורת במשכן (בחומש שמות ל', כ"ג) וריווח נעים לכל.

למעשה זהה אקספויזיציה שמוצגת בה דמיות חדשות, אסתר ומרדי היהודי. נאמר איש יהודי ובסוף הפסוק נאמר ימיני. המילה יהודי אין פירושה שבט יהודה אלא כלואם יהודי כי באותה תקופה החלו לקרוא לכולם יהודים למשמעותם לעם. על פי תיאור הדורות של מרדי ורואים שהוא משפט בנימי ממשפחה שאול המלך. מרדי מוצג כאן במקומו כאצא רחוק של משפחת שאול וזאת כדי להראות שמרדי סוג מעגל. שאול נלחם באג מלך עמלק והשארו אותו בחיות למרות המצווה המפורשת של ה' להשמיד את זרע עמלק. לכן שאול מפסיד את הממלכה. מרדי נאבק בהמן האגgi מזרע עמלק. המאבק של מרדי מסמל את המשך המאבק הקדום של ישראל ועמלק, ומרדי מסיים בהצלחה את העבודה ששאול נכשל בה. בהמשך מספרים את קורות משפחת מרדי, שמו של מרדי הוא מרדוך בא מהשם מרדוך אל הגויים. נאמר שמרדי הוגלה בגלות יהויכין אבל אין הגינו בכך שהוא עצמו הוגלה אלא הכוונה היא שאבותיו הוגלו.

לאסתר יש שני שמות האחד אסתר, שם יהודי גלותי על שמה של האלה אשתר והשם השני הוא שם יהודי הדסה. אסתר הייתה יתומה ומרדי הדוד שלהAIMץ אותה. בפס' ז' מדגימים את היופי המוגזם שלה כדי לקדם את העלילה.

פסקוק ח' "וַיִּתְלַקֵּח אֲסֹתֶר אֶל בֵּית הַמֶּלֶךְ" הפעול לך במקרא הוא במשמעות של ליקחה בכוח נגד רצונה. חייבו אותה בצו המלך שאומר להביא את כל הנשים היפות.

פסקוק ט' - **"וְעַד דָמוֹתָה שֶׁאֲסֹתֶר מִשְׁתַנָּה בְמַגִּילָה בְתְחִילָה הִיא פִסְבִּית וְעַם הַזָּמָן הִיא הַופְכָת לְהִיּוֹת יוֹזְמָת וְאַקְטִיבִית."** אֲסֹתֶר מִגְעָה אֶל בֵּית אֲחַשּׁוֹרֹשׁ יְחִיד עַם כָּל הַנְּעוּרוֹת הַבְּתוּלוֹת עַל מַנְתָּה לְטֻפָּה אָוֹתָה בְמַשָּׁךׁ שָׁנָה שְׁלָמָה. הִיא לֹא מַבְקָשׁת בְּקָשׁוֹת מִיּוֹחָדוֹת כִּדִי שִׁיפּוֹ אָוֹתָה כְּמוֹ שָׁאָר הַנְּשָׁוֹם. הִיא מִזְכָּגָת כָּאן כִּצְיִתְנִית, הִיא מִצְיִית לְמַרְדָּכַי וּלְשָׂרְטִים. מַרְדָּכַי מִצְוָה עַלְיהָ לְהַסְׁתִּיר אֶת מִזְכָּגָת:

א. **"יִתְכַּן שְׁהָיוּ בּוּין הַשְׁרִים שׁוֹנָאיִים יוֹדָדים,** וְכִדִי שְׁלָא יִתְכַּלְוּ לָהּ וְלֹא תִּשְׁאַר בְּבֵית כְּפִילְגָשׁ פְּשׁוֹטוֹ.

ב. **"יִתְכַּן שְׁהָיָה רְצָהָה לְשִׁמְרוֹת אֶת הַמְצֻוֹת בְּسֶ�ר."**

פסקוק י"ט אָנוּ לִמְדִים שֶׁלְמַרְדָּכַי הִיא מַעֲמָד בְּחַצְרַת הַמֶּלֶךְ, הִיא יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ (אוֹלֵי בְשִׁירֹות הַחֲשָׁאי) וְלֹכֶן הוּא מְגַלֵּה אֶת מִזְמָתָם של הַשְׁרִים) בָּגָלְלָם יָכוֹל הִיא לְהַסְׁתּוּבָב בְּחַצְרַת הַנְּשָׁוֹם וְלֹרְאוֹת מַה קָּוָרָה עַם אֲסֹתֶר. מְסֻתְּבָר שְׁהִיא מִזְכָּגָת חָנוּ בְעֵינֵי כָל רֹואָה גַם בָּגָל הַיּוֹפִי וְגַם בָּגָל הַצִּיְנָוָת וּבְמַשָּׁךׁ הִיא גַם מִזְכָּגָת חָנוּ בְעֵינֵי הַמֶּלֶךְ. גַם פָּה אֲחַשּׁוֹרֹשׁ מַתּוֹאֵר בָּאוּפָן נְלָעֵג כַּאֲשֶׁר אָמָרִים שֶׁכָּל אִישָּׁה צָרִיכָה שִׁישָׁה חַודְשִׁים לְהִיּוֹת בְּשָׁמָן וּשְׁיַיחַדְשֵׁה לְהִיּוֹת בְּבָשָׁמִים.

אֲחַשּׁוֹרֹשׁ מִמְלִיךְ אֶתְהָה לְמַלְכָה וּוּרְךָ מִשְׁתַּחַת לְכִבּוֹד הַמֶּלֶכֶתָה וּבְמִשְׁתַּחַת הַזֹּה הִיא מַעֲנִיק מִתְנָוֹתָה לְמִשְׁתְּתָפִים **בְּפִסְקָה י"ח** "מִשְׁאת כִּיד הַמֶּלֶךְ" הַכוֹּנוֹת הִיא הַוּרָדָה בְמַחְיֵי הַמִּיסִּים. וּבְכֵךְ מַודְיעַת אֶהָבָתוֹ וּשְׁמַחְתוֹ עַל אֲסֹתֶר שְׁכּוֹלָם יְהִי שְׁמָחִים יְחִיד אֶתְהָוֹתָו. לִמְרוֹת שֶׁאֲסֹתֶר הַפְּכָה לְמַלְכָה עַדְיִין הִיא מִצְיִית לְמַרְדָּכַי וּשׁוֹב נָאָמֵר שְׁהִיא לֹא מִסְגִּירָה אֶת מַוְלָדָתָה כְּמוֹ שֶׁמַּרְדָּכַי אָמַר לָהּ. (יש הטוענים שהיא חששה לספר על יהודותה גם אחרי ההמלכה כדי שחלילה המלך לא יגלה שהיא רימתה אותו).

פסקוק כ' – כ"ב' בסוף הפרק מספרים שֶׁמַּרְדָּכַי מְגַלָּה כִּי שְׁנַי שְׁרִים מִשְׁרֵי הַמֶּלֶךְ מִתְכְּנִים לְרֹצֶחֶת הַמֶּלֶךְ וְהִיא מַבְקָשׁ מִאֲסֹתֶר שְׁתַגְלֵה אֶת זֶה לְמַיְשִׁירֵךְ בְשָׁמוֹ. וְאַכְן הַדְּבָרִים נְכֻתִּים וּנְשֻׁחָחִים, הִיא לֹא מַקְבִּל עַל זֶה תָּמָרָה.

מַרְדָּכַי בֶן דָוָדָה של המלכה היה יושב בשער המלך מקום מושבם של חשובי העיר: **"וּמְרַדְּכַי יָשַׁב בְּשַׁעַר הַפְּלָךְ"** (פסקוק י"ט).

הפיוסקה השלישית תיירה באופן מקביל את שני גיבורי המגילה. את ליקחתה של אֲסֹתֶר והכתרתה, ואת מַרְדָּכַי הדואג לשולמה בעודה נמצאת בבית הנשים: **"וּבְכָל יוֹם וַיּוֹם מְרַדְּכַי מִתְהַלֵּךְ לִפְנֵי חֶרֶב בַּיּוֹת הַנְּשָׁוֹם** **לְדִעַת אֶת שְׁלָום אֶסְתָּר וּמַה יִعָּשֶׂה בָּהּ"** (פסקוק יא).

פיוסקה רביעית פותחת באזכור ישיבתו של מַרְדָּכַי בשער המלך: **"בִּזְמִימִם קָהָם וּמְרַדְּכַי יָשַׁב בְּשַׁעַר הַפְּלָךְ"** (פסקוק כ"א) כהקדמה למעשה הצלתו את אֲחַשּׁוֹרֹשׁ.

בגתן ותרש שני שומרי הסף זממו לשולח יד במלך. משונду הדבר למַרְדָּכַי הוא העבר את הידיעה לאֲסֹתֶר. שני הקושרים הוציאו להורג ודבר החצלה נכתב בספר דברי הימים שבו נכתבו כל המאורעות שאירעו למלך ושנקרא גם בשם **"ספר הזיכרונות"** (פרק ו' פסקוק א'). הסייעו על בגנתן ותרש נראה לכורה לבתוי שיבליך לרצף האירועים, זהה הטרמה של אינפורמציה שמרתה לשוטול בזיכרון של הקורא מידע פאסיבי עד לרגע שבו הוא יידרש לצורך המשך התפתחות העלילה.

בין פרק א' ל- ב' יש שני קשרים:

א. בשנייהם מדבר על משתה.

ב. בפרק א' ושתמי מורדת ובפרק ב' השרים מורדים (רוצחים לרצוחו אותו).

העשרה : מרדכי היהודי ואסתר בת דוד, מתוך עולם התנ"ך כרך מגילות :

המחבר מתייחס למשפט איש יהודי היה בשושן ושמו מרדכי (אסתר פרק ב', ה'). המשפט הזה מציג את הגיבורים הראשיים במגילה如下:

מרדי שט בבל, אבל הוא איש יהודי מהעם היהודי. המחבר של המגילה מייחס לו ארבע דורות עד כייש אביו של שאול. אבל טוענים שהשם שמעי שמזכירים אותו למעשה שמעי בן גרא ממשפחה שאול, ולא סבו של שאול כפי שכותב במגילה. ע"פ המידע מהתנ"ך שמעי היה ממשפחה שאול שהתנדד לשלטוון דוד, ואילו קיש היה אביו של שאול כך שלמעשה מגמת המגילה כאן היא להציג את מרדכי כצאצאו של שאול שנלחם במלך ולבסוף את המשך המאבק ההיסטורי בין ישראל ועמלק וסיגרת המugal ע"י מרדכי. אסתר מוצגת כבת דודו של מרדכי שהיתה יתומה והוא אימץ אותה לבת אבל לא מזכירים את משפחתה.

עוד איזכור במגילה שמתיחס למרדכי הוא, כשהוא היה בגולה בבבל בגולות יהויכין ו מבחינה כרונולוגית זה לא מתאים כי גלות יהויכין הייתה 120 שנה קודם, ולכן לא ניתן שמרדי ואסתר החזיקו עד היום הזה.

הפטרון לקשי הזה הוא ענייני. המגילה רצתה לומר שמרדי ואסתר הם מצאצאי אנשים שהלכו לגלות בבל וחזרו לפרס. על מרדכי נאמר שהוא היה בשער המלך משפט זה מלמד שהיה לו תפקיד חשוב ולכך גם יכול היה להתחALK בארכמו ולפקח על אסתר. ויתכן שבזכות קשריו קיבל אסתר להיות עם הגאנדריס. (שהיה מקורב למדכי והוא דאג לה).

שאלות למגילת אסתר – פרק ב'

1. הסבר את מקורות השמות של מרדכי ואסתר.
 2. כיצד מרדכי סוגר מעגל עם ימי שאול המלך ?
 3. מדוע מרדכי מצווה על אסתר שלא לגלות את עמה ומולדתה ?
 4. קרא פסוק ג', וגם בראשית, מ"א, ל"יד - ל"ו.
- ההשוויה בין אחשורוש לפרעה בפסוקים אלה מעמידה את אחשורוש באור מגוחך.
הסביר קביעה זו.
5. בפסוקים ט'-י"ז מתואות ההכנות לקראת פגישת הנערות עם המלך.
 - א. על פי הכתוב, מה הייתה המטרה של הכנות אלה ?
 - ב. קרא פסוקים י"ג, ט"ו : מה אפשר ללמוד על אסתר מן המספר שני פסוקים אלה ? בסס.
 6. קרא אסתר, ב', ה' - ט'.
 - א. איזה קשי עולה מלהשוואה בין תחילת פסוק ה' לBIN סופו, וכייז פסוק ו' פוטר קשי זה ?
 - ב. קרא מדרש אסתר רבה (ו', ו') :

"ובכל יום מרים מרים מתחלה לפניו חצר בית הנסים (אסתר ב', י"א). אמר [מרדי] : אפשר לצדקה את שתנשא לעREL, אלא שעתיד דבר גוזל שיופיע על ישראל ועתידיים להנצל על יקירה."

איזה קשי מוצא המדרש בספר מגילת אסתר, וכייז הוא פוטר קשי זה ?
 7. כיצד מציל מרדכי את המלך ? הסבר את חשיבות המקורה להמשך העלילה.

מגילת רות

מגילת רות מבוא	הקדמה למגילת רות – הקשר לחג השבעות, ערכי המגילה, תקציר הפרקים הנלמדים
מגילת רות, פרק א'	הטרגדיה במשפחה אלימלך א' – ט' תהליך הפרידה והחיבור בין נעמי לכלותיה יי' – יי"ז (חוק הייבום) החזרה לבית לחם (גיור וקבלת הזר) יי"ח – כ"ב
מגילת רות, פרק ב'	דמויות של בועז, הקוצרים ורות א' – ז' בועז ורות (חוק הלקט) ח' – יי' יחס רות ונעמי יי"ח – כ"ג
מגילת רות, פרק ג'	הכנות למפגש עם בועז בלילה א' – ז' הפגש בחצי הלילה (תמר ויהודית) ח' – יי'ג הציפייה לואל יי"ד – יי"ח
מגילת רות, פרק ד'	הגולה (מצוות החליצה) א' – ח' חתונת בועז ורות ט' – יי"ג מגילת הייחוסין של דוד יי"ד – כ"ב

הקדמה למגילת רות

מגילת "רות" נקראת כך על שם הדמות הראשית בה עוסקת המגילה • המגילה נכללת בחמש המגילות ומופיעה בקובץ ה"כתובים" שבתנ"ך • מגילת רות עוסקת בסיפורה של רות המואבייה • זו שלאחר מות בעלה מחלzon דבקה בחמותה נעמי וחזרה עימה לישראל, כאן היא נישאת לבועז קרוב משפחתה של נעמי ולבסוף תלד ממנו את עיבוד סבו של דוד המלך .

מתי קוראים את המגילה ומדוע ?

המגילה נקראת בחג השבעות, והסיבות לכך הם :

- נאמר שרות ונעמי באו לבית לחם ב"יתחלת קציר שעירים" (א, כ"ב) חג השבעות הוא זמן הקצר.
- בפרק א' רות מביאה למגילה אמונה לאלהי ישראל ולעם ישראל – חג השבעות הוא גם חג מתן תורה (בדומה לעם ישראל שנכנסו תחת השכינה במעמד הר סיני וקיבלו עליהם עלות תורה ומצוות)
- רות באה לחסוט תחת כנפי ה' "ובאָשֶׁר פְּלִינִי אֱלֹין עַמִּיךְ עַמִּי וְאֶלְהִיךְ אֶלְהִי" (א', ט"ז) מגילה זו יכולה לעמודת בסימן חסד, ומתן תורה לעם ישראל נחשב כחסד גדול של ה' כלפי עמו
- על פי המסורת דוד המלך נולד ונפטר בחג השבעות, ומגילת רות מספרת על ייחוסו של דוד ועל כך שרות היא בעצם סבתא רבתא שלו.

מי חיבר את המגילة ?

- על פי המסורת שמואל הנביא כתב את הספר (ואות ספר שופטים)
- על פי ביקורת המקרא הספר נכתב בידי עזרא ונחמייה, בידי הבית השני (538-516 לפנה"ס) כפולמוס נגד השקפת עזרא ונחמייה שהביעו התנגדות נחרצת לניסיונות נוכריות ובכדי להראות את החיוב שבנשימים אלו .

פרופ' יאיר זקוביץ' במאמרו מועד כתיבת המגילה (מתוך: אנציקלופדיה עולם התנ"ך, מגילות, עמ' 74) נסמך על המשפט בפרק ד', ז': "ז'זאת לפנים בישראל על-הגָּאֵלה ועַל-הַתְּמִוָּה, לְקִים קֶל-קָבָר" וטוען שהמשפט מעיד שמדובר במנาง קדום ובימי המספר כבר אין נוהגים בו. משמע: המחבר מדבר על האירועים מפרשפקטיבת השם זמו, כך שניכר שזמן הכתובת הוא אחרי האירועים המתוארים במגילה.

מהי מגמת המגילה?

א. לחנק אותנו לעשיית חסדים

הмагילה יכולה לעמודת בסימן "חסד" של אהבה, מסירות ונאמנות לפניים מסורת הדין מצד הדמויות השונות: רות דבקה בעמי על אף שאיןנה חייבות, דואגת לכלכל את חמוטה, ועשה חסד עם בעלה המת בהקימה לו זרע (מצוות הייבום). בועז עשה חסד עם רות כשהיא מגיעה לשדהו ונותן לה ולחמתה יחס מועדף, וכן מסכים ל"יגאול" אותה ← והם זוכים לגמול על מעשיהם בכך שזו שודוד המלך הוא מצאצאים וברכות רבות.

ר' זעירא אמר: " מגילת רות אין בה לא טומאה ולא טהרה, לא איסור ולא היתר (כלומר: אינה מחדשת דבר בענייני החוק) אם כן למה נכתב ? למדך כמה שכר טוב מגיע לגולמי חסדים" (רות רבא, ב', ט"ו).

להראותשמי שעשו חסד ה'נותן לו שכר על מעשיו – לחנק לעשיית חסדים.

המילה "חסד" מופיעה במגילה שלוש פעמים (מילה מנוחה בכל המגילה) ומתקשרות למשדי החסד מצד הדמויות השונות: א. נעמי המודה לכלותיה על החסד שעשו עימה (א', ח'). ב. בועז הזוכה לשבחים על חסדיו לרות מפי נעמי (ב', ח'). ג. בועז המשבח את רות על שהתעכשה עלמצוות הייבום (ג', י'). ← אשר זוכים בעקבות חסדייהם לגמול לטובה בדמות צאה שהינו דוד המלך וברכות מופלאות.

ב. לספר על ייחוסו של דוד המלך

דעה זו נסמכת על העובדה שבספר שמואל חסירה שושלת היוחסין של ישע אביו דוד ולבן לדעתם פסוקים י"ח-כ"ב בספר ד', הינם ההשלמה לכך עוד היא נסמכת על שמואל א', כ"ב, ג-ד': שם פונה דוד למלך מוואב וمبקש שזה ייקח חסותו על הוריו וטוונת שמלך מוואב סייע לדוד ככל הנראה על שום קשרי הדם ביניהם.

חוקים חשובים להבנת מגילת רות

חוק הייבום - בדברים כ"ה, ה-י' נאמר: "יְיִשְׁבּוּ אֲחִים יְחִזְקוּ, וְמִתְּאַמֵּד מְקֻם וַיְנוּ אֵין-לֹו לְא-תְּהִיא אָשָׁת-הַפְּמַת הַחֲזָצָה, לְאִישׁ זָר: יְבַמֵּה בַּבָּא עַלְיָה, וְלִקְחָה לֹו לְאָשָׁה וְיִבְמָה. וְוְהִיא, הַבָּכָר אֲשֶׁר תַּלְדֵּד-יְקּוּם, עַל-שָׁם אֲחִיו הַפְּמַת; וְלֹא-יִמְחַה שְׁמוֹ, מִיּוֹרָאָל. זֹ וְאָס-לֹא יִחְפֹּץ הָאִישׁ, לְקַחְתָּא תִּזְבְּמָתוֹ; וְעַלְתָּה יִזְבְּמָתוֹ הַשְׁעָרָה אֶל-מְזֻקְנִים, וְאָמְרָה מְאוֹן יְבִמֵּי לְהַקִּים לְאֲחִיו שְׁם בִּיּוֹרָאָל-לֹא אָבָה, יְבִמֵּי. חַזְקָרָאוּ-לוּ זְקִנִּי-עִירָוּ, וְדִבְרָוּ אֶלְיוּ; וְעַמְדָה וְאָמַר, לֹא חְפֹצְתִּי לְקַחְתָּה. ט וְנִגְשָׁה יִזְבְּמָתוֹ אֶלְיוּ, לְעִינֵי הַזְּקִנִּים, וְחַלְצָה נָעַלְוָה מַעַל רְגָלָוּ, וְזִרְקָה בְּפָנָיו; וְעַנְתָּה, אֲמְרָה, פְּכָה יִעָשֶׂה לְאִישׁ, אֲשֶׁר לֹא-בָנָה אֶת-בֵּית אֲחִיו. וְנִקְרָא שְׁמוֹ, בִּיּוֹרָאָל: בֵּית, חָלוֹז הַנְּעָלִי"

המשמעות: כאשר אדם נפטר ואין לו בן, אחיו של המת יקח את אלמנת אחיו, יינשא לך ובכך יקיים מצוות יבים שתשתמש בכך שהבן הראשון שיולד להם יקרא על שם האב המת.

המטרה: הנחתת שם המת. מה קורה כשהאה אינו מעוניין? מבצעים טקס חיליצה לשחרור האישה מהיבם

חוק גואלת השדה - : בספר ויקרא כ"ה, כ"ה נאמר: "כִּי-צָמֹךְ אָחִיךְ, וְמִכְרָמָאָחָתָו--וְבָא גָּאֵלוּ, מִקְרָב אֶלְיוּ,

וְגַאֲל, אֵת מִמְּכָר אָחִיךְ"

המשמעות: אם אדם מתרושש מנכסיו ונאלץ למכור את אחוותו / ביתו, הגואל = (בן המשפחה) הקרוב אליו ביותר יכול לגואל את האדמה (בתשלום) כדי שתישאר בידי המשפחה.

מגילת רות – פרק א'

"ויהי בימי שפטו השופטים" – (פסוק א')

משמעותו הפטורה של הפסוק היא, "כאשר שפטו השופטים". אולם, חכמים פרשו את כפל הלשון כ"הימים בהם שפטו את השופטים!"

תקופת השופטים בישראל, אשר נמשכה למשך מ-300 שנים (לפני תקופת המלכים), הייתה מיוחדת בהיסטוריה האנושית. השופט מונה על פי הסכמה כללית (לא בבחירה) והוא זה שהחליט בעניינים אישיים וציבוריים וקבע את המדיניות הלאומית. למרות זאת, לא היו לשופט אמצעים לכפות את החלטותיו. לא עמדו לרשותו כוחות משטרתיים או צבא (אשר נבנה באותו זמן על בסיס התנדבותי לחלוtin, כאשר נוצר צורך בגיןו לשם מלחמה). האומה יכולה לפעול בשיטה של אמון הדדי, במשך למשך מ-300 שנה!

אף על פי כן, אנחנו מוצאים בספר השופטים, שני משברים לאומיים המיוחסים לעובדה, שבאותה תקופה "אין מלך בישראל". מה שרמז על כך, שאילו הייתה מלוכה בעלי סמכות ועוצמה, היו אירועים אלה עשויים להימנע.

תחילת סיפור מגילת רות, מתרכז בתקופה שבין השופטים, בזמן שלא הייתה בו סמכות. הענינים היו אIOS על העשירים, שחחשו להתרושש ולא היה מי שימנע זאת. יתכן שהיו הנסיבות הסיבה, שגרמה לאימלך להיבחן ולעזוב את הארץ.

פסוק ב' : "וְשָׁם הָיָה אֶלְיָמֵלֵךְ (המשפחה המיוחסת של יהודה) וְשָׁם אָשַׁתּוּ נָעִם (מלשון נעם, הייתה מפורסמת במעשי החסד שלה) וְשָׁם שְׁנֵי בְנֵי מַחְלֹן (כמו חולן) וְכָלְיוֹן (סוף וכלהה)", שמות המנסלים את מה שקרה להם בסופו של דבר... "...וַיַּבְאֻוּ שְׂדֵי מוֹאָב וַיְהִי שָׁם" - קל מאד לעזוב את ארץ ישראל לטובת הגולה – עולים על המטוס ומגניעים. לחזר אחר כך, הרבה יותר קשה!

בטבלה שללון מופיעים לסייע פרטיה המידע שנמסרים במצג :

המידע	פירוט והסביר
התקופה	שפטו השופטים.
המצב הכלכלי	בפתחת המצג – רעב בהודה. בסיום – הרעב הסתיים.
הדמיות הפועלות	אביימלך – אבי המשפחה. נעמי – האם. מחلون ויכילון – הבנים. הכלות – רות וערפה.
היחס השבטי	יהודיה.
המקום	תנועה מבית לחם למואב. תנועה ממואב לבית לחם.
משמעותה של המשפחה במוואב	עשר שנים.
קורות המשפחה במוואב	אבי המשפחה מת. הבנים נשאו נשים מוואביות. הבנים מתו. נעמי וכלהותיה יוצאות לדרכן ליהודה

אסון רודף אסון (פסוקים א' - ז')

המשבר הראשון – לאומי: "וַיְהִי רֹעֶב בָּאָרֶץ". משפחת אלימלך מבית לחם (אלימלך נעמי ושני הבנים – מחלון וכליון) בוחרת להגר לМОאב.

המשבר השני – משפחתי: "וַיִּמְתֵּן אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעָמִי". נעמי והבנים נשארים בМОאב ואפיקו מנסים להשתקע "וַיִּשְׁאַו לְהָם נְשִׁים מְאָבִיוֹת שֶׁם הָאִמְתָּח עֲרָפָה וְשֶׁם הַשְׁנִית רֹות וַיִּשְׁבּוּ שֶׁם כְּעֵשֶׂר שָׁנִים".

המשבר השלישי – מות הבנים: רק שלוש נשים נשארות. אבל יש אוור בקצת המנהרה. בית לחם כבר יש לחם "כִּי פָּקַד הָאֱתָן עָמוֹ".

מוותו של אלימלך – אף על פי שלאלימלך היו הרבה תירוצים לעזיבתו את ארץ-ישראל, בעיני-אלוהים הוא היה אשם בכך, שנטה את העם בזמנן של צורך והוא גען במסות טרם עת.

נשואי תערובת – עם מוותו של אלימלך, הייתה צריכה נעמי האלמנה לחזור מיד לישראל. אבל היא נשאהה "כתירת" במשך 10 שנים נוספות! ללא ידו המכונת והMSGיה של אביהם ומתווך היעדר נשים יהודיות בסביבתם, נשאו הבנים נשים מקומות – ערפה ורות, בנותיו של עגנון מלך MOאב. גם נישואין אלה נחשבו כעלבון לעם היהודי וגם שני אחיהם הלכו בדרך של אביהם.

קדום הולך הכספי – בתחילת-الlogen שלוחה אותן אזהרה, אלימלך ובנוו איבדו את כל עוזריהם, על מנת לעורר אותם להתרחרט, אבל, כמו חבל, ללא הצלחה! "וַיִּמְתֵּן אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נָעָמִי" (א', ג'). היא כבר לא הייתה אשתו של המילונר החשוב, אלא הוא היה מוכר כ"בעל של נעמי", שהייתה מפורסמת במעשה הטובים (מלביים).

cashato שני בניה, לא נותר כסף אפיקו לתקניכים עבור קבורתם והנסיקות ערפה ורות, היו צרכות לשלם עבור הוצאות הקבורה של בעלייה! מפללה כלכלית זו הייתה התוצאה, לעזיבת המסורת היהודית והעם היהודי (מדרש).

בדין חוזה – פרידה והיקשרות (פסוקים ז' – י"ח)

באופן כללי – נעמי ושתיה כלותיה – רות וערפה יוצאות בדרך לכיוון ארץ יהודה. בדרך, מנשה נעמי לשכנע אותן להישאר בMOאב ולא לבוא עימה: "לְפָה תַּלְכֵה עָמִי הָעֹז לִי בְּגַם בְּמַעַי וְקַיּוּ לְכָם לְאֶנְשִׁים?" לרפה ורות אין עתיד משפחתי עם נעמי. מוטב להן להישאר בMOאב ולהינשא מחדש. לרפה משתכנע ונפרדת. אבל רות מתעקשת להישאר. היא מבינה את משמעות הויתור ובוחרת בעמיה ובעמה על פני משפחה MOאית חדשה: "כִּי אֶל אָשָׁר תַּלְכֵי אֶלְךָ, וּבָאָשָׁר תִּלְנִי אֶלְךָ, עַמְּךָ עָמִי וְאֶלְךָ אֶלְךָ. בָּאָשָׁר תִּמְנוּתִי אֶמְוֹת וְשֶׁם אֶקְבָּר".

יחידה זו פותחת ביציאה של נעמי וכלותיה מMOאב, בדרך לארץ יהודה, והיא מורכבת משלושה דיאלוגים שנעמי מנהלת עם כלותיה בדרך בדרכן מMOאב לבית לחם:

א. דיאלוג ראשון: בין נעמי לכלותיה (פסוקים ח'-י')

ב. דיאלוג שני: בין נעמי לכלותיה (פסוקים י"א-י"ד)

ג. דיאלוג שלישי: בין נעמי לרות (פסוקים ט"ו-י"ח)

הדיalogים משקפים את מערכות היחסים שבין הדמויות. הם מסיימים באיפיון הדמויות, ומקדמים את העלילה.

ובפירוט יותר – נעמי דוחה את כלותיה

רקע: דרך שקטה בשדות MOאב, שלוש נשים בוכות, נתה ההיסטוריה היהודית בהתחווה...

נעמי נמצאת בדרכה חוזרת אל ארץ ישראל, מלאה בשתי כלותיה. נעמי ציפתה שהן ישבו לモאָב והופתעה בגלות, שהן ממשיכות יחד איתה. היא מנסה לשכנע אותן לחזור לבתיהם: "וַתֹּאמֶר נָמָי לְשֵׁתִי כְּלֹתִיה – לְכָנָה שׁוֹבְנָה אִישָׁה לְבֵית אִימָה. יַעֲשֵׂה הִ' עַמְּכָם חֶסֶד כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתֶם עִם הַמִּתְיִם וְעַמְּדִי. יִתְן הִ' לְכֶם וּמְצָאוֹן מִנוּחָה אִישָׁה בֵּית אִישָׁה...". (אי, ח'-ט').

נעמי אומרת לכלותיה לחזור אל אימותיהן ובו בזמן מייעצת להן, שאם הן באמת רצונות במנוחה, עליהן לשוב לモאָב ולהינשא בשנית.

"וַתֹּאמֶרְנָה לְה – כִּי אִתְּךָ נָשָׁבֵב לְעָמָקָךְ" (אי, י). ניסיונה הראשוני של נעמי נדחה, רות וערפה רצונות בכנותה להישאר עם העם היהודי. מכיוון שבשלב זה אין להן מניעים נוספים, כל בית דין יהודי היה מקבל אותן כגרות אמיתיות. בכל אופן נעמי עדין לא מותרת. "שׁוֹבְנָה בְּנוֹתִי! לְכָן כִּי זָקְנָתִי מִהְיוֹת לְאִישׁ, כִּי אִמְרָתִי יִשְׁלַׁחְתִּי לְתָקוֹה גַּם הַיִּתְיָא הַלִּילָה לְאִישׁ וְגַם יַלְדָתֵי בָּנִים. הַלְּחָן תְּשִׁבְרָנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ? הַלְּחָן תְּعַגֵּנָה לְבָלְתֵי הַיּוֹתָה לְאִישׁ? אַל בְּנוֹתִי, כִּי מֵרַי מָאוֹד מִכֶּם כִּי יֵצָא בְּיַד הִי". (אי, יי'-ייג').

נעמי מייעצת להן: מטרתנו היא להינשא מחדש ולמצוא מנוחה עם בעל. איתי, אין לנו כל תקווה. גם אם אני אנsha מחדש כבר היום ואלד בניהם נוספים – והם יגדלו ונישאו לכמ – אפילו אם כל זה יתרחש, אתן לא תוכלו לחכות להם עד שהם יגדלו. لكن אני מציעה לך לחזור למשפחה הלא יהודית שלהם.

ערפה עוזבת, רות נשארת

ערפה מגיבה: "כֹּן, אַת אֱמָנָה הַמּוֹרָה הַרוֹחָנִית שְׁלִי, שְׁלִימָדָה אֶתְּנִי חִכָּמָה, אָוָלָם מַכְיוֹן שְׁהַמְּטָרָה שְׁלִי, לְהַתְּקִדְמָה בְּחִים וְלְהַינְשָׁא בְּשְׁנִית וְאַתְּךָ אַיִלְלָה לְיַשְׁׁוּם סִיכּוֹן, אַנְתִּי מַוְכְּרָתָה לְעֹזֶב". היא נשקה לחמותה ועזבה לדרכה.

רות לעמודתה ממשיכה לדבוק בנעמי. "אֵיך אַנְתִּי יָכוֹלָה לְעֹזֶב אֶתְּנִי? מָה זוֹ מְשֻׁנָּה אֶם אַנְתִּי אַתְּחָתָן שׁוֹבָב אוֹ לֹא? אַנְתִּי רֹוחָה לְהַמִּשְׁיךָ אַתְּךָ, לְהַתְּחִבָּר לִיהְדוֹת יוֹתֵר מְכָל!"

שנתיים רבות מאוחר יותר, נערך קרב בין אחד מצאצאייה של רות – דוד – לזו של ערפה – גולית. חכמים מערירים, שראוי היה שדוד – צאצא של זו שדבכה בדרך האמת – ינצח את צאצא של זו, שנשקה ועזבה. להחלטותינו עשויה להיות השפעה ממשך דורות לאחר מכן!

בנקודה זו, רצונה של רות גלי וברור ובכל זאת נעמי עדין מנסה לדחות אותה: "שׁוֹבֵי אַחֲרֵי יְבָמָתְךָ" (אי, ט"ו), היא תובעת.

רות עונה: "אֵל תִּפְגַּע (תִּפְצִירֵי) בַּי לְעֹזֶב לְשׁוֹבָב מַאֲחָרֵיךָ. כִּי אֵל אֲשֶׁר תַּלְכִּי – אַלְךָ, וּבְאֲשֶׁר תַּלְנִי – אַלְיָן, עַמְּךָ – עַמְּיָן, וְאֶלְוָחִיךָ – אֶלְוָהִי... כִּי הַמּוֹתָה יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ!" (אי, ט"ז-י"ז). בהצהרת אמונה זו, רות מקבלת את על התורה בשלמותו.

مكان למדדו חכמים, שיש להסביר לגר המועד מצוות ספציפיות, קלות וקשوت (ואף מדיקים מלשון הכתוב מה היו המצוות שהן ידועה נעמי את רות).

בבית לחם (י"ט - כ"ב)

יחידה זו של הסיפור מדוחת בקיור רב; הנה הן הולכות, והנה הן כבר מגיעות לבית לחם. כל מה שהתרחש בדרך שרווי בפערים, ואין למספר עניין לדוחה אודוטיו: "וַיַּתְלַכֵּנה שְׁתֵּיהֶם עַד-בָּזָאָנָה בַּיְתֵלָחָם".

שתיים מגיעות לבית לחם. רות ונעמי. ובית לחם לא נשארת אידיisha "וַיַּתְהַרְבֵּשׁ כָּל הַעִיר עַלְיָהּ". נשות הקהילה בשתי מיללים משקפות את עומק השבר של נעמי "וַתָּאִמְרָה: הַזֹּאת גַּעֲמִי!". נעמי שיצאה לפני שנים מבית לחם מלאה, ושבה ריקה מבקשת "אֵל תִּקְרָאֵנָה לִי גַּעֲמִי, קְרָאֵנָה לִי קְרָא בְּהַמְּרָשָׁעִי לִי מָאָד".

"אל תקראנה לי נעמי (מלשון נעם), קראנה לי מרה (מלשון מרירות), כי המר שדי לי מאד... וה' ענה בי – ושדי הרע לי" (אי, כי-כ"א). עברו רות היה זה בהחלט מבלבל לשמעו את חמותה – ומורתה הרוחנית – מתלוננת כך הציבור!

ابדן משפחתה הופך את נעמי ליריקה. המילה "רייקס" היא מטפורה שמתארת את נעמי כאילו רוקנו מגופה את כל התוכן שבו. נזכר את המילה "רייקס", היא תזוכר שוב בהמשך העלילה.

שאלה: כיצד כל העיר שמה לב וצפתה בכניסתן העיריה? איך היה להם לב להביך אלמנה הציבור לשאול בקהל: "זהיאת נעמי?"

תשובה: يوم קודם לכן, אשתו של השופט בועז נפטרה וביום שלמחרת נערכה הלוויה בנוכחות הציבור כולו. זה היה הרגע, שבו נכנסו שתי הנשים לעיר. התושבים זכרו את נעמי כאישה צעירה, נאה ועשרה. אישת תמיד עוזרת לאחרים ולפעת עומדת מולם אלמנה זקנה ושבורה, שנראית להם מוכרת באופן מזרך. מתוך תדheimerם הם קוראים: "האם ייתכן שזאת נעמי?" (רב ברואודה)

"**וַיָּמָה בָּאוּ בֵּית לְחֶם בְּתִחְלַת קָצִיר שָׂעָרִים**" - ציון הזמן:

קצר השעוריים وكצר החיטים משתרעים על פני תקופה קצרה בת שלושה חודשים לערך. והם משתנים מאיזור גיאוגרפי אחד לשני. לפי מסורת חז"ל קצר השעוריים הוא המכונה 'ראשית הקצר' שבביאים למחדש (ויקרא כ"ג, י) בסמוך לפשת, وكצר החיטים בתקופת חג השבעות (שמות ל"ד, כ"ב). הפרק פותח ברובו, ומסיים בקצר שעוריים. סיום כזה מכונה "סיום מהופך". קצר השעוריים מסמן את תחילת השנה.

לסיכום – למה כדי לשים לב?

א. **בימיו שפט השפטים.** פתיחת המגילة קוסרת ביןה ובין תקופת השופטים. בסוף המגילة (בעוד ארבעה פרקים בסך הכל) נבין יותר את המיקום של הסיפור המשפחתי בציר הזמן הלאומי.

ב. **שמות מספרים.** לכל הדמויות בפרק יש שמות, לגברים וגם לנשים. "אלימלך ושם אשתו גַּעֲמִי ושם שני בְּנֵיו מְחֹלָן וְכָלְיוֹן... נְשִׁים מְאַבִּיות שָׁם הָאַחֲת עָרָפה וְשָׁם הַשְׁנִית רֹות" (פסוקים ב-ד). צليل שמות הבנים מחלון וכליון מתאים לסיפור על סופם הטרגי. שם של ערפה יכול ללמוד על הפרדה, הפנית העורף לרות (אם כי הסיפור אינו שופט אותה לשיליה). נעמי מעידה על עצמה ששםה עם ציליו הנעים כבר אינם מתאימים לה "קָרְאָנָה לִי מְרָא בַּי הַמֶּר שְׂדֵי לִי מָאֵד" (פסוק כ). וגם על שמה של רות יש מדרשים ופירושים.

ג. **חסד.** נעמי בפסקוק חותמת את החסדים במגילה בחסדו של רות וערפה כלפיו "יעש ה' עמכם חסד באשר עשיתם עם הפטים ועמדת". תשאירו את הרשימה פתוחה.

ד. **יד ההשגהה.** ה' מותואר כאחראי לרוב ולסייעו: "בַּיּוֹקֵד ה' אֶת עַמּוֹ לְתַת לְחֶם לְחֶם", נעמי רואה עצמה כמו שהאסונות באו לה מאת ה': "בַּיּוֹצֵא בַּיּוֹד ה' יְד הַהשְׁגַּהָה". יד הרשות את היד שהיכתה בה והיא אחראית לאסון שפקדו אותה: "אַנְיִם מְלָאָה קָלְקָתִי וּרְיִקְם הַשִּׁיבָנִי ה'". כמו כן שוחר שמו של ה' בפרק למד שהוא זה שעומד מאחורי האירועים ומנהלים.

ה. **דבקות.** רות בוחרת להישאר עם נעמי ולוותר על משפחה. מלבד הצהרת הנאמנות המרגשת, מעיד עלייה הכתוב "זְרוּת זְבֻקָּה בָּה" (פסוק יד), ומהדנד את הכתוב "עַל פָּנֵינוּ יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אָמוֹן זְבֻקָּבָא אֶשְׁתָּו וְהַי לְבָשָׂר אֶחָד" (בראשית ב' כד).

ו. **ד"ש מבארה.** לפני 787 פרקים (בראשית יב) יצא אברהם מחרון לכנען. עזב את ארצו מולדתו ובית אביו לטובת אלמנה חדשה ועם חדש. אם רות מזכירה לכט אוטו, אולי זה לא במקרה.

שאלות למגילת רות – הקדמה ופרק א'

1. קרא פסוקים א'-ה' וגם בראשית, י"ב, י' ; כ"ו, א'.
 - א. בקטעים אלה מתוארת תופעה דומה. מהי התופעה ? בסיס את דבריך על כל אחד מן הכתובים.
 - ב. קרא גם את הקטע מן התלמוד הבבלי שלפניך :

"ר' שמעון בן יוחאי אומר : אלימלך, מחלון וכליון, גדולי הדור היו ופרנסי הדור היו, ומפני מה נגענו ? מפני שייצאו מהארץ לחוצה לארץ".

(תלמוד בבלי, בא בתרא צ"א, ע"א)

מהו הפרט שמוסיף התלמוד הבבלי על הנאמר במגילה . כיצד לדעתך פרט זה עשוי להסביר את חומרת העונש של אלימלך, מחלון וכליון ?
2. קרא רות, א' א'-ד'; ואת מדרש רות רבה (ב', ט') : "רבנן אמר בשם רב ר' איבון אמר, רות וערפה בנותיו של אלילו היו, שאמיר (שופטים ג', י"ט) : זבר סתר לי אלילך המלך ויאמר קס וגוי, וכתיב (שופטים ג', כ') : ואחד באה אליו וגוי ויאמר אחוד דבר אלהים לי אלילך וניקם מעל הכסא, אמר לו הקדוש ברוך הוא : אפקה עצקך מקצת לך בזוי, מ崎ך הרני מעמיד מקח בין יושב על כסא ה'."

 - א. מהו הקשר המשפטי בין עגלון מלך מוואב לדוד המלך, על פי המדרשי הייעזר ברות, ד', י"ג-י"ז.
 - ב. קרא שופטים, ג' ט"ו-כ"א. כיצד בא לידי ביטוי במדרש עקרונו הגמול של 'מידה כנגד מידה' ?

3. קרא פסוקים כי-כ"א וגם איוב, א', כ'-כ"א.
 - א. הנה נעמי הן איוב סבורים כי הגורל שלהם הוא תוצאה של מעורבות האל. בסיס טענה זו על דוגמה אחת מכל כתוב. והסביר כל דוגמה.
 - ב. נעמי מבקשת להיקרא בשם חדש. הסבר بما בקשה זו מבטאת תחושה של היפוך גורל. בתשובתך התייחס הן לשם המקורי והן לשם החדש.
4. ברות א', יש כמה סיפורים שמתראור בהם מעבר למקום אחד למקום אחר : המעבר של אלימלך ומשפחתו מבית לחם למוואב, המעבר של נעמי ממואב חזרה לבית לחם והמעבר של רות ממואב ליהודה.
 - א. מה היה המנייע למעבר של אלימלך ומשפחתו, ומה היה המנייע למעבר של נעמי ? בסיס את דבריך.
 - ב. המנייע של רות למעבר מלמד על אופייתה. הסבר כיצד.
5. קרא את דברי יair זקוביץ' : [...] מגילת רות היא בבחינת ביטוי להtanegdotem החrifah של חוגים מסוימים לגירוש הנשים הנוכריות [בימי בית שני]. (זקוביץ', תשמ"ז בתוך אנציקלופדיה, עמ' 73)
 - א. הבא שתי ראיות מפסוקים א'-י"ט התמכחות בדברי זקוביץ'. והסביר כל אחת מהן.
 - ב. קרא גם רות, ד', י"ג-י"ז ובהא מפסוקים אלה ראייה נוספת התומכת בדברי זקוביץ'.
6. קרא פסוקים ז'-י"ד.
 - הסביר את ההתייחסות של נעמי בקטע זה לחוק הייבום הנזכר בדברים, כ"ה, ח'-ו'.

7. א. קרא פסוקים ט"ו-י"ז. נעמי ורות קשורות בדבריהם בין עם לאלהים. מהי המשמעות של קישור זה, ואיך הוא בא לידי ביטוי בבחירה של כל אחת מכלותיה של נעמי?

ב. קרא את מדרש רות רבה, פרשה ב', סעיף כ"ב:

"וַיֹּאמֶר רות אֶל תִּפְגַּע בַּי לְעֵבֶד לְשׁוֹב מַאֲפָרִיךְ (רות א', ט"ז), מהו אל תִּפְגַּע בַּי, אמרה לה [...] מִכֶּל מִקּוֹם דָּעַתִּי לְחַתְּגִיר, אֶלָּא מוֹטֵב עַל זֶה וְלֹא עַל יְדֵי אֲחָתָת. פִּיו שְׁשָׁמָעָה נְעָמִי כִּד הַתְּחִילָה סֻזְּרָת לְה הַלְּכֹות גָּרִים, אָמְרָה לְה בְּתִי אֵין דָּרְקוֹ שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לִילֵּךְ לְבָתִי תִּיאָרָאֹת וְלְבָתִי קָרְקָסִיאוֹת שֶׁל גּוֹים. אָמְרָה לְה, אֶל אֲשֶׁר תִּלְכִּי אֵלֶיךְ. אָמְרָה לְה בְּתִי אֵין דָּרְקוֹ שֶׁל יִשְׂרָאֵל לְדוֹר בְּבִית שֶׁאֵין שֶׁם מִזּוֹה. אָמְרָה לְה, בְּאֵשֶׁר תִּלְכִּי אֵלֶיךְ. עַמְּךָ עַמְּנִי אֵלֶיךְ עַגְשִׁין וְאַזְּקָרוֹת. וְאֶלְהִיךְ אֶלְהִי - שֶׁאָר מִצּוֹת."

מה מאפיין את סגנון התשובה של רות לנעמי בפסוק ט"ז? הסבר כיצד המדרש שלפניך מתיחס אל עניין סגוני זה.

מגילת רות – פרק ב'

רות בשדה בועז

בפרק הקודם בעקבות הירידה למוab, איבדה משפחת אלימלך את נחלתה בארץ ישראל. רות ונעמי החזרו לארצה לבית לחם עומדות כעת בפני בעיה כלכלית חמורה כיצד יקיימו את עצמן.

פסוקים א' – ב' – שיח בין רות לנעמי לשיפור מצבן הכלכלי

"וַיָּנָעֶמֶד מִידָע (מוֹדָע = מכיר) לְאִישָה (=מצד בעל) אֲישׁ גָבֹר חִיל (=בעל כוח גופני, עצמה וחראיות או איש עשיר ונכבד) מִמְשֻׁפְחתָא לְאִילִמְלָךׁ וּשְׁמוֹ בָעֵז". פסוק זה הינו הערת מחבר שתפקידו להוות רמז מטרים לנו הקוראים שהפתרון לבנייתן הכלכלית של רות ונעמי יהיה בעורתו ובזכות הקשר שירקם בין רות לבין רות בהמשך.

כמו כן, בועז – מדרש השם של שמו הוא : בו – עז = בו גבורה , ואכן זה יכtier מדמותו בהמשך כשיסיעו בגבורה לרות ונעמי.

רות שiodעת כי מצבן הכלכלי כעת עם חזרתן לבית לחם קשה מציעה לנעמי הצעה : "אַלְכָה-אָא הַשְׁדָה וְאַלְקָטָה בְשָׁבְלִים אֲשֶר אַמְצָא-חָנוּ בְעֵינֵי". רות מחליטה לצאת לדוט ללקט שיבולים אחר הקוצרים כדי לככל אותה ואת חמותה כשהיא מסתiyaת בחוק של סיוע לנזקקים, ויקרא י"ט, ט"ז" האומר : "וְקָצַרְכָם אַת-קָצַרְכָם ... וְלִקְטָתָקְצִירָקָד לֹא תַלְקַט...לְעַנִי וְלֹא תַעֲזֹב אַתָם ... ". כלומר : על פיו שיבולים שנופלו בעת הקציר – אסור לאסוף אותם אלא יש להשאים למען עניים, גרים וחסרי רכוש ופרנסה שילקו אותם.

פסוקים ג' – ז' – שיח בועז והנער על רות

רות מגיעה במקורה ללקט בשדה בועז : "תָלָךְ וַתְבוֹא וַתַּלְקַט בָשְׁדָה אַחֲרֵי מִקְצָרִים וַיַּקְרֵר מִקְרָה חִלְקַת הַשְׁדָה לְבָעֵז אֲשֶר מִמְשֻׁפְחתָא לְאִילִמְלָךׁ". המקריות כאנו מלמדות על מגמה היסטורייסופית וסיבתיות כפולה על פיה ה' הוא העומד מאחוריו השתלשות האירופיים ומכוון אותם כדי שתתקיים תוכניתו על פיה תיווסד שושלת דוד. בועז מגיע אל שדהו מביך את הקוצרים ושותאל את הנער המשגיח על הקוצרים : "לְמַי הַנְּעָרָה הַזֹּאת?". הוא שואל זאת כנראה משום שרצה לדעת שאכן שייכת לכתgorיה של המורשים ללקט. הנער המשגיח משבב : "נְעָרָה מוֹאָבִיהָ הִיא הַשְׁבָּה עַם-נְעָמִים מִשְׂדֵי מוֹאָב", תשובהו מבירה שאכן היא זכאית ללקט על פי החוק, שכן היא נְכָרִיה.

הנער מוסיף ומhalb את רות בפני בועז על חריצותה : "וַתֹּאמֶר אַלְקָטָה-אָא וְאַסְפָּתִי בְעָמְרִים (=אלומות) אַחֲרֵי מִקְצָרִים וַתְבוֹא וַתִּעֲמֹד מִאָז הַפְּקָר וְעַתָּה זוּ שְׁבַתָּה הַבִּתְמַעַט" הנערה ליקטה מהבוקר ועד זמן לכתה הביתה, ורק מעט ישבה לנוח.

פסוקים ח' – י"ד – הדו – שיח בין רות לבועז

פסוקים ח' – ט' – בועז מトンרג בחביבות יתרה עם רות הוא מכנה אותה : "בְּתִי" (גם נעמי מכנה אותה כך בפסוק 2) הוא מתרשם מאד מחריצותה ומענוותה ומשום כך מעניק לה יחס אישי, הכול : הגנה ושמירה תחת חסותו ולכנן מבקש ממנה שלא תלך לשדה אחר : "אַל-תָלַכְיִי לְלִקְטָת בָשְׁדָה אֲחָר וְגַם לֹא תַעֲבוּרִי מִזָּה...". הייתה במחיצת נعروתי המלכות (העובדות) כדי שלא תחוש בודדה ולא תתבזה ממצבה : "וְכָה תַזְבִּקְיָוּ עַם-גִּלְעֹרְתִּי".

הוא מצווה על נעריו, הקוצרים השובבים שלא יציקו לה: " **בְּלֹא צַוִּיתִי אֶת-הַפְּנִירִים לְבָלְגִּי גָּעֵךְ**". בועז מרשה לה לשנות מן המים ששאבו נעריו והוא מיודדים ככל הנראה לפועלם הקוצרים: " **וַצְמָת וְחַלְכָת אֶל-הַפְּלִימִים וְשִׁתְיִתְמָאֵשֶר יְשַׁאֲבוּן הַפְּנִירִים**".

פסוקים י"י – י"ג – רות משתחווה בפני בועז לאות כבוד על מחוותיו כלפיה ושותאלת בתמייה: " **מִדְעוֹן מִצְאָתִי כֵּן בְּעִינֵיךְ לְמַכְיָרִי וְאַנְכִי נְכָרִיה**" ← בועז בתגובה עונה: " **חָגֵד חָגֵד לִי כֵל אֲשֶׁר-עֲשִׂית אֶת-חַמּוֹתֶךָ אֶת-מוֹתֵא אִישׁ וְתַעֲזִיבֵי אֲבִיךְ וְאַמְדֵךְ וְאֶרְצֵךְ מַולְדַתְךָ וְתַלְכִי אֶל-עַם אֲשֶׁר לֹא-קִנְعָת תָּמֹלֶל שְׁלֹשָׁם**" . בועז משבח את רות על הקרבתה לטובת חמותה בדבריו ניכר כי הוא מייצר הקבלה בין אברהם ובין אברהム שה' ציווה אותו: " **לְה-לְךָ מִאָרְצֶךָ וּמִמּוֹלְדַתְךָ וּמִבְּתִיאָתְךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָרְאָךְ**" (בראשית י"ב, א') שכמווה היא עוזבת את דתנה, מולדתנה, ארצתה ומשפחה והולכת אל ארץ חדשה ולא מוכרת בעקבות חמותה זהה מאיר את רות ב"אורם המיעוד" של אבות האומה. גם ההבדלים בין רות לאברהם מגדירים את דמותה שהרי היא ביצעה זאת מתוך צו מצפונה ולא מצו אלהוי ושלא על מנת לקבל פרס כלשהו (כגון: הבתוות ה' לאברהם). בועז מברך אותה שתזכה בשכר רב על מעשה: " **יְשַׁלֵּם הִ פְּעֻלָּךְ וְתַהְיִי מְשֻׁבְּרַתְךָ שְׁלֹמָה מֵעַם הִ אֱלֹהִי יְשַׁרְאֵל**" וגם על כך שבאה: " **לְקָסּוֹת פְּחַת-כְּנָפָיו (=כנפי השכינה של ה')**" . רות בתגובה מודה לו על הדברים החמים שאומר לה ומצלעתה באומרה: " **וְאַנְכִי לֹא אָחַיְתָּה קָאָמָת שְׁפָחָתִיךְ**" . – היא טוענת שאין ראייה להתנהגות כשלו כזו המיעודת לשפחות שהרי היא נוכರיה ולא שייכת לעם ישראל כמותן.

פסוק י"ד – בסיוםו של הדו – שיח מראה לה בועז גם באמצעות מילים סמליות את הערכתו אליה כאשר מזמין אותה לאכול עימו ועם הקוצרים, מאפשר לה לטבול את לחמה בחומץ. וכן: " **וַיַּצְבַּט-לָהּ קָלִי (= מגיש לה שיבולים קלויות) וְתַאֲכֵל וְתַשְׁבַּע וְתַעֲטֵר (= היא אוכלת ומשAIRה גם מעט לחמותה)**" . יש הטוענים שניתן לראות בכל מחוותיו אלו אליה כי בועז חושק בה ונוטן להיחס מועדף.

פסוקים ט"ו – י"ח – בועז מעניק לרות יותר מהנדרש בחוק, בועז מצווה על נעריו שירשו לה לקחת יותר ממה שימושיים לגר ולענין: בפסוק ט"ו – הוא מאשר לה ללקט בין החבילות שנקשרו לאלוות: " **וַיַּתְקַרְבּוּ בְּעַז אֶת-נְעָרָיו לְאמֹר גַם בֵּין הַעֲמָרִים תַּלְקַט וְלֹא תַכְלִימָה**" . אישור זה הוא תוספת לחוק הלקט עליו דברינו בפסוק ב' כי היא יכולה ללקט בינהם ולא רק אחרים ושלא יビישו אותה על כן. בפסוק ט"ז – הוא מצווה על נעריו לשלו שיבולים מהערמות שמסודרות לקישרה אך לא נקשרו עדין ולזרוק אותם כאילו נשחו: " **וְגַם שֶׁל-תַּשְׁלַח לָהּ מִן-הַאֲכָבָתִים וְעַזְבָּתִים וְלַקְטָה וְלֹא תַגְעַרוּ-בָהּ**" . כדי שהיא תאסוף אותן מבלי שתחשוש שיגערו בה. אישור זה הינו תוספת למצאות השכחה המוזכרת בדברים כ"ד, י"ט : " **כִּי תִקְצַר קָצִירָה בְּשָׁדָךְ וְשִׁכְחָתָךְ עָמֵר (=אגודת שיבולים שנכרכו יחד לאלוותה) בְּשָׁדָה לֹא תִשְׁׁוּב לְקַחְתָּו לְגַר לִתְוֹס וְלֹא לִמְנָה יְהִי ...**" – אסור לחזור וללקח אותן אלא להשאים למעוטי היכולת. בפסוקים י"ז – י"ח – אנו רואים שבגלל יחסו הנדייב של בועז, רות מלקטת בסוף היום כמות מכובדת של שуורה = " **כִּי אִפְהָ שְׁעָרִים**" וכן מביאה לנעמי גם מהנותר מהסעודה שאכלה בשובע: " **וַתִּתְרַא חַמּוֹתָה אֶת-הַלְקָטָה נְטוֹזָא וְתַפְּנַן-לָהּ אֶת אֲשֶׁר-הוֹתְרָה מְשֻׁבָּחָה**" .

פסוקים י"ט – כ"ג – הדו – שיח בין רות לנעמי

פסוקים י"ט – כ' – בפסוק י"ט – רות שבה לביתה ומספרת לנעמי חמותה, שם האיש שליקטה בשדה שלו הוא בועז. **בפסוק כ' – נעמי בתגובה אומרת**: " **בָּרוּךְ הוּא לְהִ אֲשֶׁר לֹא-עָזַב מַסְדוֹן אֶת-הַמִּחְיִים (=נעמי ורות) אֶת-הַמְּפִתִּים (=אלימלך, מחלון וככilioן) ...**" ניתנו לייחס את הביטוי המודגשת לבועז או לה, ובהתאם ישנה הסביר לדבריה של נעמי, כיצד?

אם מיחסים את הביטוי לבועז (הוא) : אז נעמי מברכת את בועז שיבורך על ידי ה' משום שהוא עשה חסד עם החיים , ככלומר : עם רות ונעמי – כאשר נתן לרות יחס מיוחד ובכך דאג לפרנסטן, וכי חסד זה שלו הוא גם עם המתים – שהרי הוא קרוב משפחה של אבימלך ובניו שנטשו ובעשייו לרות ונעמי הוא למעשה מעשה מקרים את המחויבות של כלפי קרוביו משפחתו המתים.

אם מיחסים את הביטוי לה' : הרי נעמי אומרת שבועז הוא בעצם שליח מאות ה', ושה' הוא שעשה חסד עם החיים (איתה ועם רות) אשר כיוון את רות דוקא לשדהו של בועז כדי שזה יעוז להן בקיומו הכלכלי . וכן ה' עשה חסד עם המתים כי בהפגשת רות עם בועז קיימתCutת אפשרות להמשכיות לבולה ובניה המתים, כשבועז בהמשך יdag לזכר המתים באמצעות נישואין לרות כלת מחלון (ייבום).

בפסוק כ'2 - נעמי גם מוסיפה ומציינת בפני רות כי בועז הוא מקרובי המשפחה : " קרוב לנו האיש מלאנו (= מקורבינו) הוא ". מהי הכוונה של נעמי באומרה "מלאנו הוא" , מהי משמעות המילה גואל ? גואל הוא קרוב משפחה שחובתו לדאג לך וلتunken עיוותים שנגרמו לו, בין החובות המוטלים על הגואל : פדיון עבדים , שבויים , ייבום וכד' .

על פי ויקרא כ"ה , 25 – "בי-זמוֹק אֲחִיך וּמְכַר מֵאַחֶיך וּבָא גָּאֵל הַקָּרְבָּן אֱלֹי וְגָאֵל אֶת מִמְּפָר אֲחִיכוּוּ ". מדובר ב"גואל" , קרוב משפחה שmotlat עליו חובה וגואל הkrav שקרובי משפחתו היו חייבים למכוון . דבריה של נעמי " קרוב לנו האיש מלאנו הוא " עומדים בסתריה לדבריה בפרק אי פסוקים י"א-י"ג , מדוע ? דבריה בפרק אי עומדים בסתריה כיון שם היא שללה את האפשרות שימושו מבני משפחתה יכול לגואל או ליבם את כלותיה , והציגה כמה נימוקים לכך כשהשלכות ביקשו לדבוק בה . וכך בפסוק כי יש רמז לכך שיש גואל במשפחה = בועז שאולי יכול להינשא לרות ולגואל אותה (ייבום) .

פסוקים כ"א – כ"ג

פסוק כ"א- רות ממשיכה ומספרת לנעמי על חסדיו של בועז אליה כسامר לה : "... עם-הנערים אֲשֶׁר-לי תִּזְקַבְּקֵין עד אַם-כָּלוּ אֶת כָּל-הַקָּצֵיר אֲשֶׁר-לֵי ". ככלומר : שהיא יכולה להמשיך ללקט בשדהו עם הנערים כל תקופת הקציר ללא הגבלה . בדבריה אלו משנה רות את הגרסה המקורית של דבריו של בועז בפסוקים ז' – ח' ומוסיפה על הנאמר מפיו , מהי התוספת ומדוע היא עושה זאת ?

היא מוסיפה על דבריו את המשפט : "עד אַם-כָּלוּ אֶת כָּל-הַקָּצֵיר אֲשֶׁר-לֵי" – רות המאדירה את בועז בפני חממותה מוסיפה שבועז כביכול אמר לה שתלקט עד סוף תקופת הקציר היא מוסיפה את הפרט הזה כדי להרגיע את חממותה שבתקופה הקרובה יהיה להן יציבות ובטחון כלכלי .

פסוק כ"ב- רות אמרה לנעמי שבועז התיר לה ללקט עם הנערים , נעמי מתכוונת אותה וمبקשת שהיא תמשיך ללקט בשדהו של בועז אבל עם הנערות (כפי שאמר לה בועז בפס' ח' – ט') " וַתֹּאמֶר נָעָמִי אֶל-רות בְּלֹתָה טוֹב בְּתִי כִּי תִּצְאֵי עַמְּ-נָעָרֹתִי ", נעמי מסבירה כי היא חשושה שעם הבנים עשויים לפגוע בה " ולא (פנ) ? פְּגֻעַי-בָּךְ בְּשֶׁذֶה אַמְרֵי ". ישנם מספר הסברים לחששה של נעמי , מהם ? היא חשושה כפי שחשש קודם לכן בועז שיפגעו בה הנערים , למרות שאמרנו שהוא אולי גם חשש כי חشك בה לעצמו ולא רצה שהנערים ישימו עינם בה . יתכן שנעמי חשושה גם מסיבה אחרת והיא שאולי היא תמצא חן בעיניהם אחד הנערים ואז עשוי להיפגע הסיכון ליבום .

פסוק כ"ג- רות מקשיבה ומציית להנחות חממותה "וַתִּזְקַבְּקֵן בְּנָעָרֹת בַּעַז לְלַקְטָה עד-כָּלוּת קָצֵיר-הַשְׂעָרִים וְקָצֵיר מְחַטִּים וְתִשְׁבַּב אֶת-חַמּוֹתָה ".

אם נסכים :

מהסתכלות על פסוקים אי – ט' ופסוקים י"ט – כ' ניכר כי רצף האירועים הנראים כביכול כמרקירים וביניהם :

פסקוק ג' – העובדה שרות מגיעה במקרה לשדה בוועז .

פסקוקים ח' – ט' – התעניןינו המקרית של בוועז דוקא ברות והענקתו לה יחס אישי ומיעוד פנימם משוררת הדין .

פסקוק כ' – העובדה שבוועז הוא במקרה קרוב משפחה של אלימלך (בעל המת של נעמי). אינם מקרים כלל ועיקר אלא הם למשה אירועים המכוננים על ידי ה' לפי רצונו להגשה התוכנית האלוהית שהיא ייסוד שושלת בית דוד. (רעיון ההיסטוריוסופי)

שאלות למגילת רות – פרק ב'

1. קרא רות, ב', א' – ח'.

א. בעל מגילת רות משתמש בקטעה זה באמצעות הספרותיים הבאים : בינויים שונים לאותה דמות וرمز מקדים. הדגם מהכתוב כל אחד מהמצעים אלה,

ב. הסבר כיצד כל אמצעי שהדגמת (בסעיף א') תורם לעיצוב הדמויות או לקידום העלילה.

2. יש הטוענים כי בפרק ב' במגילת רות התערבותו של ה' היא עקיפה בלבד.
הוכח טענה זו מהקטע ש לפניך .

3. קרא רות, ב', ט' – י"ג.

א. בפסקוקים אלה מתאר המחבר מנהג קדום, הנוהג גם בימינו. ציין את המנהג ואת משמעותו, הסבר. (היעזר בדברים, כ"ה, ו'ז')

ב. קרא את פירוש הרמב"ן (בראשית, ל"ח, ח') : "ענין הייבום - הנהיגו לפני ישראל לעשות המעשה הזה בכל יורשי הנחלה, וקרוואו אותו גאולה, וזהו ענין בוועז"

(1) הסבר את ענין הגאולה, המופיע בפסקוקים אלה על פי פירוש הרמב"ן.

(2) מהו השינוי שחל בין תקופה המקרא לתקופת הרמב"ן בהגדרת ה"גאולה"
?? (היעזר بما שכתבת בסעיף (1)).

4. קרא רות, ב', ט"ו – י"ח ; ואת התלמוד במסכת סנהדרין (צ"ג, עמוד ב') :

"...רְמֹץ רְמֹץ לָה, שַׁעֲתִידֵין שָׁה בְּנִים לְצַאת מִמְּנָה שֶׁמְתַבְּרֵכִין בְשֶׁשׁ שֶׁבְרֻכוֹת, וְאַל הוּן :
דוֹד, שְׁנָאָמֵר יִדְעַנְןָן, וְגָבוֹר חִיל, וְאִישׁ מִלְחָמָה, וְנַבּוּן דָבָר, וְאִישׁ תָאָר, וְהִ' עַמּוֹ" (שםואל א', ט"ז,
י"ח); מִשְׁיחָ, שְׁנָאָמֵר וּוְנַחַת עַלְיוֹ רֹוח ה': רֹוח חִכָּמָה, וּבִינָה, רֹוח עַצְחָה, וּגְבוּרָה, רֹוח דָעַת, וִירָאת ה'
" (ישעיהו, י"א, ב'); דָנִיאֵל, חַנְנָה, מִשְׁאָל וּעֲזֹרִיה, שְׁנָאָמֵר "יַלְדִים אֲשֶׁר אִין בָּהֶם כָּל מְאוּם, וְטוּבִי
מְرָאָה, וּמְשִׁכְלִים בְכָל חִכָּמָה, וַיֹּודַעַי דָעַת, וּמְבִנֵּי מַדָּע, וְאֲשֶׁר כָּה בָּהֶם לְעִמּוֹד בְּהִיכָּל מֶלֶךְ" (דָנִיאֵל
א', ג'–ו')."

על איזו בעיה בפשט הפסקוקים עונה התלמוד ?

5. קרא רות, ב' א'-ט'; וגם **ויקרא**, י"ט, ט'-י'. הסבר כיצד החוק בויקרא י"ט בא לידי ביטוי בקטע שלפניך.
6. בז לא רק נהג ברות ברוח החוק, אלא הוא עושה שבילה אף יותר (פסוקים ח'-ט'). ציין שתי דרכיים שבחן בז דואג לרות יותר מן האמור בחוק.
7. יש הטוענים כי ברות ב', האל מתערב בנסיבות התערבות עקיפה.
 א. מהו הביטוי בפסוק ג' המرمץ על ההתערבות העקיפה של ה' בקטע שלפניך? הסבר.
 ב. קרא **רות ד'**, י"ז-כ"ב. הסבר למה הובילת ההתערבות העקיפה של ה'.
8. א. קרא פסוקים י"א-י"ב וגם **בראשית** י"ב, א'-ג'. לדעתך, למי מן הדמויות היה קשה יותר לעזוב את מולדתה – לאברהם או לרות? נמק את דבריך.
 ב. על פי דברי בז (י"א-י"ב), מה מבטאת הליכתה של רות אחר חמותה? בסיס את דבריך על הכתוב.
9. קרא פסוקים א'-ד' ואת דברי פרנק פולק:
 [...] כאשר מתרחש אירוע מקרי לכאהרה, קיימת לעולם האפשרות שהדברים זומנו על פי ההשגהה.
 (פולק, פ' [1994]. **הסיפור במקרא** - בחינת בעיצוב ובאמנות, ירושלים: מוסד ביאליק, עמ' 253)
 הסבר והדגים את דברי פולק על פי פסוקים אלה.

מגילת רות – פרק ג'

הפגש בין רות ובועז בגורן

פסוקים א' – ה' – ההוראות של נעמי לבתיה

פסקוק א'-ב' – נעמי מתגלה בפרק כיוזמת ובעשייה, כאשר היחס הטוב של בועז אל רות מזכית בה את הרעיון שבועז הוא : "מִצְעַטָנוּ" (=קרוב משפחה שלנו) ויכול להיות גואל של המשפחה. לשם כך היא שולחת את רות לבועז ומסבירה לה את הסיבה לכך : "בְּלֹא אֲבָקֵשׁ-לֹךְ מִנּוּם (ニישואין) אֲשֶׁר יִיטְבֶּלֶךְ" = דאגתה לעתידה. נעמי נותנת לרות תוכנית פעולה אותה זו תבצע בהתאם אותו הלילה כאשר בועז יסיים את פעולות הזורעה ויישאר לישון בגורן בין ערמות התבואה כדי לשמר עליה : "הַגָּה-הַוְאָ זָרָה אַת-גָּרוּ הַשְׁעָרִים הַלִּילָה".

פסוקים ג' – ד' – תוכנית הפעולה של נעמי כולל את השלבים הבאים :

- א. **וּרְחַצְתָּ וְסַכְתָּ וְשִׂמְתָּ שְׁמַלְתָּךְ (שְׁמַלְתִּיךְ) עַלְיךָ וַיַּרְדְּתִּי (וַיַּרְדְּתְּ) הַגָּרוּן** – רות הגיע אל בועז לאחר יום עבודה מפרק שלו כשהיא רוחוצה ומבושמת וכך טוביל לפיתויו.
- ב. **"אֶל-תַּנְךְעַי לְאִישׁ** (=שלא יראה אותו) **עַד בְּלֹתָו** (=שיטים) **לְאַכְלָ וְלִשְׁתָּוֹת**. – נעמי רוצה לוודא שרות הגיע אליו לאחר שהוא שבע וטוב לב.
- ג. **"וַיְהִי בְּשַׁבְּבוֹ וַיַּדְעַת אֲתָה-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁבֶּב-שָׁם וּבְאֶת וְגִלְתָּ מִרְגָּלְתָּיו** (=מקום רגלו) **וְשַׁכְּבָתָה וְהַוָּא נִגְדֵּד לְךָ אֲתָה אֲשֶׁר תַּעֲשֵׂין**". – נעמי מוביילה כאן לסייע אינטימית ביותר בין בועז לרות. סיוטואציה זו יכולת להעמיד את שמה הטוב של רות בסכנה, אך זה נראה לנעמי כמצוין אחרון להציג את מצבח הקשה של רות כאלמנה נוכריה.

פסקוק ה' – רות מתגלה כבונה וציינית לחמותה ואומרת לה : "פֶל אֲשֶׁר-תָּאמְרִי (אַלְיִ) אַעֲשָׂה".

פסוקים ו' – ט'ו – מימוש התוכנית – המפגש בין רות לבועז בגורן

רות יורדת אל הגורן ומבצעת את אשר הציעה לה חמותה : "וַיַּתְرַדֵּד הַגָּרוּן וַיַּעֲשֵׂה בְּכָל אֲשֶׁר-צָוָתָה חִמּוֹתָה", האם התנהגוותה של רות באמת תואמת לחלוتين את תוכניתה של נעמי!

החלק בתוכנית	שניתנה	ההוראה של נעמי כפי שהיא של רות על פי הכתוב	תואם / לא תואם
הנחיה לרדת אל הגורן	"וּרְחַצְתָּ וְסַכְתָּ וְשִׂמְתָּ שְׁמַלְתָּךְ (שְׁמַלְתִּיךְ) עַלְיךָ וַיַּרְדְּתִּי (וַיַּרְדְּתְּ) הַגָּרוּן" (פסוק ו')	"וַיַּתְרַדֵּד הַגָּרוּן..." (פסוק ו')	כן
הצעה להתגלות/ להתוודע אליו רק לאחר שאכל ושתה	"אֶל-תַּנְךְעַי לְאִישׁ עַד בְּלֹתָו לְאַכְלָ וְלִשְׁתָּוֹת" (פסוק ג')	"וַיִּאֱכַל בָּעֵז וַיִּשְׁתַּת וַיִּטְבַּל בְּפָנָיו וַיִּבְאַל לִשְׁבָב בְּקָצָה הַעֲרָמָה וַתְּבָא" (פסוק ז')	כן
לאחר שישב לישון להתגנב בשקט ולשכב למרגלותיו	"וַיִּהְיֶה בְּשַׁבְּבוֹ וַיַּדְעַת אֲתָה-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁבֶּב-שָׁם וּבְאֶת וְגִלְתָּ מִרְגָּלְתָּיו וַתְּשַׁבְּבָה" (פסוק ז')	"וַיִּבְאַל לִשְׁבָב בְּקָצָה הַעֲרָמָה וַתְּבָא בְּלֹט וַתְּגַלֵּל מִרְגָּלְתָּיו וַתְּשַׁבְּבָה" (פסוק ז')	כן
הצעה להמתין עד שיבחין בה ויאמר לה מה לעשות	"וַיְהִי בְּמִצְאי הַלִּילָה וַיַּחַרְדֵּחַ הָאִישׁ וַיַּלְפַּת וַיַּגְּפַג אֲשֶׁר שְׁכַבְתָּ מִרְגָּלְתָּיו וַתְּאַמְּרָ אֲנָכִי רֹות אַמְתָּךְ"	"וַיְהִי בְּמִצְאי הַלִּילָה וַיַּחַרְדֵּחַ הָאִישׁ וַיַּלְפַּת וַיַּגְּפַג אֲשֶׁר שְׁכַבְתָּ מִרְגָּלְתָּיו וַתְּאַמְּרָ אֲנָכִי רֹות אַמְתָּךְ"	לא

<p>יוזמה ולמעשה מציעה – לו נישואין – להיות ה"גואל" שלה.</p>	<p>ונפרשת בנטף על-אמתך כי גאל אתה. "(פסקוק ח'-ט")</p>		
---	---	--	--

פסוקים ח' – ט' – בקשה של רות מבועז

בouce מתעורר במאצע הלילה ומגלה את רות שוכבת למרגלותיו : " **וַיְהִי בְּחֵצֵי הַלִּילָה וַיַּחֲרֹד הָאִישׁ וַיָּלֶפֶת וַיָּגַע אֲשֶׁר שְׁכַבְתְּ מִרְגָּלֶתְיוֹ**" . בouce שואל את רות " **מַיִ-אַתָּ ?** " - כנראה כי אין מזהה אותה בחסות החשכה . רות לא מבזבזת זמן ומזהה כי " **אָנֹכִי רָוֹת אַמְתָּךְ**" - אני רות שפחתך , זו מן השדה , זוכר ? ואז באופן ישיר ובוטה ובמוקם להתחיל לתת הסברים רות מציעה לו הצעת נישואין באמירה : " **וַפְרִשְׁתָּ בְּנֶפֶךְ** (=נתינת מחסה) **עַל-אַמְתָּךְ בְּיֵגֶל אַתָּה**" – **עַל פִּי דְבָרִים כִּי-גַ** – הכנסת האישה תחת כנף הבגד מסמלת נישואים . ← [שיםו לב](#) : שדבריה אלו של רות משלימים את דבריו של בouce מפרק ב' : " **יִשְׁלַּם הָעָלָק ... מֵעַם הָעָלָק ... אֲשֶׁר-בְּאַת** **לְחִסּוֹת תְּחִתָּת-בְּנֶפֶךְ**"

רות מנמקת את דרישתה : "כִּי גַּאֲלָתָה**" = קרוב משפחה שמחובטו לבקשתה לאישה ע"פ **חוק הייבום** על אף שהAMILAH ייובם לא מופיעה ב מגילה .**

פסוקים י' – י"ג – תגבות בouce

בouce מברך את רות " **בָּרוּךְ אַתָּה בְּתִי**" , הוא ממשיך ואומר : " **מִיטְבָּתְתָּ פָּסְדָּךְ הָאָמְרוֹן מִן-הָרָאשׁוֹן לְבָלְתִּי-לְכַת אֲחָרֵי הַבְּחוּרִים אַס-דָּל וְאַס-עָשֵׂיר**" . בouce משבח את רות על בקשה זו ושמבקשת ממנו שהרי היא צעירה ויכולת להינשא למי שתירצה ובכל זאת מבקשת ממנו לשאת אותה כדי לקיים את חוק הייבום . בouce טוען שחסודה זה שעושה עם נעמי שמשיכה את שם בנה והוא אף גדול יותר מהחсад הראשון שעשתה אליה שדבכה בה ובאהליה ובאה אותה לבית לחם .

בין החסדים (פרק א' ו') יש קשר לשוני המבוסס על : השרש ה.ל.ך והכינוי בתוי .

בouce מבטיח : " **וְעַתָּה בְּתִי אֶל-תִּירְאִי כֵּל אֲשֶׁר-תָּאָמְרִי אָעַשְׂה-לְךָ בְּיֵודָךְ פֶּל-שְׁעַר עַמִּי בְּיֵאַשְׁת חִיל אַתָּה**" - בouce מבטיח שימלא את בקשה והיא תזכה לנאותה , שהרי היא כבר ידועה בשם הטוב בעיר **כָּאַשְׁת חִיל** = חרכזה , מסורתה , נבונה , אמיצה וחזק . **על פִּי חֻק הַיּוּבָם** - חובת הגוארה חלה קודם כל על הקרוב יותר ורק אם זה אינו יכול לנואל עוברת לקרוב הרחוק יותר .

לכן בouce מוסיף ואומר : " **וְעַתָּה בְּיֵאַמְנָס בְּיֵאַס גַּאֲלָתָה וְגַם יִשְׁגַּד קָרְזָב מִמְּנִי . לִינִי הַלִּילָה וְהִיא בְּבָקָר אַס-יְגָאֵל טֻב יְגָאֵל וְאַס-לָא יְחַפֵּץ לְגָאֵל וְגָאֵל תִּידְעַ אָנֹכִי חִיל-הָעָלָק עַד-הַבָּקָר .**" - בouce מציע לה להישאר ללון אצלו ואומר שבבוקר הוא יברר אם הגוארה קרוב יותר לאylimלך ממנו מסכים לנואל אותה . בouce ממשיך ואומר שאם הוא לא יסכים , הוא נשבע (= חיה) שהוא יגאל אותה .

פסוקים י"ד – ט"ו

רות חוזרת לשכב למרגלותיו (= מקום רגליו) , והשכם בבוקר " **בְּטַרְסׁוּ יִפְרַא אִישׁ אַת-רְעָהָיו**" , משמע : בשעדין חשוך , בouce שולח אותה כדי לשמר על כבודה ולודוא שלא ייודע שהיא הייתה אצלם בלילה : " **וַיֹּאמֶר (בליבו) אֶל-יְדָעָה בְּאַהֲרֹן הָאֲשֶׁר הָגַן**" . לפני שנפרד בouce שם במטבחתה של רות שש שוררים : " **וַיֹּאמֶר הַבָּיִת הַפְּטִיפָּת אֲשֶׁר-עָלָךְ וְאַחֲזִי-בָּה וְתַאֲחַז בָּה נִזְמַד שְׁשִׁ שְׁעָרִים וִישְׁתַּעֲלֵיכָה**" שתיקח עימה לחמותה . " **וַיָּבֹא הָעִיר**" - בouce הולך אל העיר כדי לברר ולהפץ את הגוארה הקרוב ממנו .

יש הטענים כי מדובר רות אפשר למצוא לכך שהתקיימו יחס אישות בין רות לבועז, מהם הרמזים?

- א. ההצעה להתרחץ, להתבשם ולהתדר בsemblה חגיגית מעלים בראשנו תמונה של כל המתקששת ומתהדרת לקרה חופתה/ ליל כלולותיה.
- ב. הביטוי "מרקפלתיו" (פסוקים ד', ז', ח' ו' י"ד) יכול להתפרש כמגע מיני.
- ג. השורש ש.ב. מופיע שמונה פעמים בפרק (פסוקים ד', ז', ח', י"ג, י"ד) ורומו להקשרים מיניים.
- ד. המילה "ונילפְתָ" (פסוק ח') במשמעות התפתל, זו או אחרת ברות שחיבקה את רגלו - גם היא יוצרת אסוציאציה של מגע אינטימי.
- ה. הפגישה בין רות לבועז נעשית ללא נוכחות אחרים, בחסות הלילה, בסיטואציה שבה בווע שוכב והיא למוגלוותיו - כל האווירה הזה היא בעלת אופי ארוטי משוה.

פסוקים ט"ז – י"ח – רות שבה מה"ليلת הייחודי" ועומדת בפני חמותה

פסוק ט"ז – "**וַתִּבְאֹא אֶל-חַמֹּתָה וַתֹּאמֶר מֵי-אַת בְּתִי?**" משלטה של נעמי עליה קושי, מהו? וכיוצא ניתן לפטור אותו?

הkowski : איך יתכן שנעמי אינה יודעת מי זאת רות ? ואם היא קוראת לה בתי – האם זה לא אומר שהיא זיהתה שזו היא רות ?

הפטרון :

יתכן שהיא עדין חשוך ונעמי רק הבחינה בדמות האישה הצעריה שקרה לה בתי אך לא הבינה שזו רות או שיש שטוענים שנעמי הטעונה לומר: מה קרה איתך בתי? – כלומר: תחתה האם היא אשת בשורות, והאם חל שינוי ברות ובמעמדה נוכח הפגישה עם בווע בגורן.

רות מшибה לחמתה על בקשתה "**וַתִּגְדַּלְהָ אֶת פֶּל-אֲשֶׁר עָשָׂה-לֶה הָאִישׁ**"

פסוק י"ז – רות מוסיפה ומספרת לחמותה שבועז נתן לה: "**שְׁש-הַשְׁעָרִים הָאֱלֹהֶنּוּ לֵי פִי אָמָר (אל) אֶל-תִּבְאֹי רַיקְס אֶל-חַמֹּתָךְ.**" כדי שלא תבוא אל חמותה בידיהם ריקות. רות מוסיפה כאן אמרה שבועז לא אמר כלל הנראה כדי להעניק לחמותה תחוות בטחון שבוחן דואג להן ולכל מחשורה.

פסוק י"ח – עם סיום דבריה של רות, נעמי מציעה לרות: "**וַתֹּאמֶר שְׁבֵי בְּתִי עַד אֲשֶׁר תִּדְעָנוּ אֵיךְ יַפְלִילְךָר** **פִי לֹא יִשְׁקַט הָאִישׁ פִי-אַס-פֶּלֶה** (= יסיים) **מִדְבָּר מִזְוֵט.**" - מציעה לה להמתין בסבלנות לעדכון מבועו לבבי עתידה ולא לעשות יותר דבר כי נעמי מאמין שבועז יפעל במרץ לטפל בעניין הגואל. אמרה זו עומדת בנגד הצעותיה של נעמי מפסוקים ג'-ד', כיצד? ומהי הסיבה להבדל?

בפסוקים ג'-ד' נעמי האיצה ברות לפעול למען עתידה ואילו כאן היא מבקשת ממנה להימנע מפעולה ולראות כיצד יפעל בווע.

הסיבה להבדל :

לאחר שנעמי שמעה על ההתרחשויות בלילה בגורן, היא הבינה מהתנהגותו של בווע שהוא מעוניין ברות ומסכים להיות לה לגואל. ولكن להבנתה רות אינה צריכה עוד לעשות דבר, משום שבועז יפעל לסיום את פרשה בדרך הטובה ביותר כפי שהבטיחה.

שאלות למגילת רות – פרק ג'

1. א. המעשימים של רות המתוארים בפסוקים אי' – ט"ז היו עלולים להיחשב לא ראויים בתקופתה. הסבר קביעה זו לנוכח הנאמר בפסוק י"ד.
ב. קרא גם רות, ב', י"ב.
דברי רות שבפרק ג', ט' – רומנים לברכה שבועו מברך אותה ברות, ב', י"ב.
הסביר את הרמז שבדברי רות.
2. קרא את רות, ג', י', רות, א', ח'–כ', ב', י"ח–כ', ד', י"ג–כ"ב ו גם את דברי המדרש (רות רבא, ב') :
" אמר רב זעירא, מגילה זו [...] למה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים".
הסביר כיצד המעשיים המתוארים בפסוקים אלה מבוססים את דברי ר' זעירא.
3. בפסוקים אי' – ד' מפורטת הנחוותה המפורשת של נעמי לרות כלתא לקרהת הפגישה עם בעז,
אולם בפגישה עצמה (פסוקים ה'–ט') רות יוזמת יותר ממה שהציגה נעמי.
א. ציין את השוני בין ההוראות של נעמי למעשיים של רות.
ב. קרא את דברי רות לבועז בפסוק ט', ואת דברי בעז ברות, ב', י"ב. הסביר כיצד דברי רות לבועז
בפרק ג' נותנים פירוש מעשי לדברי בעז ברות, ב' י"ב?
4. קרא פסוק י"ח ורות ב', כ"ג. בשני הפסוקים האלה מתואר השינוי במצבן של רות ונעמי בעזרת
השורשים י-ש-ב ו -כ-ל-ה. הסביר כיצד השימוש באותו הפעלים בשני פסוקים אלה תורם להבנת
השינוי לטובה במצבן של נעמי ורות בפסוק י"ח בפרק ג'.
5. קרא רות, ג', א'–י"ג.
א. על פי הפרק, רות צייתה לדברי נעמי אך גם נקטה יוזמה.
הבא מנו הקטע דוגמה לצוינותו של רות ודוגמה ליוזמה שלה, והסביר כל דוגמה.
ב. קרא פסוקים י"ב–י"ג וגם רות ד', ה'. מה
בפסוקים י"ב–י"ג בוועז רומנים בדבריו על שני סוגי גאולה שיש ביניהם קשר. על פי רות ד', ה', מה
הם שני סוגי הגאולה, ומהו הקשר ביניהם במגילת רות. הסביר את דבריך.
6. קרא פסוקים אי' – י"א. בפסוקים אלה מסופר על פגישתם של רות ובועז בגורן.
א. קרא את דברי נעמי בפסוק ד'. במה התנהgota של רות תואמת את דברי נעמי, ובמה התנהgota
איינה תואמת את דברי נעמי? בסיס את תשובתך על הכתוב.
ב. בוועז מכנה את רות "אשת חיל" (פסוק י"א). מה משמעות הביטוי "אשת חיל" בדברי בוועז, ומה
בחתנהgota של רות מצדיק את הכינוי הזה? בסיס את תשובתך בפרקנו ועל רות ב', י"א.
7. קרא פסוקים אי'–ה' וגם **בראשית**, ל"ח, י"ג – י"ז.
א. מה ניסו תמר ורות להשיג באמצעות המעשה שהן עשו, וכייז כל אחת מהן התכוונת לקרהתו?
בסיס את תשובתך על הכתובים.
ב. קרא גם **דבריטס**, כ"ה, ה' – ו'. בסעיף (א) ציינת מה ניסו תמר ורות להשיג. מהי החשיבות בכך,
על פי החוק **בדברים**? הסביר.

מגילת רות – פרק ד'

הקדמה

פרק ד' מהוות תמונה מהופכת של פרק א' :

פרק א'	פרק ד'
שיעור כלכלי – בעז האמיד נושא לאישה את רות.	רعب – ירידת משפחת אלימלך בגלל הרעב.
חיים – לידת הבן שנושא את שם המת.	מוות – מות אלימלך והבניים מחלון וכילוון.
עושר – נעמי ורות משתקמות כלכליות.	עוני – נעמי ורות עניות.
היאחזות בארץ – נעמי ורות נקלטות בחברה.	גוללה, נכר וזרות – נעמי זרה וגולה במואב. רות, זרה ונוכרייה בבית לחם יהודה.
שמחה ואושר – נעמי מבורכת בנכד ובמעמד מכובד.	אומללות וסבל – נעמי מרירה ועצבה.
מקהלה הנשים ממחישה את אשרה של נעמי.	מקהלה הנשים ממחישה את סבלה של נעמי.

תקציר

הפרק פותח בפגש שיזם בעז עם הקרוב, הגואל, שלפי הדין צריך היה לשאת, לגאול את רות. המפגש מתרכש בשער העיר ; המקום המרכז שמתנהלים חיי התושבים, המשפט, השוק ולעתים גם הפלchan. במעמד משפטי, בנסיבות של עשרה עדים מזקני העיר הנכבדים, מסביר בעז לגואל שנעמי עומדת למכור את הנחלה שלה, ולפי הדין הוא זה שמחויב לקנותה. הגואל מסכים, אבל כשבוע מבהיר לו שאין די בקניית השדה, אלא הוא צריך גם לשאת את רות לאישה, כדי ליבם אותה ולהקיט זרע לבעלת המת, הגואל מסרב ב寧מוך שהנישואין עם רות עלולים להזיק המשפחה (ראו בהמשך). כדי להעביר את זכות הגואלה (קניית השדה) לבועז מתבצע תהליך משפטי של חליצת נעל לפני העדים. בעז מעיד עליו את העדים שקנה מיידי נעמי את השדה, הרכוש ואת רות (גם אישה נתפסת כקנית). הוא מדגיש שmorat המעשה להקים שם למתה. הקhal מברך את בעז שצצאיו ירבו כמו אלה של רחל ולאה נשותיו של יעקב, אבי עם ישראל, ושיהיה מבורך כביתו של פרץ בנים של תמר ויהודיה שבעז היה צצאו. בעז לוקח את רות לאישה ונולד להם בן. בחלק האחרון של הפרק מתואר עץ היוחסין של דוד המלך שמתהיל ברות.

רות זוכה לנואלה

רקע: בבוקר שלאחר ההתרחשויות בגורן, בוועז מגיע לשער העיר כדי לברר לגבי הגואל הקרוב ממנו לאlimlek, אכן הוא והאם ירצה לאול את רות. אנו נראה שהפרק לא יעסק רק בגאות רות (ייבום) אלא גם בגאותה השדה שבמשך בהמשך יקשר בין שתיהן ולכך נזכיר לרוגע שוב בחוק גאותה השדה :

חוק גאות השדה – בז'קרא כ"ה, כ"ה אומר: "בַּיִ-יְמֹךְ (=יתרוש) אֲחִיךְ וּמִכֶּר מֵאֲחָזָתוֹ וּבָא גָּלֹן מִקְרָב אֵלָיו וְנָאַל אֶת מִמְּפֵר אֲחִיכְ".

המשמעות : אם אדם מתירוש מנכסיו ונאלץ למכור את אחוזתו/ ביתו, הגואל (=בן המשפחה) הקרוב אליו – ביותר יכול לגואל את האדמה (בתשלומים) כדי שתישאר בידי המשפחה. אם ההצלחה לא תבוא מיד הגואל – אז בשנת היובל (ה-50) , הנחלה שנמכרה תחזיר לבעליה המקוריים.

על פי פרק א' – חלקת השדה של אלימלך הייתה במשך עשר השנים של ישיבת נעמי במו庵 בידי איש אחר. נעמי כלמנה ענייה וחסרת רכוש, לא יכולה לפדות אותה בכיספה שלה עם חזרתה לבית לחם. כעת באמצעות הגואל היא תוכל להסביר את השדה למשפחתה.

פסקים א' – יי' – הצעת בועז וシリבו של הגואל (הפלוני - אלמוני)

פסקים א' – ב' – בועז בנוchorות עשרה מזקני העיר, עולה לשער העיר (=בית הדין דاز), ומזמין את הגואל הקרוב ממנו המכונה פלוני - אלמוני לשם .

פסקים ג'-ד' – במסגרת השיח מזכיר מזכיר בועז ל"גואל הפוטנציאלי" כי נעמי נאלצה למכור את חלקת השדה שלה: " **חלקת השדה אשר לאחינו לאylimלך מכרה נעמי שהבה משודה מו庵.**" בועז מוסיף כי לאור כך כעת יש באפשרותו לגואל את חלקת השדה: " **ואני אמרתني אגלה אזגד לאמר קנה נגדי הישבים ונגדי זקניהם עמי אם – תגאל גאל ואם – לא יגאלagiיה לי ואדע (אזדע), כי אין זולתך לגואל ואני אחיד ...**" בועז מוסיף את הגואל שכיוון שהוא מקרוב יותר לנעמי ממנו הרי שיש לו זכות ראשונית לגואל, ואם לא ירצה אז בועז יגאל. בתחילת הגואל מסכים " **ויאמר אنبي אגאל.**" – כי הקנייה תגדל את נחלתו ואת רוחחו הכלכליים.

פסקוק ה' – לאחר שקיבל מהגואל הפוטנציאלי את הסכמתו הראשונית לגואל הקרקע, בועז מקשה ומוסיף כי בעת גואל הקרקע עליו יהיה גם כגואל לקיים גם את חוק הייבום, כתוב: " **ויאמר בזע ביזס – קנותך השדה מיד נעמי ומיאת רות המזאביה אשת-הפטת קניתך להקים שט-הפטת על-נחלתך.**" יש הטוענים שבזו בדבריו מנסה לגרום לגואל הפוטנציאלי לוותר על העסקה, באמצעות שלושה שכנועים :

א. **רות מואבייה**, כלומר : נוכרייה.

ב. **בועז מתנה את גואל האדמה בתנאי של ייבום**, כלומר : הגואל הפוטנציאלי חייב להתחנן עם רות, ולא רק לגואל את האדמה ולהרוויח ממנה.

ג. **הנחלת לא תהיה על שמו של הפלוני - אלמוני – אלא על שם הבעל המת של רות**. עם קנית השדה הוא יהיה חייב " **לקים שט-הפטת על-נחלתך.**" ומכאן שוגם הבן שילוד להם יישא את שמו של המת והוא **היחיד שיכול לרשת את הנחלתך** = עניין זה מייצר בעיות לתגאל הפוטנציאלי למול ילדיו מאשתנו הנוכחית כי הוא ישלם מכיספו הנוכחי למשהו שאשתו וילדיו הנוכחים לא יזכו להנות ממנו .

פסקוק ו' – לתנאי השני בדבר הייבום הגואל הפוטנציאלי כבר מסרב, באומרו : " **לא אוכל לגואל – (לגאל) לי פון-אשחית את-נחלתך כי לא-אוכל לגאל.**" מהי משמעות נימוקו של הגואל " **פון-אשחית את-نחלתך?**" ← התשובה:

א. **ニמק אישי – נחלתך** – משפחתי – ככל הנראה לגואל כבר יש משפחה, אישה וילדים שהוא לא רוצה במריבות אתכם או חשש שיהיו מריבות בין הבנים נוכח עניין הירושה – שהרי בינוי מאישה זו לא יוכל לרשות את האדמה הזו.

ב. **ニמק כלללי** – הבכור אשר תלד לו רות ייקרא בשם מחלון בעלה הראשון, הנחלת שקנה תהיה שייכת לבן הזה , והגואל יזכה להנות רק מפירוטה באופן زمنי ובינתיים יctrיך לפרש את רות ואת נעמי.

ג. **ニמק ذاتי** – לא אקח מואבייה, שאסורה לבוא בקהל ישראל (לפי דבריהם כ"ג, ד') – כי אז אפגום בייחוס המשפחתי שלי וב██סוכוי השידוכים של ילדיו .

לאור הנימוק האפשרי האחרון של ה"גואל הפוטנציאלי" נוצר לרוגע ונעבור לחוק בדברים כ"ג –

פסקוקים ד' – ז' – איסור חיתונו עם נוכריות – החוק אומר : " **לא-יבא עמוgi ומזאביה בקהל ה' גם זור עשירי לא-יבא להם בקהל ה' עד-עולם.**" משמעות האיסור (לפי פסקוק ד') : אסור לצרף את העמוני

והמוabi לעם ישראל (כמו בעבודת ה'), אסור להתערבב איתם, ויש הטוענים שהכוונה היא לאיסור חיתון עימים. הסיבות לאיסור זה :

❖ **nymok diti - lfi brashit yit psukim li - lh** - סיפור משכבות נמות לוט עם אביהן - הולדתם של עמים הללו הינה תוצאה של גילוי עריות וסחרות וכן יש אישור חמור בקבלתם לכהל ה'.

❖ **nymok historiyim - lfi haok shlpnino b'dibrim c'g** :

1. פסוק ה', א' – "על-דבר אשר לא-קדמו אתקם בלחם ובמים בירך באתכם מפעריס", אסור להסביר להם פנים על שלא אפשרו לעם ישראל לעبور בארץם ולקנות מהם לחם ומים בזמן יציאתם מצרים.

2. פסוק ה', ב' – ו"א- אשר שכר עלייך את-בלעם בנו-בעזר מפטזר אוֹרֶם נָהָרִים לְקַלְלָן", בלק מלך מוואב בקש לקל את ישראל ושכר את בלעם מכשף בעל כוחות טומאה לעשות זאת (במדבר, כ"ב), אלא שהסיכל את תוכניתו ובמקום קללה יקרה מפי רק ברכה לישראל: "ולא-אבה ה' אללהיך לשמעך אל-בלעם ויחפץ ה' אללהיך לך את-מקלה לברכה כי אהבך ה' אללהיך", לכן בשל עינויו זו של המואבים מבחינה היסטורית כלפי ישראל יש דרישת של: "לא-תדרש שלמים וטבתם כל-ימיך לעוזם". (פסוק ז')

מגילת רות משמשת יסוד לפירוש שהצעו חז"ל כתוב בחוק, ואשר על פי ביססו את ההלכה :

"עמוני ומאובי אסורים ואיסורן איסור עולם, אבל נקבותיהם מותרות מיד" (מסכת יבמות ח', ג')

החוק אוסר על נישואים עם גברים מוואבים, אך אומר כי מותר לשאת נשים מוואビות ועמוניות, החיזוק לכך על פי חז"ל הינו כי בחוק מואבי ועמוני בלשון זכר ולא עמוניות ומואביות בלשון נקבה.

נחוור שוב לרות פרק ד'-**פסוק ז'** – המחבר בפסוק חושף אותנו למנהג "שליפת הנעל" האומר: "זאת לבנים בישראל על-האגאה ועל-התמורה לקים כל-דבר שלף איש נעלו וננתן לרעהו זו את התעודה בישראל."

בכל מעשה של גאותה אדמה בכף או בעסקת חליפין של שדה אחר (= על-האגאה) כדי לתת תוקף חוקי לעסקה (= על-התמורה) המנהג היה (= לקים כל-דבר) שהאיש המותר על הגואה שולף את נعلו וננתן אותו לצד השני בהסכם. מדו"ע?

כי הנעל מסמלת אדנות, בעלות ושליטה על הקרקע (כי האיכר דורך אינה על אדמותו) והורדת הנעל מנגד מסמלת ויתור על הבעלות על השדה והברתו לאחר. מעשה זה היה דואז אישור לקיום העסקה, כתוב:

"זאת התעודה בישראל".

פסוק ח' – לאור המנהג אליו התוודענו בפסוק ז' אומר הגואל הפלוני-אלמוני לבועז: "קינה-ליך" הגואה שכך אני מותר וכדי לתת לכך תוקף הוא: "וישלך נעל". הגואל באמרתו זו מותר גם על זכות גאותה הקרקע וcum bon גם על ייבומה של רות. מכאן ... שבעת בועז רשאי להיות הגואל הרשמי !

פסוקים ט'-י' – בועז מצין בפני הווקנים (=הדים) וכל העם העדים לנעשה בשער העיר כי "עדים אמתם היום" = כי הם עדים לכך שהוא מתחייב לגואל את רות ונעמי-**ב-2 סוג גואלה**:

גואלן הקרקע, שמטרתה: השבת הקרקע למשפחה = "בי קניתי את-כל-אשר לא למלך ואת כל-אשר לכליוו ומחלון מיד נעממי".

מציאות יבום - שמטרתה: גואל שם המת = "ונם את-רות המאבה אשת מחלון קניתי לי לאשה להקים שם-הмест על-נחלתך ולא-יברת שם-הмест מעם אחיו ומישער מקומו עדים אמתם היום.

ניכר כי לבועז חשוב שלגאולה יהיה תוקף חוקי, וכך הוא חוזר פעמיים בפני הזרים והעם הנוכח במעמד על הביטוי **עדים אפסים** היום. בין החוק המקורי לדבר ייבום המצוין ב**דבריהם** כ"ה פסוקים ה' - י' לبين מנהג הייבום המוצג לפניו ב מגילה ישם נקודות דמיון ושוני :

הסבר לשוני	שוני	דמיון	קריטריון
	בדברים – רק על האח. ברות – נעשית על ידי קרוב משפחה רוחקים יותר.	בשניהם MORE THAN KROB MASHFACHA	חוות הייבום / הגאולה מוטלת על
יש הטוענים (ביקורת) שמחבר המגילה הכיר את שני החוקים והוא שיצר את השילוב ביניהם על אף שלא קושרו במקור בחוק גאולה .	בדברים – הייבום עומד בפני עצמו ונקרא ייבום ברות- יש חיבור של 2 סוגים הגאולה= חיבור בין חוק הייבום לחוק גאולת הקראע והחוק הכללי המאוחד נקרא : גאולה .	בשניהם MORE THAN CHOK HIBUM	שם החוק ותוקפו
נעמי דוחפת לנישואיה של רות לגואל על אף שלא הייתה חייבות היא מנצלת זאת כדי להביא לה "מנוח "	דברים – חובה - להמשיך את שם המת על צאצאו . רות- רשות - "להקם שם המת על נחלתו" – הדגש הוא גאולת הקראע = המשכיות השם של המת על הנחלה -שהנחלה תחזור למשפחה.	הקמת המת שם	מטרת הגאולה והיותה חובה / רשות
		נעשה בשער העיר = בית הדין לעיני זקני העם = הזרינים .	מעמד הגאולה
	בדברים – מבצעת האלמנה , הנדרשת לחלוז את נעליו של היבם וגם לירוק עליו כדי לבוזתו על שלא רצה ליבמה - אקט משפיל!	בשניהם הגואל מסרב לガואל ומתבצע טקס חוליצה	טקס החליצה ומבצעו
	ברות – הגואל המסרב שולף את נעליו בפניו ולא בפני רות ויש – בו רצון לתת תוקף לעסקה – אקט מכובד !		מטרת טקס החליצה
	דברים- שחרור מממצאות הייבום רות- אין אפשרות שחרור מייבום אחרית הגואל הפלוני - אלמוני היה מקיים בעצמו ולא בוועז , טקס שליפת הנעל הוא בכדי לתת תוקף להעברת הבעלות על הנחלה		

מכל אלו ניתן להסיק שהמחבר הכיר את החוקים ושלב ביניהם כפי רצונו (ביקורת) או שלאורך השנים החוקים עברו לידיון בהתאם לנעשה בשטח וחוברו יחדיו והמחבר מציג את השינוי בחל בהם.

פסוקים י"ג – י"א – העם מברך את בוועז ואת רות

זקנין העיר והעם הנוכח במעמד מברכים את רות ואת בוועז בברכות הבאות: **"יתנו ה' אֶת-הָאָשָׁה הַבָּאָה אֶל-בֵּיתךְ פְּרַחְלׂ וְכֹלֶת אֲשֶׁר בָּנָו שְׂתִּيقָתָם אֶת-בֵּית יִשְׂרָאֵל"** = מעריכים לרות שתהיה כאחת מאימהות האומה ובכך מבטאים את קבלתה לעם ישראל. יש כאן מבנה כיאסטי כדי להציג שהברכה ניתנת בשם ה' כל מה שכלל בה יהיה תוצאה ברכת ה' וחסדו.

"וְעִשָּׂה-חִיל בְּאָפְרַתָּה" = הם מעריכים לבועז הצלחה ב"אפרטה" שזהו שם נרדף ל"בית לחם". **"וְקָרָא-שם בְּבֵית לְחֵם."** = מעריכים לו שיבנה לו בבית לחם עם משפחה גדולה וארכות ימים שעשו ייקרא עלייה, ושמו יהיה מקור לתחילה.

"וַיְהִי בִּיתְךָ פְּרַץ אֲשֶׁר-יָלְדָה תָּמֵר לִיהוּדָה מִן-הַזָּעֵר אֲשֶׁר יְתַנוּ ה' לְךָ מִן-מִגְעָרָה מֵזָאת." = יש כאן רמז לקשר בין סיפור יהודה ותמר וסיפורנו כי בוועז הוא (על פי דברי הימים א', ב' פסוק ד'-יא') יצא של פרץ בנים של יהודה ותמר שנולד מיבום כפוי של תמר על יהודה. לגבי מטרת האזכור יש הטוענים שנודע כדי לבוז את דוד ויש אחרים הטוענים דודoka הפוך כדי להأدיר את דוד.

הברכות מעידות שרhot היפה מקובלת ואהודה בקרבת קהיל ישראלי בבית לחם על אף הייתה נוראייה (או שהיא הגיורת הראשונה = התקבלה כיהודיה לכל דבר בשל מעשיה)

פסוקים י"ג – כ"א – הולדות עובד והגנאלוגיה של דוד

פסוק י"ג – מנישואיה של רות ובוועז נולד בן .

פסוק י"ד – ט"ז – נשות העיר מברכות את נעמי על הולדות הילד ולא את רות באומרנו: בנה של רות יהיה גואל לנעמי, כי כשיגדל ירש את נחלת אלימלך ויככל את נעמי. **הוא יזכה להקים משפחה בישראל וכך שמות משפחתיין יונצח. אבל חסר לנו השם ?**

פתרון: ייתכן שהשם הושמט או שזו ברכה שמשמעותה שייהי מפורסם בישראל.

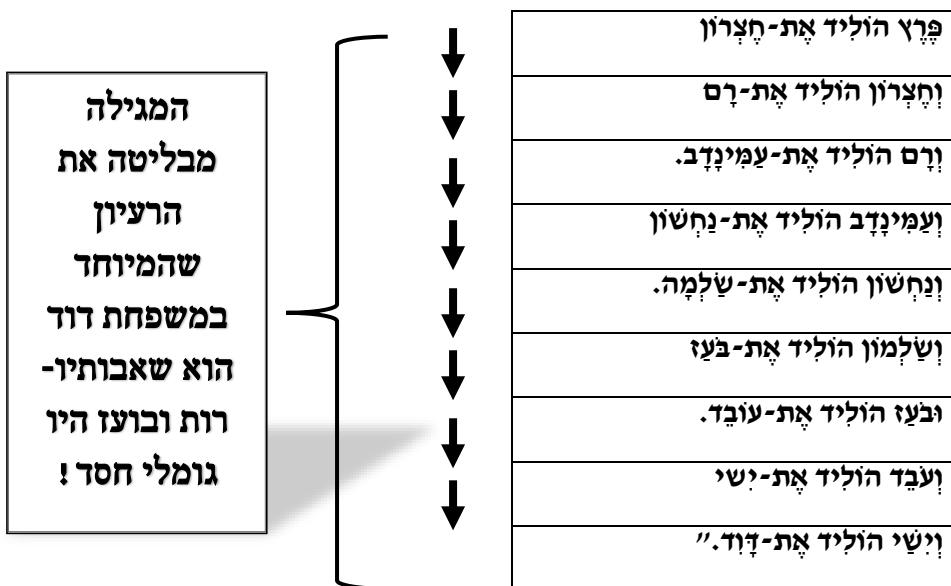
"וַיְהִי לְךָ לְמַשִּׁיב נֶפֶשׁ" = בנה של רות יהיה את נפשה, יחויר לך את הרצון להיות ואות שמחות החיים וישכיח ממנה את אבלה על מות בעלה ובניה. **"וַיַּלְכְּלֶל אֶת-שִׁיבְתָּךְ"** = מעריכות לה שהוא יdag לצרכיה בעת זקננה כמו כתלה שדאגה לה עד כה **"כִּי כְלַתְךָ אֲשֶׁר-אֲהַבְתָּךְ יָלְדָתָךְ אֲשֶׁר-הִיא טוֹבָה לְךָ מִשְׁבָּעָה בְּנִים."**

פסוק ט"ז – "וַיַּתְקַח נָעָמִי אֶת-הַיָּלֵד וַתִּשְׁתַּחַוו בְּתִיקָה וְתַהְיֵי לוֹ לְאַמְנָתָה". – ככל הנראה הילד גדל בבית של נעמי ולא אצל אימו רות. יש הטוענים שזאת כדי שיגדל על ברכי היהודות וידע את כל החוקים והמנהגים

פסוק י"ז – המחבר מוסיף כאן הערת כי נשות העיר נותנות בעקבות הברכות את השם **"עוֹבֵד"** וכי **"הוּא אָבִי אַבִּי דָּוד"**. בغال חסדייה של רות לחמותה ודבקותה בה, ניתנה לרות הזכות להיות סבתא רבתא של דוד המלך (הנין שלה) שעל פי המסורת מצאצאיו יkos מלך המשיח.

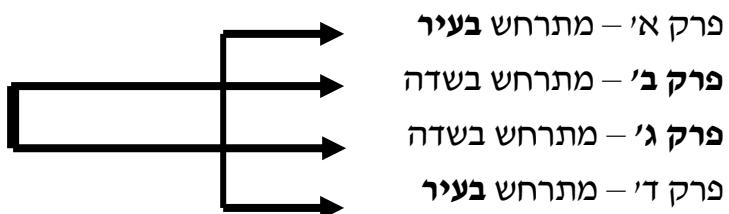
פסוקים י"ח – כ"ב – מפרטים את השושלת שיצאה מפַרְץ :

"**וְאֶלְהָ תּוֹלְדֹת פַּרְץ** = בנים של תמר ויהודה **כָּלֵקְמוֹן** :

מבנה המגילה

מגילת רות הנה יצירה ספרותית דרמטית בעלת מבנה כיאסטי ברור. מבנה כיאסטי הוא מבנה מוצלב; המבנה הciaסטי של מקום התרחשויות העלילה במגילה מגילה רות ניתן לתיאור ברור גם באמצעות החלוקה הפורמללית של העלילה לפרקים :

המבנה הciaסטי בתיאור תחולפות הנפשות הפועלות, ניתן לזהות באמצעות חלוקת המזהה ל- 14 סצנות. בתרשים דלהלן מצוינים שניים מן היסודותciaסטיים, המקום והעלילה (באמצעות הסצנות) המבנהciaסטי של מגילת רות אינו משתמש קישוט ספרותי בלבד, אלא מדריך ומכוון את הקורא למוטיבים ואידיאות החשובות למחבר היצירה, כגון : מוטיב הייבום ונגאלת הקרקע, מוטיב הגרות, ומוטיב החסד לחיו ולמת

הקשר הרעיוני בין הפרקים א'-ד' לפני הטבלה (בעמוד הבא) :

- (1) **מנוחה** כנגד פורענות.
- (2) הדמויות עושות **חסד** זו לזו : רות לנעמי (גם ערפה לפי דבריה של נעמי גמלה חסד לנעמי ולמתים), נעמי לרות, בועז לרות.
- (3) ההתאמנה בין בועז לרות : הוא **'גיבור חיל'**, והוא **'אשת חיל'**.
- (4) מתאים בין **החסות** שבקשה רות אצל אלהי ישראל, לבין **החסות** שבעז עתיד לתת לה כבעל.
- (5) הפעל **'ידע'** מרמז על קרבתו המשפחתי של בועז למשפחota אבימלך. הוא מופיע בקשר לירידתה של רות אל הגורן בלילה : **"אֶל תִּنְצָعֵ לְאִיש"** (פרק ג', ג'), ויש לו קשר לפעולות הייבום הכרוכה בילדעת אישה.
- (6) הפועל **שוויב** מתאר את הנדוזים וחוסר הוודאות, לעומת השיבה לארץ והישיבה בה.
- (7) **הגאולה** של נעמי ורות מושגת בזכות הסכמתו של בועז לגאל את השדה ואת האלמנה.
- (8) הסיפור פותח **במוות ומסיים בהקמת שם למתים**.
- (9) **קציר השעוריות** היא התקופה המאהודה את חלקו ההיסטורי ; בה פותח החלק האופטימי של הסיפור ובה הוא מסתירים.

סיכום מגילת רות

במגילת רות יש קשר הדוק בין המילים והאמצעים האמנוטיים לבין הרעיונות. בטבלה שלහן מופיעים מיללים וביטויים שחוזרים בפרק א'-ד', והחזרה שלחן מדגישה רעיונות ותוכן של המגילה.

פרק ד'	פרק ג'	פרק ב'	פרק א'
	בתי הַלָּא אֶבְקַשׁ לְךָ מִנוֹת (פסוק א')		וְמֵצָאָנּוּ מִנוֹתָה אֲשֶׁר בַּיּוֹם אִישָּׁה (פסוק ט')
	הַיְתָבֵת מִסְדָּךְ הַאֲחָרוֹן מִן (פסוק י')	כְּרוּךְ הוּא לְהָאָשֶׁר לֹא עָזַב מִסְדָּךְ אֶת הַמִּינִים וְאֶת הַמִּתְמִימִים (פסוק כ').	יעש ה' עַפְקָם חָסֵד כִּאֵש עָשָׂתָם עִם הַמִּתְמִימִים וְעַמְדִי (פסוק ח')
	אֶל תִּבְזֹא יְרִיקָם אֶל חָמוֹתָךְ (פסוק י"ז)		וַיַּקְרֵם הַשְּׁיבָנִי הָיָה (פסוק כ"א)
ונְשָׂה-חִיל בְּאַפְרָתָה (פסוק י"א)	כִּי אִשְׁתַּחַת חִיל אַת (פסוק י"א)	אִישׁ גָּבוֹר חִיל (פסוק א')	
		וְכָה תִּדְבְּקִיו עִם גַּעֲרָתִי (פסוק ח). עִם הַגְּעָרִים אֲשֶׁר לִי תִּדְבְּקִיו (פסוק כ"א); וְתִּדְבְּקִי בְּגַעֲרֹות (פסוק כ"ג).	וְרוּת צְבָקָה בָּה (פסוק י"ד)
		אֲשֶׁר בָּאת לְחָסּוֹת תְּמַתָּה וּפְרִשְׁתָּה כְּנֶפֶךְ עַל אֲמַתָּה (פסוק ט')	
	אֶל תִּזְעַד לְאִישׁ (פסוק ג'); חַלְא בָּעֵז מִזְעַטָּנוּ (פסוק ב')	וְלֹנְעָמִי מִזְעַד לְאִישָׁה (פסוק ג'); חַלְא בָּעֵז מִזְעַטָּנוּ (פסוק י"ד)	
ברוך ה' (פסוק י"ד)	בָּרוּכָה אַתָּה ה' בְּתִי הוּא לְהָיָה (פסוק כ').	בָּרוּכָה ה' (פסוק ה'); ברוך הוּא לְהָיָה (פסוק י').	
הַשְּׁבָה מִשְׁדָּה מוֹאָב (פסוק ג')		הַשְּׁבָה עִם נְעָמִי מִשְׁדָּי מוֹאָב" (פסוק ו')	בְּשָׁדי מוֹאָב (פסוקים א', ב', ה', כ"ב).
אֶם-תְּגַאֵל גָּאֵל וְאֶם לֹא יְגַאֵל הַגִּידָה לְיִלְלָה כִּי אַיִן זוֹלְתָה לְנַאֲול וְאַנְכִּי אַחֲרִיךְ וְיָאָמַר אַנְכִּי אַגָּאֵל (פסוק ד')	וּפְרִשְׁתָּה כְּנֶפֶךְ עַל אֲמַתָּה כִּי גַּאֲלָל אַפְתָּה (פסוק ט') גַּאֲלָל אַנְכִּי וְגַם יִשְׁאֵל קָרְזָב מִמְּנִי לִיְנִי חַלִּילָה וְקִיהָ בְּבָקָר אֵם יִגְאֵל טֻוב יְגַאֵל וְאֶם לֹא יִחְפֹּץ לְגַאֵל וְגַאֲלָתִיךְ אַנְכִּי (פסוקים י"ב-י"ג).	מִגְּאָלָנוּ הוּא (פסוק כ')	
מִשְׁדָּה (פסוק ה').		אַלְכָה נָא מִשְׁדָּה (פסוק ב'; ג', ט', כ"ב)	
שְׁמַת הַמִּתְּ (פסוקים ה', י').		אַתְּרִי מִזְתָּא אִישָׁךְ (פסוק י"א)	וַיִּמְתַּא אֶלְיָמְלָךְ (פסוק ג'); וַיִּמְתַּו גַּם שְׁגִיאָה (פסוק ה'); בְּאַשְׁר תִּמְוֹתִי אִמּוֹת (פסוק י"ד); הַמִּוֹּת יִפְרִיד בֵּינוֹ וּבֵינָךְ (פסוק י"ז)
לְאַלְיָמְלָךְ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לְכָלְיוֹן וּמְחַלְיוֹ (פסוק ט')		מִפְּשָׁפְחַת אֶלְיָמְלָךְ (פסוק א')	וְשָׁם הָאִישׁ אֶלְיָמְלָךְ וְשָׁם שְׁנֵי בָּנָיו מְחַלְיוֹ וּכָלְיוֹ (פסוקים ב', ג', ה')
	וַיְהִי אֶת גָּרוֹן מִשְׁעָרִים (פסוק ב')	וְתִּזְבְּקֵךְ בְּגַעֲרֹות בָּעֵז לְקַקְתָּ עַד בְּלוֹת קָצֵיר הַשְׁעָרִים וּקְצֵיר הַחַטִּים (פסוק כ"ג)	וְהַפְּהָה בָּאוּ בֵּית לְחִם בְּתִחְלַת קָצֵיר שְׁעָרִים (פסוק כ"ב)

שאלות למגילת רות – פרק ד'

1. הסבר מהו "גואל".
2. מדוע מהפש בועז גואל לרות ?
3. כתוב בלשונך את חוק הייבום (ספר דברים) והבא **שתי** נקודות שונות בין הביצוע בפרקנו.
4. כיצד מברכות נשות העיר את רות ובעז לנישואיהם ?
5. קרא רות ד', י"א – י"ז.
 - א. העתק מן הקטע **שני** ביטויים המביעים קבלה של נישואי בעז ורות, והסביר **כל אחד** מן הביטויים שהעתיקת.
 - ב. הסבר מדוע היה צריך להביע קבלה של נישואים אלה.
6. קרא רות ד', יי, י"ג-כ"ב.
 - א. על פי החוק **בדברים** י"ז, י"ד-ט"ו, מה צריך להיות המוצא של מלך בישראל? האם מוצאו של דוד המלך תואם את הנדרש על פי החוק ? נמק ובסס את דבריך.
 - ב. על אף המוצא המשפטתי-לאומי של רות היא הייתה האם של שושלת מלכי יהודה. מהו הערך הבא לידי ביטוי במעמד שקיבלה רות ? הסבר.
7. קרא רות ד', א-י. על פי המתואר בפסוקים אלה, בועז פועל על פי מנהגים משפטיים שהיו מקובלים באותה תקופה. הבא מן הפסוקים האלה **שתי** דוגמאות למנהגים אלה והסביר.
8. קרא רות, ד', י"א-י"ב. על פי פסוקים אלה, העם והזקנים מברכים את רות ובעז.
 - הבא **שתיים** מן הברכות, והסביר אותן.
9. קרא פסוקים א'-י.
 - א. כיצד בועז גורם לגואל לחזור בו מכונתו לנガול את שדה אלימלך ? בסס את דבריך
 - ב. ציין מפסוקים אלה **שתי** דרכים שבhn ניתן תוקף חוקי לנガולה שבועז גואל.
10. קרא גם **דברים**, כ"ג, ד"ז. בקטע מרות נאמר פעמיים שרות היא מואביה.
 - א. מה מצווה החוק **בדברים**, כ"ג, ד"ז' בוגע למוואבים ?
 - ב. בפסוקים י"א-י"ז מתואר מצב העומד בסתרה להוראות החוק **בדברים**. הבא **שתי** ראיות מן הכתוב לביסוס טענה זו.
11. קרא **בראשית** ל"ח, י"ג-י"ח; רות, ד', ג-ט', י"ג-י"ז.
 - א. קרא גם את חוק הייבום **בדברים**, כ"ה, ח-ו.
- רות ותמר פעלו כדי להשיג מטרה דומה, אולם דרך פעולה שונה. על פי הקטעים שלפניך, מהי דרך הפעולה של רות, ומהי דרך הפעולה של תמר ? (היעזר גם **ברות ג', ה-י'**)
12. ציין הבדל אחד בין הייבום כפי שנעשה בסיפור רות ובסיפור תמר, לבין חוק הייבום. איזו דרישת ברות ד', ג-ה', מהו זה תוספת על חוק הייבום ?
 - לפניך פירוש חזקוני: "אין מעמידין פרנס (=מנาง)" על הציבור, אלא אם כן קופה של שרצו (=חטאיהם) תלואה לו בצווארו, פן יתגאה על הציבור".
13. איזה פגם אפשר למצוא בשושלת היוחסין של דוד, וכי怎 מסביר חזקוני את בחירתו של דוד למלך למרות פgam זה ?

מילון מושגים

הקדמה

מילון המושגים ישמש אתכם להבנה כללית של החומר הנלמד בשיעורי התנ"ך. עשו בו שימוש נכון. המושגים מסודרים לפי סדר הא'... ב'...

المושגים

1. אטיאולוגיה

'אטיו', ביוננית: סיבה. 'סיפור אטיאולוגי' הוא סיפור המסביר את הסיבה לתופעה מסוימת בעולם.

תופעת טבע כמו הקשת, תופעה חברתית כמו העובדה ששושלת מלכים מסויימת שולטת במדינה, או שם של אדם או של מקום. למשל, המקרא מספר שיעקב נקרא בשם זה כי כשנולד הוא אח' בעקב של עשו אחיו.

2. אירוניה

צורת התבאות ובה המשמעות הגלויות מנוגדות למשמעות הסמויה. צורה שבביעה לעג, יחס של ציניות, הגזמה וסלידה. האירוניה מציגה ניגודים. הדבר משמש משפט שנשמע לכוארה כפשוטו, אך רומו שהכוונה היא מנוגדת למה שנאמר. מטרת האירוניה היא בדרך כלל לבקר על ערכיהם מסוימים בחברה, על פעולות או על מוסר לקוי ובכך לעורר את המוסכם לגבייהם. האירוניה הבסיסית מציגה ניגודים כמו סובייקטיביות ואובייקטיביות, חיים ומות ועוד.

בקומדיית היוונית הציג הטיפש והחליש את דעתו בצורה לעגנית ו מגוחכת ובכך מתח ביקורת למוסכמות חברותיות. סוקרטס הגידirs זאת בדרך עקשנית להוכיח את מה שאינו נכון. להוכיח את מי שאינו מבין, שאינו יודע. זהה גם דרך של העמדת פנים לא כדי להשיג יתרונות, אלא להשיג את האמת. האירוניה הסוקרטית מוצגת בדרך של היתומות. לכוארה ישנה הסכמה, אך בדרך היתומות נחשפים הלעג והביקורת.

אריסטו הגידirs זאת כלעג עצמי. הדבר לעג לעצמו. אדם שצוחק על עצמו ועל אחרים מתוך רצון לחלק עם אחרים את הרגשות הנחיתות. האירוניה מופיעה כבר במקרא. בספר איוב מביע הדבר יחס של אירוניה ולעג כלפי הנהגות רעיו.

3. אלילות

פולחן אלילים (שהם פסלים ותמונה העשויים מעץ, אבן, מתכת וכד'). פעמים רבות חוזר בתורה האיסור על עבודה אלילים: "לא יהיה לך אלוהים אחרים על פני לא תעשה לך פסל וכל תמונה... לא תשתחווה להם ולא תעבדם" (שמות כ', ג'-ה'). היהדות גם אוסרת להעמיד **מצבה** לעבודת האלוהים, או לעובד לאלוהים בדרכים שב桓 עובדים עמים אחרים לאלייהם.

עבודה זרה היא אחת משלוש העבירות החמורות ("שלשות הלאוין") - עבודה זרה, גילוי עריות (=ניאוף) ושפיקות דמים (=רכח), שאסורת על אדם בישראל אפילו אם חייו נתונים בסכנה וביצוע העבירה עשוי להציל אותו - "יירחג - ובל יעבור".

בני ישראל חטאו בעבודה זרה או בסינקרטיזם פעמיים רבות, למרות האיסורים החמורים על חטאיהם אלה; כבר בתקופת הנודדים במדבר, בעת מתן תורה, חטאו בעבודת עגל הזהב, והם חזרו על חטאיהם אלה פעמיים רבים בתקופת השופטים ובימי בית ראשון. השופטים והנביאים הוכחו אותם וקראו להם לחזור לעבודת ה' המונוטאייסטית (= **המizzaה** על אמונה באלו יחיד).

עצמים פולחניים המשמשים בעבודת אלילים הם: אבן, **מצבה**, עצים מסויימים, וכן חפצים שונים ומגוונים: פסל, מסכה, תמונה, צלם, אליל, סמל, מפלצת, עצבים, טרפים, אשרות/אشرים ועוד.

4. אקספויזיציה

אקספויזיציה (בעברית: מצג) היא הכללת חומר רקע חשוב בתחום מסגרת העלילה. האקספויזיציה כוללת למעשה את המצב הראשוני שמננו מהתחלת שרשרת האירועים של העלילה והיא כוללת מידע לגבי מצב העניינים לפני נקודת הפתיחה של הסיפור. המידע שהאקספויזיציה מספקת יכול לכלול למשל: דמיות והיחסים בניהן, הקשרים ההיסטוריים, אירועים שקדמו לעלילה וכיוצא בזה.

האקספויזיציה היא מידע ולא בהכרח חלק ספציפי מהסיפור.

5. דימוי

דימוי הוא אמצעי לשוני המשווה בין שני רכיבים לשוניים מתחומים שונים, שיש ביניהם יסוד משותף, דומה אך לא זהה.

בדרך כלל הקישור היוצר את ההשוואה נעשה באמצעות כ' הדימוי. מילוט דימוי נוספת העשויה להופיע ביצירה: כמו, כאילו, כך, בדומה ל..., כפי ש...וכדומה.

מטרת הדימוי ליצור אפקט של הפתעה ורושם על הקורא. דימוי אדם לארים – גיבור כארו, מעניק לאדם תכונות רבות. מלבד גבורה גם עוצמה פיזית, כוח, אומץ לב ותעוזה. תכונות הנזרות מהשווות גבורת האדם לגבורת הארים.

דימוי עשוי להיות רחב ומורכב או לחילופין קצר ופשוט כמו: אדום כדים. דוגמה לדימוי רחב במקרא, בראשית כ"ב נאמר: "ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים".

6. הגזומה

הגזומה (היפרbole) היא אמצעי פיגורטיבי (ציור לשוני), ואמצעי רטורטי שמהותו תיאור מוגזם ומופרז, מעבר לאמת הגלואה. תיאור זה נועד להעצים את האובייקט המתואר, ובכך לייצור רושם, תדהמה ופליאה בקרב המאזינים או הקוראים.

הגזומה אינה קריקטורה: מטרתה אינה לייצר רושם מגוחך או משעשע, אלא להציג את האובייקט או את עמדתו של הדובר. לצורך זה היא משתמשת גם במסגרת הרטוריקה (אמנות הנאות) ובמשפט הדיבור, במקרים כגון "אבל אמרתי לך כבר מיליון פעם..." או "עמנוא, הקיים לנצח נצחים...".

ניתן למשתמש בהגזומה באמצעות מטונימיה, על ידי החלפת מושג מדויק במושג קרוב אליו אך גדול ממנו, כמו בדוגמת "אמרתי לך מיליון פעם" לעיל או בשורה "אותו רגע וברחובות עמדה מלכת כל האנושות" (אמיר גלבוע). לחילופין, ניתן למשתמש אמצעי זה גם באמצעות מטפורה או דימוי, על ידי השוואת המاذירה את האובייקט ("מנשרים קלו, מאריות גברו").

7. הדרגותיות

מבנה של כתיבה, צורה של תיאור, שבה לא נאמרים הדברים בבת-אחד, אלא בהדרגה. מבנה מדורג יכול להיות בביטוי, בפסקוק ו אף בספר שלם.

8. היסטוריוגרפיה

ההיסטוריה ההיסטורית היא כתיבה היסטורית המונעת על ידי נתיות, דעות ו评议ות של ההיסטוריון המעלה את תולדות האירועים על הכתב. למעשה כל כתיבה ההיסטורית היא היסטוריוגרפיה, מכיוון שככל כותב מונחה על ידי נתיותו, דעותיו ו评议ותיו. אולם יש ההיסטוריונים השואפים לכתיבה נקייה החותרת אל האובייקטיביות עד כמה שניתן (תוך מודעות לחוסר היכולת להשיגה), ולעתם יש ההיסטוריונים שכתיבותם מונעת על ידי השקפת עולמים. ההיסטוריה המקראי נינה עם האחרנים – הוא אינו שואף לתאר

באובייקטיביות את מהלך האירועים אלא מונע על ידי מגמות שחלקו גלויות וモצהרות ועל חלקו אפשר לעמוד מתוך ניתוח הכתובים.

9. **מדרש שם**

(אטימולוגיה) – דרך סיפורית להסביר שמות וכינויים. ביוונית: אטימוס משמעואמת, לוגוס משמעו תורה. סיפור קצר (ואפיו משפט אחד) המסביר את פירושו של השם (של אדם, של מקום, של באר, של עץ וכיו"ב). קורה שהאטימולוגיה המקורית נשחת, ואז מותאם הסביר – השם לצלילו של השם (אטימולוגיה עממית). דוגמא: "וילדת בן, וקראת שמו ישמعال, כי שמעה ה' אל עונייך" (בראשית ט"ז, י"א). סיפור אטיאולוגי מסביר גם תופעות כגון: מדוע יש קשת בענן, מדוע היישמעאים נודדים בדבר, מדוע מתרחשת הלידה בכאב ועוד.

10. **monoתאיום**

אמונה באל אחד (מוני = אחד, תיאוס = אל), לעומת פוליטאיום – אמונה באלים רבים. היהדות, הנצרות והאסלאם מוגדרות כדתוֹת monoתאיות, ומאמיניהן עובדים אל אמת אחד ויחיד. אל זה ברא את כל החיים והדומים שעל פניהם האדמה בכוחותיו העצומים, קבע את חוקי הטבע, והוא מנהיג את העולם על פי רצונו. בתגלויותו הטיל האל על בני האדם לקיים מערכת של מצוות, המצויה בספריו הקודש. האל גומל בני האדם על מעשיהם – נותן שכר לאמינים ולמקרים את המצוות, ומעניש את הכהנים ואת המפרים את המצוות. על פי המונותאיום, משמעות חייו האדם היא עשיית רצון האל – רק בו ראוי להאמין, רק לו ראוי להתפלל, ורק אותו ראוי לעבוד.

11. **מטאפורה**

המטאפורה, אחד מסוגי הלשון הציורית, היא ביטוי לשוני, אשר בו תוכנות של דבר מתחום אחד מושאלות ומוועבות לדבר מתחום אחר. במלים אחרות: מטאפורה היא ביטוי המערב באמצעות השפה בין תחומיים שונים של המציאות. למשל: אש האהבה לא תכבה. המלה "אהבה" מסמנת רגש, ואילו המלה "ash" מסמנת תופעה פיזיקלית בעלת תוכנות ידועות: להט, סכנה, סגולת התפשטות וכו'. אש בוערת כאשר יש לה חומרה בערה, והיא נכנית כאשר היא מכלה חומרים אלה, או כאשר שופכים עליה מים, למשל. הציור הלשוני בין שני התחומיים – אש ואהבה – מעביר את תוכנות האש (חומר, הלחט, אולי גם הסכנה) אל האהבה.

12. **מידה כנגד מידת**

עונש שאדם מקבל על חטא שחטא, בהתאם לעיקרונו שמידת העונש תהיה בדיקות כמידת החטא.

זהו חוק הטעליו, שמשמעותו: הגמול - "וונתה נפש תחת נפש, עין תחת עין, שנ תחת שנ, יד תחת יד, רגל תחת רגל, בזיה תחת כויה, פצע תחת פצע, חברה תחת חברה" (שמות כ", כ"ג-כ"ה)..

יש מחלוקת בין הפרשנים בנוגע לכוונת הפסוקים: אחדים טוענים שהכוונה היא שיש לפוגוע בפועל בעינו של אדם שפגע בעין חברו, ואילו אחרים סבורים שהכוונה היא שצרכיך לחייב את הפוגע לתת לנפגע פיצוי כספי – חזר ממון בערכה של עין, רגל או יד. בכל הפירושים קיים העיקרונו החינוכי המדגיש שיש להעניש אדם במידה שחטא או פגע באחרים.

בעשרת הדיברות לא מודגש הרעיון של מידת כנגד מידת, אלא העיקרונו של "שכר ועונש". לפי עיקרונו זה, האדם אחראי למעשיו, והוא קיבל מה' שכר על מעשיו הטובים (פסוק ה': "עוֹשֶׂה חִסְד לְאֱלֹפִים..."), פסוק י"ב: "לִמְעֵן יָרִיכּוֹן יְמִיךְ..."), ועונש על מעשיו הרעים (פסוק ד': "אֶל קְנָא, פָּקַד עָזָן אֲבוֹת..."), פסוק ז': "כִּי לֹא יַנְחָה ה'..."). פרשני המקרא מימי הביניים פירשו את הגמול במקרא כ"מידה כנגד מידת".

13. **מילה מנחה**

אמצעי-אמנותי (ספרותי). תיאור התופעה בטקסט: מילה, או שורש, או ביטוי, החוזרים בקטיע. מטרת האמצעי: לרמז על רעיון חשוב (או עיקרי) בקטיע, ולעתים אף לקשור עניינים שונים בספר. דוגמא: בבראשית כב' מובא הסיפור על עקידת- יצחק. הספר המקראי עושה שימוש מרובה במילה "בן" ובנגזרותיה, כדי להuid הון על גודל המעשה והו על גודל האמונה של אברהם.

14. **מוספר טיפולוגי**

(מספר נוסחאי) – מספר סימלי, שערכו המתמטי אינו ממשוני. לעיתים מיוחסת לו משמעות של קדושה, אך הוא אינו "מספר קדוש"! – "קדוש" הוא כינוי של אללים, יוכל להשתמע אף כשייך לאלהם. דוגמא: שלוש, ארבע, שבע, עשר, שתים-עשרה, ארבעים (וכן גם כפולותיהם ונגזרותיהם).

15. **סינקרטיזם**

מיוזג ושילוב של יסודות, בדת או בפילוסופיה. בחלק מהדתוות הקדומות היה מקובל סינקרטיזם דתי. למשל, בתקופות מסוימות עבדו בני ישראל לה' אלהי ישראל בדרכי

הפולחן של עובדי אלילים: עבדו לו בבעלות, הקימו מזבחות, והקריבו את הזבח ליד עצים מסוימים.

מגמה סינקרטיסטית אחרת הייתה העבודה ה' לצד עובdet אלילים, כמו פולחן לשמש, לירח ולכוכבים שונים. שני סוגים הסינקרטיזם אסורים בתנ"ך, ונחשים לעבודה זרה.

16. עיקרונות הסיבותיות

סיבותיות כפולה הוא ביטוי שטבע יחזקאל קויפמן והתivel במחקר המקראי בשאלת "כיצד מנהל אלוהים את העולם". האירועים מתארחים לכוארה בתהליך סיבתי-רצionario וטבעי בעולם המציאות, אך בפועל בני האדם מונחים על ידי אלוהים.

סוגיות הסיבותיות הכפולה מעלה את השאלה: אם האל מתערב בחיי האדם וכופה עליו את רצונו וכל שמתארחש על פני האדמה נקבע על ידי אלוהים, כיצד יכול האדם לבוחר ולקבל החלטות בעצמו? ובניסוחו של אוריאל סימון: "דטרמיניזם אלוהי אינו מתישב, לכוארה, עם חירות אנושית - כאשר האדם אינו אלא כלי בביצוע התוכנית של האל דומה שהוא פטור מאחריות למשיו, ולהפך, כאשר הרשות נתונה, דומה שהאל אינו מנהיג את בריאותיו אלא רק מגיב על מעשייהם"

17. קרי וכתיב

המילים "כתב" ו"קרי" הן מילים ארמיות, ותרגומן לעברית: אופן הכתיבה ואופן קריית הטקסט. בעלי המסורה לא תיקנו את הטקסט המקודש, גם כשבורר היה להם מעבר לכל ספק שהמילה מיותרת או מוטעית. לכן, במקום לתקן את הטעון תיקון העדיף להשאיר את המילה כתובה (=הכתב), ורק העירו בצדדים העמודים על הנושא הנכון שבו יש לקרוא (=הקרי).

* **דוגמה:** בשמות כ"א, ח': הכתב: "אשר לא יעדה" והקרי: "אשר לו יעדה".

* **כתב ולא קרי:** במקרה זה נתכוונו בעלי המסורה לכך שאין לקרוא כלל את המילה למורות שהיא כתובה בטקסט. דוגמאות: ירמיהו נ"א 4: אל ידרך (ידרך) הדורך קשהו". המילה "ידרך" חוזרת בעותות פעמיים. لكن אין לקרוא את המילה פעמיים, אלא פעם אחת בלבד. שמואל ב' י"ג, ל"ג "כי (אם) אמננו לבדוק מות". גם כאן המילה "אם" מיותרת, ואין לקרוא אותה, למורות שהיא כתובה.

* **קרי ולא כתיב:** בכל המקרים שבהם הייתה חסירה מילה בטקסט צינו אותה בעלי המסורה וחיבבו את קרייתה. דוגמאות: שמואל ב' ט"ז, כ"ג "כאשר ישאל בדבר האלים". במשפט זה חסירה המילה "איש", لكن צריך לקרוא "כאשר ישאל (איש) בדבר האלים". ירמיהו ל"א, ל"ח "זהנה ימים נאום ה' ונבנתה העיר". בפסוק זה חסירה המילה "באים". لكن צריך לקרוא "הנה ימים (באים) נאום ה'".

18. **ריבוי פעלים**

אמצעי-אמנותי (شمיעתי, ספרותי). מילה, שורש או ביטוי, החוזרים כמה פעמים בקטע. מטרתם להציג רעיון, לזרז, להביע התרגשות (רגשות מסווגים שונים), ולעתים להuid על עשייה מושלמת. דוגמא: אירוח אברהם את שלושת המלאכים (בראשית י"ח) רצוף פעלים.

19. **שאלה רטורית**

אמצעי-אמנותי (ספרותי). שאלת שהתשובה עליה מובנת מראש, ידועה מראש. אמצעי מקובל בפי הנביאים, שכן מטרתו למשוך תשומת-לב, לעורר עניין, לפתח דיון או וויכוח, וכמוון להציג את הרעיון המובע ע"י הדובר.

20. **תורת גמול**

תורת הגמול היא הדרך בה מושרים בין קיום החובות המוטלות על ידי הי' לבין הגמול המוענק ממנו עברך (או, להבדיל, אצל מאיני העבודה הזורה - בחובות ובגמול שעלי ידי האילים), בחייהם, לאחר מותם או באחרית הימים. תורת הגמול דנה בשאלות על חוסר ההתאמנה לכ准确性 בין הגמול הנראה לעין לבין מעשיו של האדם, ומעלה שאלות על היחס לשפטון החוק ולנורמות החברתיות המספקים אף הם 'תורת גמול' מקבילה.

21. **תיקון סופרים**

בשבעה-עשר פסוקים במקרא, שבהם היה חשש לפגיעה בכבוד הי', תיקנו הסופרים את הטקסט, בבחינת: "מוטב שתיעקר אותן מן התורה ולא תחלל שם שם בפרק הבא" (יבמות, ע"ט, ע"א).

דוגמאות: מלכים א' כ"א, י"ג "ברך נבות אלhim ומלך" במקומות: כלל נבות אלhim ומלך". בראשית י"ח, כ"ב "ויאברהם עודנו עומד לפני ה'" במקומות: "וה' עודנו עומד לפני אברהם".

22. **תקבולה**

השיר התנכ"י מורכב ממשפטים בני 3-2 צלעות (ולפעמים יותר), המקבילות זו לזו. תקבולה נבחנת בשני מדרדים: תוכני וצורני. מבחינה תוכנית התקבולה יכולה להיות נרדפת, ניגודית, וחסרה. מבחינה צורנית התקבולה יכולה להיות מתאימה, חסра, כיאסטית (מושכלבת).